

งานศิลปกรรมสืงไขในจังหวัดขอนแก่น

วิทยานิพนธ์
ของ
พิมพ์วัลลภษ์ พลหงษ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์

เมษายน 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

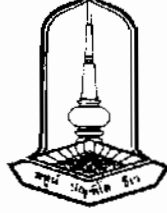

งานศิลปกรรมชิ้นใหม่ในจังหวัดขอนแก่น

วิทยานิพนธ์
ของ
พิมพ์วัลลภ พงษ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์
เมษายน 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวพิมพ์วัลย์ พลหงษ์
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุดย์)

(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.อาคม เสี่ยงมวิบูล)

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

กรรมการ

(ผศ.ดร.อุรารมย์ จันทมาลา)

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ ไรจน์เชวมศรี)

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ทรงวิทย์ พิมพ์करण)

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(รศ.ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุดย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

(ศ.ดร.ประดิษฐ์ เทอดทูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 28. เดือน 12.ย. พ.ศ. 2560

ประกาศขอบคุณการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและช่วยเหลืออย่างดีจาก
รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาคม เสี่ยงมวิบูล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณมย์ จันทมาลา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
อาจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ โรจน์เชษมศรี อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญที่คอยช่วยเหลือชี้แนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี
ชาญสุวรรณ อาจารย์สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์
บำรุงภักดิ์ อาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นายเรืองชัย
ตราชู ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี เมตตาชี้แนะข้อมูล
ในการศึกษา

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัว ที่กรุณาสนับสนุนให้กำลังใจและ
ให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณบิดา มารดา
และบูรพาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ ความคิด อบรมสั่งสอนให้มีปัญญา และคุณธรรม ซึ่งเป็น
เครื่องชี้นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

พิมพ์วัลย์ พลงหงษ์

ชื่อเรื่อง งานศิลปกรรมสีในจังหวัดขอนแก่น
ผู้วิจัย นางสาวพิมพ์วัลลุย์ พลหงษ์
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาคม เสี่ยงมิวิบูล
และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุรารมย์ จันทมาลา
ปริญญา ศศ.ม. สาขาวิชา การวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2560

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของงานศิลปกรรมสีใน และบทบาทของรูปแบบงานศิลปกรรมสีในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งจะได้เป็นแนวทางในการนำศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่นโดยแสดงออกผ่านงานศิลปกรรมในรูปแบบรูปธรรม โดยศึกษาในพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่น ชุมชนบ้านสาวะถี และมหาวิทยาลัยขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย การสังเกตการณ์ และแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของงานศิลปกรรมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่าจังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองที่อยู่ระหว่างการแสวงหาอัตลักษณ์ ได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่มีและปรากฏในท้องถิ่นคือ วรรณกรรมสีในซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าครบทุกด้าน และได้ถูกถ่ายทอดเรื่องราวผ่านงานศิลปกรรมรูปแบบจิตรกรรม (ธูปแต้ม) รอบผนังสิม (โบสถ์) วัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นหลักฐานที่แสดงว่าคนขอนแก่นมีความผูกพันกับเรื่องราวของสีในมายาวนานเมื่อนำวรรณกรรมสีในเข้าสู่กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ โดยการศึกษาหาข้อมูลในเรื่องราวและคุณค่าของสีในมาเผยแพร่สู่สังคมเมืองและการขยายผลไปสู่สากล ส่งผลให้ปรากฏงานศิลปกรรมสีในในหลากหลายรูปแบบและเป็นรูปธรรมสู่สายตาประชาชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากความสงสัย และเมื่อได้ศึกษาวรรณกรรมสีในแล้วจะสามารถซึมซับเอาหลักธรรมและแง่คิดจากวรรณกรรมสีในมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะประติมากรรมเสาไฟฟ้าสีโท สีใน และหอยสังข์มาประดับตกแต่งในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ของชาวขอนแก่นให้เป็นผู้มีคุณลักษณะตามแบบตัวละครในวรรณกรรมอย่างสีในนั้นคือ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง

ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์โดยอาศัยรูปแบบของงานศิลปกรรมมาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายต่อสังคมให้เกิดการรับรู้และยอมรับในอัตลักษณ์สีใน เพื่อเป้าประสงค์ในการพัฒนาเมือง สังคมและเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งด้วยรากฐานเมืองแห่งวัฒนธรรมสีใน

TITLE The Art of Sinsai in Khonkaen
AUTHOR Miss. Pimwalan Polhong
ADVISORS Asst. Prof. Dr. Akhom Sangiamwibul
and Asst. Prof. Dr. Ourarom Chantamala
DEGREE M.A. **MAJOR** Research in Fine Arts
UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2017

ABSTRACT

The purpose of this research is to studying about the history and patterns of the art of Sinsai in KhonKaen. Sinsai art plays an important role for local art and be the identity of KhonKaen art style. The areas of this research are in MuangKhonKaen, Sawathi village and KhonKaen University. The methods of picking data for the research are observation and interview.

The researcher is searching for the art as the identity of the townand the repeatingFrom the study, we found that KhonKaen is on the process of finding their own identity, so they express their identity through tradition that can be found in local called Sin Sailiterature.Fortunately, Sinsai literature is perfect by itself. It has all what the art should be.

The literature of Sinsai has been presented by Huptam artthrough painting around the wall of Chaisri temple where is located in Sawathi, T. Sawathi, A. Muang, KhonKaen, since then the Saisin literature has spread to all over MunagKhonKaen's tradition, it let us know that Sinsai art has been with KhonKaen people for long time. When we try to put Sinsai art to be the identity of KhonKaen's art through studying, telling and spreading, it spreads out more kind of patterns to people in society. Especially when they are decorated on electric posts on Main Street around MuangKhonKaen to show how the Sinsai literature is and to let people learn the history of them.

When people learn what Sinsai art is, we believe that people will get a lot of knowledge from it, not only they will get to know about the art and history is, but they will also build their own identity to behave themselves in a good way in their life. According to Sinsai art identity, people should be brave and be united, those two characteristics are important for people to live together peacefully. What we got from this research is knowing that the art of Sinsai is not only the art for beautiful decoration around the town, but it is also the one of method to make KhonKaen people be together with warm harmony and to make MaungKhonKaen turn to be the town of Sin Sai Tradition.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	ภูมิหลัง 1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย 3
	ความสำคัญของการวิจัย 3
	ขอบเขตของการวิจัย 3
	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย 4
	นิยามศัพท์เฉพาะ 4
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 6
	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดขอนแก่น 6
	ความรู้เกี่ยวกับบรรณกรรมสื่อนoiseและศิลปกรรมสื่อนoise 18
	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 26
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 38
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบรรณกรรมสื่อนoise 38
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรม 40
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ 41
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม 42
3	วิธีดำเนินการวิจัย 43
	เอกสารที่เกี่ยวข้อง 43
	การสังเกตการณ์ 43
	การเก็บรวบรวมข้อมูล 44
	การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล 45
4	ผลการวิจัย 46
	ความเป็นมาของงานศิลปกรรมสื่อนoiseในจังหวัดขอนแก่น 46
	การประกอบสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมสื่อนoiseในจังหวัดขอนแก่น 64
	บทบาทของงานศิลปกรรมสื่อนoiseกับอัตลักษณ์นครขอนแก่น 68

บทที่	หน้า
5	
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	71
ความมุ่งหมายของการวิจัย	71
สรุปผล	71
อภิปรายผล	75
ข้อเสนอแนะ	77
บรรณานุกรม	78
ภาคผนวก	83
ภาคผนวก ก ตัวอย่างภาพประกอบวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	84
ภาคผนวก ข ภาพจิตรกรรมฝาผนังสีม (ฮูปแต้ม) วัดไชยศรี บ้านสาวะถี	86
ภาคผนวก ค ภาพประติมากรรมเสาไฟฟ้าวรรณกรรมสินไซในจังหวัดขอนแก่น	89
ภาคผนวก ง ภาพประติมากรรมทราย สินไซ ตบประทายโลก	92
ภาคผนวก จ การจัดแสดงละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสินไซ และบทละครเรื่องสินไซ	94
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการจัดงานบุญฮีตเดือน 3 สินไซบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน	101
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง ศิลปกรรมสินไซในจังหวัดขอนแก่น	107
ภาคผนวก ซ รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	110
ประวัติย่อของผู้วิจัย	112

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	4
2 สวนคนบึงแก่นนคร	47
3 ขบวนแห่ในงานประเพณีสงกรานต์ที่ประดับตกแต่งด้วยดอกกุหลาบ	48
4 สิมวัดไชยศรีในปัจจุบัน ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	50
5 ฮูปแต้มเรื่องสินไชยรอบสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	50
6 ฮูปแต้มเรื่องสินไชยรอบสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	51
7 ฮูปแต้มเรื่องสินไชยรอบสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	51
8 เสไฟฟ้าสีโท	53
9 เสไฟฟ้าหอยสังข์	53
10 เสไฟฟ้าสินไช	54
11 ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ เรื่องสินไช	55
12 ตัวละครเอก ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ เรื่องสินไช	55
13 กิจกรรมวาดสินไช (คัดลอกฮูปแต้ม)	57
14 กิจกรรมโสเหล่เสวนา	58
15 กิจกรรมโสเหล่เสวนา	58
16 เจริญพุทธมนต์เย็น	59
17 การแสดงหมอลำ	59
18 การแสดงผลงานจากนักเรียน	60
19 การแสดงผลงานวรรณกรรมสินไช	60
20 กิจกรรมร่วมจีข้าว	61
21 ตักบาตรข้าวจี	61
22 ประติมากรรมทราย สินไชตบประทายโลก	62
23 ความเป็นมาของงานศิลปกรรมสินไชในจังหวัดขอนแก่น	64
24 กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมสินไชในนครขอนแก่น	67
25 ประติมากรรมเสไฟฟ้า สีโท ในเมืองขอนแก่น	68

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

หากกล่าวถึงวรรณกรรมในท้องถิ่นอีสานส่วนใหญ่มาจากนิทานชาดก วรรณกรรมบางเรื่อง เช่น จำปาสีตัน ท้าวกำกาดำ สังข์ศิลป์ชัย ล้วนเป็นที่รู้จักกันดีในภาคเหนือและภาคอีสาน โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เป็นวรรณกรรมสำคัญที่อาณาจักรล้านช้างกับชาวอีสานรู้จักกันเป็นอย่างดี เรื่องหนึ่ง ซึ่งสังข์ศิลป์ชัยเป็นวรรณกรรมที่ได้ถ่ายทอดลักษณะความเป็นอยู่ วิถีชีวิต นอกจากนี้ วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยถือว่าเป็นตัวแทนแห่งวรรณกรรมอีสานได้ทั้งหมด และที่สำคัญได้ถ่ายทอด ลักษณะความเป็นอยู่การดำรงชีวิต ความรู้สึกนึกคิด การละเล่น ตลอดจนการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดีนิทานเรื่องนี้ได้รับความนิยมมาก เพราะชาวบ้านที่อยู่ในภาคอีสานของไทยรวมไปถึง ในประเทศลาว ต่างรู้จักนิทานเรื่องนี้กันอย่างกว้างขวาง เพราะได้รับฟังจากพระเทศน์ในงานศพและชม เป็นมหรสพในงานบุญต่าง ๆ ในรูปของการแสดงหมอลำ หนังตะลุงอีสาน และในรูปของศิลปกรรม ฟูบแต้ม ตามวัด โรงเรียน หรือสถานที่สำคัญในชุมชน

ลิ้นไซ หรือ สังข์ศิลป์ชัยเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานที่มีอิทธิพลต่อผู้คนในชุมชนสองฝั่งโขง นอกจากมีความโดดเด่นของภาษา เนื้อหา และมีคุณค่าทางศิลปะแล้ว ลิ้นไซยังทรงคุณค่าในเรื่องความรู้ ของศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ จาริต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม แผงไปด้วยหลักธรรมที่เสนอผ่านตัวละครได้อย่างลงตัว และนอกจากนี้ยังมีร่องรอยทาง วัฒนธรรมหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรม หนังสือนิทาน การแสดงต่าง ๆ และที่เห็นได้ชัด คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วรรณกรรมเรื่องลิ้นไซหรือสังข์ศิลป์ชัย เป็นนิทานพื้นบ้านอีสาน-ลาว ที่ได้รับการ ยกย่องว่ามีความไพเราะและได้รับการจัดอันดับให้เป็นวรรณกรรมชั้นยอดของลาว (วนิดา อ่อนละมัย และสุดสันต์ สุทธิพิศาล. 2558 : ไม่มีเลขหน้า) วรรณกรรมเรื่องนี้นอกจากมีความงดงามทางภาษา แล้ว เนื้อหายังสนุกสนานน่าติดตามด้วยการผจญภัย ทั้งยังสอดแทรกเรื่องคุณธรรมหลายอย่างโดยผ่าน ตัวละครของลิ้นไซ คนอีสานส่วนใหญ่เชื่อว่าลิ้นไซเป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้า โดยเป็นแบบปัญญาสา ชาดกหรือชาดกนอกนิบาต (รณภพ เตชะวงศ์. 2555 : 12)

ภาคอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-23 อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรของชนชาติลาวแถบลุ่มน้ำโขง ต่อมาภายหลังแม้สูญเสียเอกราชให้สยาม แต่วัฒนธรรม ทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณียังคงมีอิทธิพลต่อคนในภาคอีสาน อีกทั้งคนอีสานในหลายพื้นที่ก็สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์และ หลวงพระบาง ของล้านช้าง ลิ้นไซจึงเปรียบเสมือนมรดกทางวรรณกรรมอันล้ำค่าของชาวล้านช้าง เป็นวรรณกรรมที่ได้แสดงคุณค่าผ่านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เสนอคติ คุณค่าด้านความหมายในการใช้ ชีวิตก็เกี่ยวข้องกับคุณค่าในทางพุทธศาสนาเข้าไว้กับสังคมอีสานอย่างแนบแน่น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งใน สังคมอีสาน ซึ่งในอดีตวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการสั่งสอนและกำหนดรูปแบบการครองตนใน การดำรงชีวิตประจำวันให้ผู้คนในชุมชน โดยซึมซับคุณธรรมที่ถ่ายทอดผ่านบทบาทของตัวละครที่มีฐาน

ความคิดมาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สันนิษฐานว่าผู้แต่งคือ ท้าวปางคำ แต่งเป็นคำกลอนในปี พ.ศ. 2192 ต่อมามีการพิมพ์เป็นภาษาไทยและลาวอย่างกว้างขวาง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสาน (ฮูปแต้ม) หนังสือผูก การบอกเล่าเรื่องจากปราชญ์ชาวบ้านซึ่งถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า วรรณกรรมท้องถิ่นที่มีอิทธิพลสำหรับช่างแต้ม คือ วรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องที่สนุกสนานจับใจชาวบ้านและยังแฝงไปด้วยคติธรรม เนื่องจากชาวอีสานมีความศรัทธาต่อศาสนาจึงโยนนิทานท้องถิ่นให้เป็นชาดก วรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในงานจิตรกรรมอีสานล้วนเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ที่รู้จักกันดีเพราะมีปรากฏอยู่ตามหนังสือผูกที่พระสงฆ์ใช้เทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญต่าง ๆ และหมอลำก็นำไปแสดงอีกด้วย โดยเฉพาะวรรณกรรมสินไซหรือสังข์ศิลป์ชัย จากการศึกษาและสำรวจภาพจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดขอนแก่น พบว่า วรรณกรรมท้องถิ่นที่มีอิทธิพลและแพร่หลายได้แก่วรรณกรรมสินไซมากที่สุด และปรากฏ ณ วัดไชยศรี บ้านสวาท ตำบลสวาท อำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น วัดสวนวารีย์พัฒนาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น และวัดสระบัวแก้ว บ้านวังคูน ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น (ธีรรัตน์ พรหมดวงดี. 2554 : 5)

นอกจากนี้ก่อนรัชัฏ์วรรณกรรมโบราณ และรักฎวรรณกรรมเรื่องสินไซทั้งในประเทศไทย และประเทศลาว พยายามผลักดันนำเรื่องสินไซมาให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ เพราะสินไซ คือฐานที่มั่นทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นนิทานที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาท้องถิ่นลาวและสอนจริยธรรมให้กับผู้คนได้เป็นอย่างดี รูปแบบของการเรียนรู้มีทั้งการอ่านกลอนลำ และการเรียนรู้ผ่านจากจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏอยู่บนผนังด้านนอกของสิมหลายแห่งในภาคอีสาน (สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส. 2555 : 55)

เมื่อวรรณกรรมสินไซได้แพร่กระจายไปทั่วภาคอีสานในลักษณะสถิตมั่นอยู่ในวิถีชีวิตของชาวอีสานดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งถือว่าเป็นอิทธิพลของวรรณกรรมสินไซโดยแท้ แต่เป็นเรื่องราวในอดีต ส่วนในปัจจุบันที่แสดงว่าวรรณกรรมสินไซยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานได้ตราบนานทุกวันนี้ โดยจะเห็นได้จากผู้บริหารเทศบาลเมืองนครขอนแก่น ประกอบด้วย นายเรืองชัย ตราชู (ประธานเทศบาลนครขอนแก่น) และนายพิระพล พัฒนพิระเดช (นายกเทศมนตรีเทศบาลนครขอนแก่น พ.ศ. 2547-2555) ได้ประกาศใช้คำว่า “สินไซ” เป็นคำใช้เรียกแทนจังหวัดขอนแก่น และได้มีการผลิตสื่อด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ในรูปแบบหนังสือเรียน โดยเน้นในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม 3 เล่ม คือ 1) วรรณกรรมพื้นบ้านสินไซ (ขอบ ดีสวนโคก. 2550) 2) คุณธรรมที่แสดงผ่านตัวละครในวรรณกรรมสินไซ (โสวิทย์ บำรุงภักดี. 2552) และ 3) ฮูปแต้ม : แต้มใจเยาวชนขอนแก่น (โสวิทย์ บำรุงภักดี. 2552) และหลักฐานที่ปรากฏชัดเจนในเชิงประจักษ์ที่จังหวัดขอนแก่นได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพในการแข่งขันกีฬานักเรียนองค์กรปกครองท้องถิ่นระดับภาคเมื่อปี พ.ศ. 2550 ชาวขอนแก่น ได้ใช้รูปปั้นสินไซเป็นสัญลักษณ์แทนชาวจังหวัดขอนแก่น จุดไฟที่กระถางคบเพลิงการแข่งขันกีฬาด้วย (เรืองชัย ตราชู. 2557 : สัมภาษณ์) และนอกจากนี้ที่ปรากฏชัดเจนและเห็นเป็นรูปธรรมในเชิงประจักษ์ ได้แก่ รูปภาพของตัวสีโท หอยสังข์ และสินไซถือธนูพร้อมลูกศรอยู่บนหัวเสาไฟฟ้าบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และประตูเข้าเมืองขอนแก่น ที่สำคัญยังเทศบาลนครขอนแก่นมีการนำชื่อตัวละครสินไซไปตั้งชื่อห้องประชุม เช่น ห้องประชุมสีโท, ห้องประชุมเป็งจาล, ห้องประชุมกุมภกันต์, ห้องประชุมสุมนธา, อาคารกุสุราช (สำนักงานสวัสดิการสังคม) เป็นต้น นอกจากนี้ในจังหวัดขอนแก่นยังมีการตั้งชื่อนานที่เกี่ยวข้องกับตัวละครสินไซ เช่น ถนนหอยสังข์ ถนนสีโท เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณกรรมศิลปะที่มีต่อชาวอีสาน โดยเฉพาะในจังหวัดขอนแก่น นับว่ามีความผูกพันกับวรรณกรรมศิลปะมาตั้งแต่อดีต โดยจะเห็นได้จากสถานที่สำคัญที่บอกถึงเรื่องราวของศิลปะและความผูกพันของชาวขอนแก่นได้เป็นอย่างดี เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ ตลอดจนเป็นสถานที่ที่ควรอนุรักษ์งานศิลปกรรมศิลปะไว้คู่ควรเมืองขอนแก่นและสืบต่อลูกหลาน คือ “วัดไชยศรี” ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จึงเป็นเหตุให้เทศบาลนครขอนแก่นได้นำเรื่องราวของวรรณกรรมศิลปะมาเป็นแนวคิดในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา “งานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น” เพื่อศึกษาการใช้งานศิลปกรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาและประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น ผ่านงานศิลปกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย งานศิลปกรรมศิลปะนี้ส่งผลต่อการรับรู้และยอมรับในอัตลักษณ์ศิลปะ และมีบทบาทในการพัฒนาเมืองได้อย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของงานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาบทบาทของรูปแบบงานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์จากทุนวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่น เพื่อสื่อความหมายต่อสังคมให้เกิดการรับรู้และยอมรับในอัตลักษณ์นั้น โดยเลือกใช้งานศิลปกรรมที่หลากหลายรูปแบบเป็นสื่อที่จะปฏิสัมพันธ์กับสังคม งานวิจัยนี้จึงสามารถเป็นแนวทางที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ที่อยู่ระหว่างการแสวงหาอัตลักษณ์ได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษางานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม และนาฏกรรม

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย ผู้นำเทศบาลนครขอนแก่น นักวิชาการ และประชาชนในพื้นที่ ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมศิลปะ

3. ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย

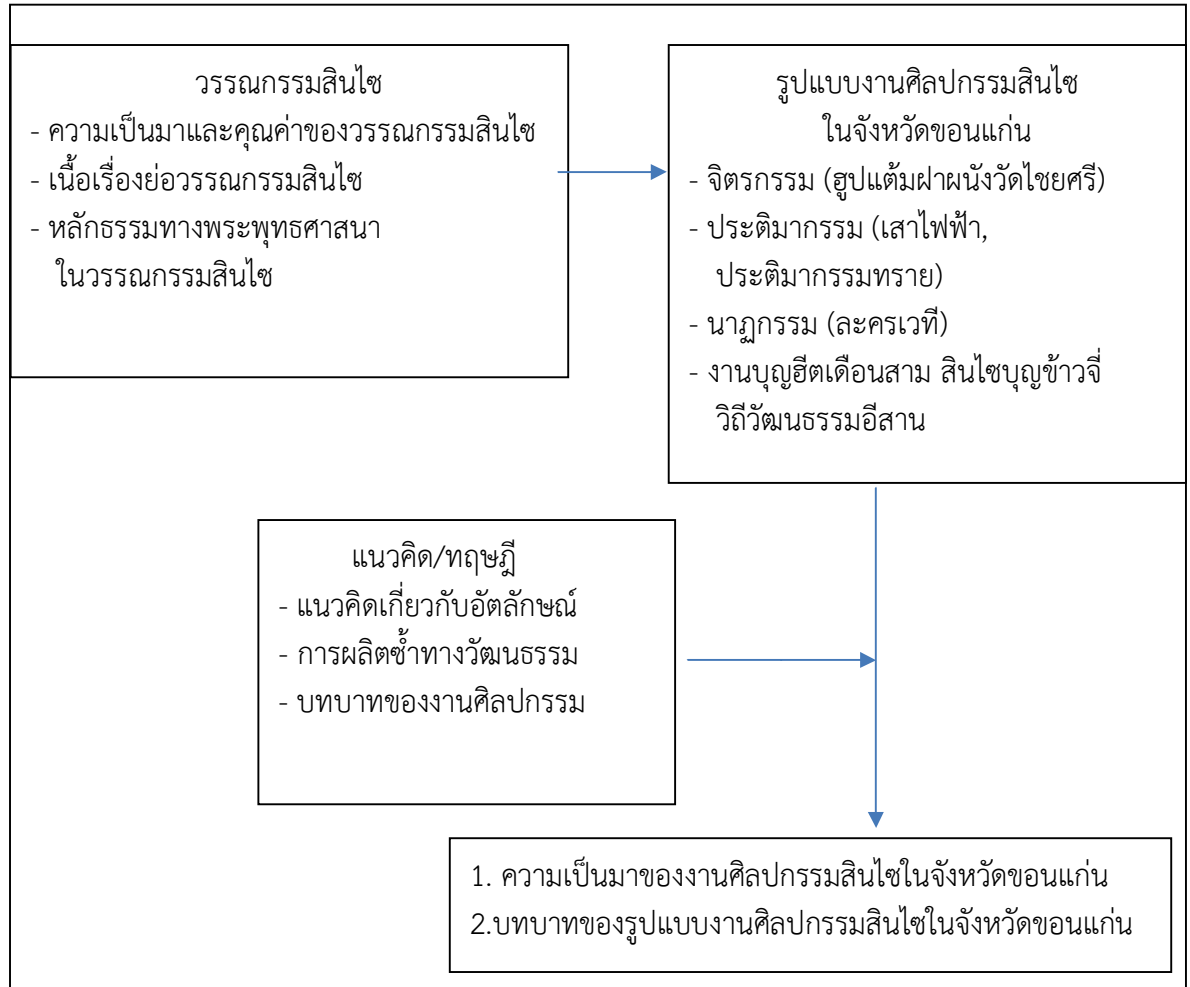
การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เพื่อการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

- 3.1 เทศบาลนครขอนแก่น
- 3.2 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 3.3 ชุมชนสาวะถี (บ้าน วัด โรงเรียน) ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาความเป็นมาของงานศิลปกรรมสีน้ำในจังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาบทบาทของรูปแบบงานศิลปกรรมสีน้ำในจังหวัดขอนแก่น ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ศิลปกรรมสีน้ำ มาจากคำว่า ศิลปกรรม + สีน้ำ คำว่า ศิลปกรรม หมายถึง ผลงานจากการแปรความรู้สึกนึกคิดหรือจินตนาการที่เป็นนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมาย คำว่า สีน้ำ หมายถึง เรื่องราววรรณกรรมสีน้ำอันเป็นทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ดังนั้น

ศิลปกรรมสีน้ำ หมายถึง ผลงานจากการแปรนามธรรมเป็นรูปธรรมจากรื่องราวสีน้ำอันเป็นทุน
วัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมาย

2. บทบาทงานศิลปกรรม มากจากคำว่า บทบาท + งานศิลปกรรม คำว่า บทบาท หมายถึง
การปฏิบัติหน้าที่ตามสถานภาพที่ถูกกำหนด ดังนั้น บทบาทงานศิลปกรรม หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่
ตามสภาพที่ถูกกำหนดของผลงานจากการแปรความรู้สึกนึกคิดหรือจินตนาการที่เป็นนามธรรมให้
ออกมาเป็นรูปธรรม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง งานศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวิเคราะห์และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในด้านข้อมูลที่ทำให้การศึกษาที่จะนำไปสู่การอภิปรายผลของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดขอนแก่น
 - 1.1 ความเป็นมาของจังหวัดขอนแก่น
 - 1.2 สภาพสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น
 - 1.3 บริบทพื้นที่วิจัย
 - 1.4 ศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น
2. ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสื่อนโซและศิลปกรรมสื่อนโซ
 - 2.1 ความเป็นมาและคุณค่าของวรรณกรรมสื่อนโซ
 - 2.2 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมสื่อนโซ
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 แนวคิดอัตลักษณ์
 - 3.2 แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม
 - 3.3 บทบาทของงานศิลปกรรม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสื่อนโซ
 - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรม
 - 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์
 - 4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดขอนแก่น

การวิจัยนี้มีบริบทพื้นที่วิจัยซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดขอนแก่น ข้อมูลที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้ประกอบด้วย ความเป็นมาของจังหวัดขอนแก่น สภาพสังคมและวัฒนธรรม บริบทพื้นที่วิจัย และศิลปกรรมสื่อนโซ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะครอบคลุมเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของจังหวัดขอนแก่น

หัวเมืองลาวแต่เดิมกว้างขวางมากครอบคลุมบริเวณอาณาจักรหลวงพระบางด้านเหนือรวมทั้งสิบสองปันนาจุไท หัวพันทั้งห้าทั้งหก ตอนใต้ของประเทศจีน อาณาจักรเวียงจันทน์รวมมาถึงภาคอีสานตอนบนอาณาจักรจำปาสักจรดอาณาจักรเวียดนามรวมทั้งอาณาจักรเขมร ประชากรในจังหวัดขอนแก่นมาจากเผ่าพันธุ์เดียวกันเป็นส่วนใหญ่ คนในพื้นที่เป็นชาวพื้นเมืองเดิมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์คาบเกี่ยวกับสมัยประวัติศาสตร์ มีร่องรอยทางโบราณคดีปรากฏ เช่น ชุมชนโบราณ

โนนนทาบ่านนาดี ตำบลกุดธาตุ กิ่งอำเภอนองนาคำ และที่โนนเมืองบ้านนาโพธิ์ อำเภอุมพแอมีอายุประมาณ 3000 ปีเศษ ต่อมาในสมัยลพบุรีได้พบโครงกระดูกและเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ในยุคสมัยนั้น

พื้นที่จังหวัดขอนแก่นเดิมเคยอยู่ในอำนาจการปกครองของขอมมาก่อน มีโบราณสถานศาสนสถานพราหมณ์ปรากฏอยู่ทั่วไป จากนั้นจึงตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ ประชาชนลาวได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่ราบสูง การอพยพของประชากรปรากฏชัดยิ่งขึ้นในสมัยธนบุรี และต้นสมัยรัตนโกสินทร์การอพยพของประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองอยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่น แบ่งเป็นเส้นทางใหญ่ได้สามทาง คือ

เส้นทางที่ 1 อพยพมาจากแขวงหลวงพระบาง ได้เข้ามาทางจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดเลย เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสหัสวงษา อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสหัสขันธ์ สำเนียงภาษาพูดเหมือนกับชาวหลวงพระบาง ใช้วรรณยุกต์จัตวาเป็นส่วนใหญ่

เส้นทางที่ 2 อพยพมาจากแขวงเวียงจันทน์ เนื่องจากหลีกเลี่ยงภัยสงครามและถูกต้อนมา อันเนื่องจากการสงคราม เข้ามาทางจังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอนองนาคำ สำเนียงภาษาใช้วรรณยุกต์ตรีเป็นส่วนใหญ่

เส้นทางที่ 3 อพยพมาจากแขวงจำปาศักดิ์ เมื่อขอมลี้ภัยอำนาจการปกครองดินแดนที่ราบสูงโคราชแล้ว ชาวลาวก็ได้เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมากยิ่งขึ้น โดยมาอยู่ที่เมืองท่งซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แล้วจึงอพยพขึ้นมาตามลำน้ำชีมาตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนกระจายในพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดขอนแก่นในเขตอำเภอเมือง อำเภอโนนฝ่อง อำเภอบ้านไผ่ อำเภอชนบท อำเภอฆ้องชัย ออกจากสำเนียงภาษาใช้วรรณยุกต์โทเป็นส่วนใหญ่เหมือนกับสำเนียงพูดของชาวจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2322 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลังจากกองทัพไทยยกเข้าตีกรุงพนมเปญและยึดเขมรได้แล้ว ก็ได้ยกทัพตามลำน้ำโขงขึ้นไปตีเมืองจำปาศักดิ์ และตีเมืองเวียงจันทน์ได้ในที่สุดอาณาจักรล้านช้างก็ตกเป็นเมืองขึ้นของไทยตั้งแต่นั้นมา

เมื่อปี พ.ศ. 2340 มีกลุ่มคนประมาณ 330 คน นำโดยท้าวเพี้ยเมืองแพนอพยพจากบ้านชีโล้นแขวงเมืองสุวรรณภูมิ ปัจจุบันท้องที่อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด มาเลือกชัยภูมิบ้านบึงบอน (บ้านเมืองเก่าอำเภอเมืองขอนแก่น) เป็นที่ตั้งชุมชนใหญ่โดยขออนุญาตและขอยกเป็นเมืองขอนแก่นจากพระยานครราชสีมาพระยานครราชสีมาได้มีใบบอกไปกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีพระบรมราชโองการยกฐานะบ้านบึงบอนเป็นเมืองขอนแก่น

ปีพ.ศ. 2369 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ เวียงจันทน์ขึ้น เมื่อปราบกบฏเรียบร้อยแล้ว โปรดเกล้ายกบ้านภูเวียง ซึ่งเดิมเคยเป็นเมืองโบราณอยู่ก่อนแล้วเป็นเมืองภูเวียงขึ้นกับเมืองขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2381 สมัยรัชกาลที่ 3 เมืองขอนแก่นได้ถูกย้ายจากบ้านดอนพันชาติกลับมาตั้งที่ริมบึงบอน ทางด้านทิศตะวันตก

ปี พ.ศ. 2398 สมัยรัชกาลที่ 4 ย้ายเมืองขอนแก่นไปตั้งที่บ้านโนนทอง ฟากบึงบอน ทางทิศตะวันออก (บริเวณบ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน)

ปี พ.ศ. 2410 ย้ายเมืองอีกครั้งไปตั้งที่บ้านดอนบม บริเวณฝั่งตะวันออก (บริเวณบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) ด้วยเหตุผลทางการคมนาคมสะดวกเนื่องจากต้องใช้แม่น้ำในการคมนาคมติดต่อ ซึ่งห่างจากจุดที่ตั้งปัจจุบันราว ๆ 8 กิโลเมตร

ปี พ.ศ. 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าให้พระเจ้าน้องนางเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ขึ้นไปเป็นข้าหลวงต่างประเทศ เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองหัวเมืองลาวใหม่ โดยเปลี่ยนบริเวณหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือเป็นหัวเมืองลาวพวน เมืองขอนแก่น ไปขึ้นกับเมืองลาวพวน ตอนเสด็จผ่านเมืองขอนแก่น ได้ไปประทับแรมที่บ้านท่อม 1 คืน เพราะเส้นทางคมนาคมหรือทางม้า โค เกวียน แต่ก่อนจากนครราชสีมาต้องผ่านมาเมืองชนบท ผ่านบ้านท่อม ไปยังเมืองหนองคาย ทรงเห็นว่าบ้านท่อมทำเลดี มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น ใกล้เส้นทางไปมาในสมัยนั้น จึงโปรดให้ย้ายเมืองขอนแก่นจากบ้านดอนบมไปตั้งที่บ้านท่อม (บริเวณบ้านท่อม ตำบลบ้านท่อม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) ซึ่งห่างจากที่ตั้งปัจจุบัน 11 กิโลเมตร และเปลี่ยนนามตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการเมือง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในแผ่นดินกรณีพิพาทไทยกับฝรั่งเศส เป็นเหตุให้ไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งการปกครองออกเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน สังกัดกระทรวงมหาดไทย จังหวัดขอนแก่นได้ออนไปขึ้นกับมณฑลอุดร

ปี พ.ศ. 2442 เนื่องจากบ้านท่อมในฤดูแล้งกันดารน้ำ ไม่เหมาะแก่การตั้งเมืองใหญ่ จึงโปรดย้ายเมืองจากบ้านท่อมกลับไปตั้งที่บ้านเมืองเก่า บริเวณบึงบอนด้านเหนือ (บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน)

ปี พ.ศ. 2447 ได้เปลี่ยนนามตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่นเป็น ข้าหลวงประจำบริเวณลำชี

ปี พ.ศ. 2450 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศาลากลางมาตั้งที่บ้านพระลับ (บริเวณที่เป็นที่ทำการเทศบาลนครขอนแก่น ปัจจุบัน) และโปรดให้เปลี่ยนนามตำแหน่งข้าหลวงประจำบริเวณลำชีมาเป็นผู้ว่าราชการเมือง ตามเดิม

ปี พ.ศ. 2459 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมือง มาเป็น จังหวัด และให้เรียกเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด จนเมื่อเปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ได้เปลี่ยนนามผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอีกครั้งหนึ่งและในตอนหลังในปี พ.ศ. 2495 ทางราชการได้ประกาศให้เปลี่ยนกลับเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

พ.ศ. 2507 สมัย ฯพณฯ จอมพลถนอมกิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้ย้ายศาลากลางจังหวัดมาสร้างใหม่ที่บริเวณสนามบินเก่า เรียกว่า ศูนย์ราชการ ซึ่งเป็นไปตามดำริของ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีตนายกรัฐมนตรีที่ได้เริ่มต้นไว้ก่อน

จะเห็นได้ว่า เมืองขอนแก่นนับจากมีใบบอกให้ตั้งเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2340 จนกระทั่งปัจจุบันนับเป็นเวลา 200 ปี ได้มีการย้ายเมืองมาแล้วหลายครั้ง จนกระทั่งมาตั้ง ณ ที่ตั้งปัจจุบัน เมืองขอนแก่นมีความเจริญรุดหน้ามาโดยลำดับ และมีความเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. สภาพสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น

ขอนแก่น เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 6 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีประชากรมากเป็นอันดับ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจังหวัดศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง เมืองขอนแก่นตั้งอยู่ในจุดที่ถนนมิตรภาพ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ถนนสายเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก) ตัดผ่าน ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทางจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางเข้าไปสู่ภาคเหนือตอนล่างที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเดินทางเข้าสู่ประเทศลาวทางด้านทิศใต้ของลาว สำหรับกลุ่มเชื้อชาติประชากรจังหวัดขอนแก่นนั้น สืบเนื่องจากจังหวัดขอนแก่นเคยตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ จึงได้มีการอพยพของประชาชนชาวลาวเข้ามาอาศัย โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยธนบุรีและต้นสมัยรัตนโกสินทร์เป็นประชากรดั้งเดิมของจังหวัด นอกจากนั้นแล้ว ในเขตเมืองขอนแก่นยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือเป็นชุมชนใหญ่และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รวมถึงชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวต่างชาติ ซึ่งย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดขอนแก่น

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อ อุดรธานี หนองบัวลำภู และเลย
ทิศใต้	ติดต่อ นครราชสีมา และบุรีรัมย์
ทิศตะวันออก	ติดต่อ กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม
ทิศตะวันตก	ติดต่อ เพชรบูรณ์ และชัยภูมิ

แหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดขอนแก่นได้ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองหลวงของภาคอีสาน จึงมีแหล่งท่องเที่ยวมากมายหลายแห่งดังนี้

1. อุทยานกล้วยไม้ป่าข้างกระ วัดป่ามัญจาคีรี อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ห่างจากตัวอำเภอมัญจาคีรี 1 กิโลเมตร มีต้นกล้วยไม้ข้างกระเกาะอยู่ตามต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก จะเริ่มออกช่อในราวเดือนธันวาคมของทุกปี
2. เขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เป็นเขื่อนที่มีประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทั้งการผลิตกระแสไฟฟ้า การเกษตร การประมง การป้องกันอุทกภัย การคมนาคม ตลอดไปจนถึงเป็นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ
3. วัดสระบัวแก้ว อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น ลักษณะเด่นของวัดแห่งนี้จะเป็นภาพจิตรกรรมและประติมากรรม ตรงเชิงบันไดทางขึ้นสู่โบสถ์ ประดับด้วยประติมากรรมสิงห์หมอบทั้งซ้ายและขวา ด้านหน้าสิงห์ทั้งสองมีรูปปั้นคนนั่งเหยียดเท้า
4. อุทยานแห่งชาติน้ำพอง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นที่ทำการอุทยานตั้งอยู่บริเวณอ่างเก็บน้ำอุบลรัตน์ เป็นทั้งแหล่งต้นน้ำของลำน้ำชี ลำน้ำพอง และแหล่งสมุนไพร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง
5. หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างจากอำเภอกุเวียงประมาณ 25 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงควายและได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดขอนแก่น

6. ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัดขอนแก่น อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เป็นแหล่งวิทยาการด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสำหรับเด็กเยาวชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

7. หอเกียรติยศรัฐบุรุษพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความดี และจิตใจที่ดั่งงามที่ท่านมีต่อประชาชนคนไทยทุกคน จนได้รับการยกย่องเกียรติยศสูงสุด ในฐานะที่สามัญชนที่พึงได้รับจากสถาบันพระมหากษัตริย์และจากความศรัทธาของมหาชนบนแผ่นดินไทย

8. กู่ประภาชัย หรือ กู่บ้านนาคำน้อย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เป็นกู่โบราณที่มีลักษณะแผนผังอย่างเดียวกันกับโบราณสถานที่ที่พบหลักฐานแสดงอโรคยาศาล ประกอบด้วยปราสาทประธานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีมุขยื่นทางด้านหน้า ด้านขวามือเอียงไปข้างหน้า เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมที่เรียกว่า บรรณาลัย

9. กู่แก้ว อำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ที่ตำบลดอนช้าง เป็นศาสนสถานเขมรขนาดเล็กสร้างขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ในพุทธศาสนานิกายมหายาน ประกอบด้วย บรรณาลัย และองค์ปราสาทประธาน

10. ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์หลักเมือง อำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น เป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพสักการะของชาวขอนแก่น ประดิษฐานอยู่ที่ศาลาสุโขยถนเทพารักษ์หน้าเทศบาลขอนแก่น

11. สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี อำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่สวนสาธารณะประมาณ 10 ไร่ ภายในบริเวณสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ จะมีจุดเด่นเป็นสัญลักษณ์และตำนานของตำบลท่าพระ คือ “รูปปั้นหมีควายที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย”

12. บางแสน 2 และหาดจอมทอง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ที่บ้านหินเพิง ตำบลท่าเรือ อยู่ห่างจากอำเภอมือประมาณ 53 กิโลเมตร

13. อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ครอบคลุมพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และอำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู

14. ผานกเค้า อำเภอภูพาน จังหวัดขอนแก่น เป็นภูเขาสูงตั้งตระหง่านอยู่ริมลำน้ำพอง อยู่ห่างจากตัวเมืองขอนแก่น 125 กิโลเมตร

15. อุทยานแห่งชาติภูพาน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น รูปลักษณะภายนอกของอุทยานแห่งนี้ คือ เทือกเขาหินปูนที่มีหน้าผาตัดตรงดิ่งลงมาเป็นริ้ว ๆ คล้ายผ้าม่าน

16. กู่เป็ยน้อย อำเภอเป็ยน้อย จังหวัดขอนแก่น เป็นปราสาทหินที่มีขนาดไม่ใหญ่เท่ากับปราสาทหินพิมาย หรืออีกหลายแห่งที่พบทางอีสานตอนใต้ แต่ก็นับเป็นปราสาทเขมรที่มีความสมบูรณ์แห่งหนึ่ง ปราสาทเป็ยน้อยหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า พระธาตุกู่ทอง

16. พระธาตุขามแก่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่ในวัดเจติยภูมิ ตำบลบ้านขาม สร้างเมื่อประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 25

17. หมู่บ้านงูจงอาง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่บ้านโคกสง่า ตำบลทรายมูล ชาวบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนจะเลี้ยงงูจงอางไว้ใต้ถุนบ้าน และมีการจัดแสดงหลากหลายรูปแบบเพื่อดึงดูดให้คนสนใจมากขึ้น

18. เมืองโบราณโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นการพบร่องรอยทางโบราณคดียุคสมัยศิลปะทวารวดีที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น

19. บึงแก่นนคร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลกลางเมืองขอนแก่น เป็นบึงขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ 603 ไร่

20. สิมอีสาน (วัดป่าแสงอรุณ) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดป่าแสงอรุณ ตำบลพระลับ ห่างจากศาลากลางจังหวัดขอนแก่นประมาณ 3 กิโลเมตร

21. วัดไชยศรี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ที่บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี สิ่งที่น่าสนใจคือภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ดูสวยงามแปลกตาฝีมือของ นายทอง ทิพย์ชา (ช่างพื้นบ้านชาวมหาสารคาม)

22. วัดหนองแวง (พระมหาธาตุแก่นนคร) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นพระอารามหลวงมีพระมหาธาตุแก่นนคร หรือพระธาตุเก้าชั้น

วัฒนธรรมประเพณีและเทศกาลสำคัญในจังหวัดขอนแก่น

1. งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยว และงานกาชาด จัดในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นเวลา 12 วัน 12 คืน ณ บริเวณสนามกีฬากลางจังหวัด งานเทศกาลไหม ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาดนี้ สืบเนื่องมาจากประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาชีพรองที่นอกเหนือจากการทำนา คือ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าซึ่งทางราชการได้ให้การสนับสนุนจนจังหวัดขอนแก่นได้ขึ้นชื่อว่า เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่มีชื่อเสียง ประกอบกับประเพณีผูกเสี่ยว ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของภาคอีสานที่มุ่งให้คนรุ่นเดียวกันรักใคร่เป็นพี่เป็นน้องช่วยเหลือกัน เรียกว่า “คู่เสี่ยว” เพื่อมุ่งส่งเสริมอาชีพการทอผ้าไหมและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ ในงานจะมีการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการออกร้านจำหน่ายผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกต่าง ๆ

2. เทศกาลไหว้พระธาตุขามแก่น ในคืนวันเพ็ญเดือนหกจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6) ณ วัดเจติยภูมิ เป็นงานเฉลิมฉลองพระธาตุเพื่อให้ประชาชนได้สักการะพระธาตุคู่บ้านคู่มือง ในงานมีการแสดงศิลปพื้นบ้านและการออกร้านจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ

3. เทศกาลดอกคูณเสียงแคน และถนนข้าวเหนียว เป็นการจัดงานสงกรานต์ที่มีชื่อเสียงของชาวจังหวัดขอนแก่น ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี เพราะเป็นเทศกาลสงกรานต์โดยมีการแสดงทางวัฒนธรรมบริเวณบึงแก่นนคร และการเล่นสาดน้ำ รวมทั้งกิจกรรมตามสมันิยมที่บริเวณถนนศรีจันทร์ หรือถนนข้าวเหนียว กิจกรรมทางวัฒนธรรม ได้แก่การทำบุญตักบาตร การสงฆ์น้ำพระ การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน ขบวนเกวียนบุปผชาติ การประกวดอาหารอีสาน การแข่งเรือในบึงแก่นนคร การประกวดกลองยาว การแสดงบนเวที รวมทั้งการออกร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองด้วย (เรื่องชัย ตราชู. 2557 : สัมภาษณ์)

คำขวัญประจำจังหวัด

พระธาตุขามแก่น เสียงแคนดอกคูน ศูนย์รวมผ้าไหม ร่วมใจผูกเสี่ยว
เที่ยวขอนแก่นใหญ่ ไฉนเสาร์สิรินทรเน่ สุดเท่เหรียญทองมวยโอลิมปิก

3. บริบทพื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เพื่อลงศึกษาข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย 1) ชุมชนสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ รวมถึงปราชญ์พื้นบ้านที่จะให้ความรู้และข้อมูลในการศึกษาวรรณกรรมลิขไสแก่นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ลิขไส 2) เทศบาลนครขอนแก่น เป็นผู้นำสังคมเมืองขอนแก่นที่ได้นำแนวคิดประกอบสร้างอัตลักษณ์ลิขไสมาทำให้เป็นรูปธรรม และ 3) มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นสถาบันการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนเมืองขอนแก่น มีนักวิชาการ ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนลิขไสในเมืองขอนแก่น ดังจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ชุมชนสาวะถี

บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีเศษ โดยมีราษฎรอพยพมาจากบ้านท่ม มาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณ "โนนเมือง" ซึ่งเป็นที่สูงติดกับหนองน้ำ ต่อมาได้มีการตั้งวัดขึ้น หลังจากนั้นชาวบ้านได้มีการขุดสระน้ำรอบๆวัดเป็นจำนวนมาก โดยได้ขุดสระที่ติดต่อกัน จึงเรียกติดปากว่า "สระวัดถี้" ต่อมาได้แปลงชื่อเป็น "สาวะถี" ซึ่งเป็นชื่อบ้านและชื่อตำบลมาจนถึงปัจจุบัน ยกฐานะเป็น อบต. เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2538 ปกครอง 20 หมู่บ้าน อาชีพหลักคือทำนา อาชีพเสริมคือรับจ้าง การเดินทางไปสู่บ้านสาวะถี สามารถเดินทางจากจังหวัดขอนแก่นตามถนนมะลิวัลย์แยกบ้านท่ม ต.บ้านท่ม ตามถนนสายบ้านท่ม-สาวะถี รวมระยะทาง 20 กิโลเมตร มีรถโดยสารสายขอนแก่น-ป่าหวายนั่งวิ่งผ่านตลอดเวลา

ลักษณะสังคมของบ้านสาวะถี มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีสถานที่สำคัญที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของวรรณกรรมลิขไสในจังหวัดขอนแก่น คือ วัดไชยศรี เจ้าอาวาสวัดคือ พระครูบุญชยากร เป็นบุคคลสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายสังคม บ้าน วัด โรงเรียน เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางสังคม ชาวบ้านให้ความสนใจศึกษาเรียนรู้ลิขไสมานาน ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย มีปราชญ์พื้นบ้านที่รู้และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของลิขไสได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันบ้านสาวะถี เป็นพื้นที่ศึกษาและจัดกิจกรรมจากหลายหน่วยงานเกี่ยวกับวรรณกรรมลิขไส

งานประเพณีที่สำคัญของชุมชนบ้านสาวะถี

1. งานบุญข้าวจี
2. งานสงกรานต์

3.2 เทศบาลนครขอนแก่น

เทศบาลนครขอนแก่น เดิมได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง โดยพระราชกฤษฎีกา การจัดตั้งเทศบาลเมืองขอนแก่น มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2478 นายกเทศมนตรีคนแรก คือ พระเสนาราชภักดี เข้าดำรงตำแหน่ง เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2478 ก่อนได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองตามพระราชกฤษฎีกา 2 เดือน ศาลาเทศบาลเมืองขอนแก่นตั้งอยู่ในที่ดินราชพัสดุแปลงที่ตั้งศาลากลางจังหวัดขอนแก่น ในขณะนั้นอยู่ทางทิศใต้ด้านตะวันตกของถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น ตรงข้ามกับสถานีตำรวจภูธร อำเภอเมืองขอนแก่นในปัจจุบัน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2492 จึงได้ย้ายที่ทำการไปอยู่ในที่ดินแปลงที่ตั้งสถานีอนามัยและสถานีดับเพลิงด้านตะวันออกของถนนกลางเมือง อยู่ตรงข้ามกับโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน มาจนถึง พ.ศ. 2508 เป็นเวลา 16 ปี ต่อมากระทรวงมหาดไทย ให้สำนักงานเทศบาลเมืองขอนแก่นใช้อาคารร่วมกับอำเภอเมืองขอนแก่น ซึ่งได้ย้าย

มาอยู่ ตั้งแต่วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2508 จนถึงวันที่ 21 ตุลาคม 2527 รวมเป็นเวลา 19 ปี ใน พ.ศ. 2527 จึงได้ย้ายสำนักงานมาตั้งอยู่ในที่ปัจจุบันและได้เปิดทำการตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม 2527 เป็นต้นมา

ชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีทั้งสิ้น 82 ชุมชน แบ่งออกเป็น 4 เขต ในปัจจุบันแนวโน้มของจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีจำนวนลดลง เนื่องจากการขยายตัวของเขตที่อยู่อาศัยชิดเขตเทศบาลในรูปแบบของหมู่บ้านจัดสรรโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างปี พ.ศ. 2546-2549 อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน เขตเมืองขอนแก่น (ในเขตเทศบาลนครรวมถึงพื้นที่ติดกับเขตเทศบาล ซึ่งได้แก่ เทศบาลเมืองศิลา เทศบาลตำบลบ้านเป็ด เทศบาลตำบลเมืองเก่า และเทศบาลตำบลพระลับ) มีจำนวนประชากรจดทะเบียน รวมถึงประชากรแฝงรวมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและหนาแน่น ประมาณ 450,000 คน โดยประมาณ

วิสัยทัศน์ "พัฒนาเมืองสู่สากล สร้างสังคมแห่งความสุข"

พันธกิจ

1. พัฒนาศักยภาพนครขอนแก่นเพื่อเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม
2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมให้เป็นนครที่น่าอยู่ในระดับสากล
3. พัฒนาคคุณภาพชีวิตและทุนทางสังคมให้เป็นสังคมที่เอื้ออาทรและพร้อมต่อการพัฒนา

4. พัฒนาขีดความสามารถขององค์กรในการบริหารงานท้องถิ่น
แผน นโยบาย ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับสินไซ

จากนโยบายรัฐบาลไทยในเรื่องของวัฒนธรรมที่ผ่านมา การสร้างชาตินิยมไทย ซึ่งตรงกับสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมไทยได้รับความสำคัญในฐานะที่วัฒนธรรมเป็นหลักแห่งความเจริญ ในปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชนภายใต้ความเป็นนามธรรมดังกล่าว รัฐบาลได้กำหนดแบบปฏิบัติประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยรัฐบาลประกาศขนบธรรมเนียมประเพณี การแสดงความเคารพ การแต่งกาย การพูดภาษาไทย ความมีระเบียบวินัย ฯลฯ การถือปฏิบัติในลักษณะการบังคับทางการเมืองในยุคนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนไทยรวมถึงลักษณะนิสัยดั้งเดิมของคนไทย รัฐบาลในยุคต่อมาจึงเปลี่ยนวิธีการจากบังคับทางการเมืองในการถือปฏิบัติวัฒนธรรมไทย นำไปสู่การส่งเสริม ทำนุบำรุง เพื่อรักษาวัฒนธรรมไทย โดยกำหนดนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ จากสำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดนโยบายแห่งชาติของคณะรัฐมนตรี เพื่อเป็นหลักในหน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนร่วมกันรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติให้มีเป้าหมายและประสานสอดคล้องต้องกัน ดังนี้ (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2554 : 1)

1. ส่งเสริมการบำรุงรักษาวัฒนธรรมไทยทุกด้านให้เจริญด้วยการศึกษาค้นคว้า วิจัยฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมไทย ให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต การพัฒนาประเทศด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการป้องกันประเทศ ป้องกันการทำลายวัฒนธรรมและศาสนา และทำนุบำรุงศาสนาให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาจิตใจ

2. เผยแพร่วัฒนธรรมไทยทุกด้านนำไปสู่ประชาชนถึงขั้นปฏิบัติให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ ตลอดจนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ

3. ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจเห็นคุณค่า และยอมรับวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชาติ และมีความรัก ห่วงแหน วัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น

4. สนับสนุนส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างประเทศเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจดีระหว่างชาติ รวมทั้งรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมของต่างชาติที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยหรือผลจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยนำมาถ่วงดุลปรับปรุงดัดแปลง ให้เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย

5. สนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐและเอกชน ที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ได้ประสานงานกันอย่างใกล้ชิดเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของประชาชนตลอดจน ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อให้วัฒนธรรมมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

จากนโยบายวัฒนธรรมในอดีตของไทยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของวัฒนธรรมไทย จึงได้ออกพระราชบัญญัติ วัฒนธรรมขึ้นเพื่อรักษานโยบายวัฒนธรรมอันดีงามของวัฒนธรรมไทย แต่ต่อมาสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง การปกครอง จึงเป็นสาเหตุให้นโยบายรัฐบาลต่อๆมาได้ปรับเปลี่ยนกระแสวัฒนธรรมไปตามยุคสมัย และจากกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีหลายมาตราได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องของวัฒนธรรม ไว้ดังนี้ มาตรา 66 บัญญัติให้บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน มาตรา 70 บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกจากนี้แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2554) ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างรากฐานของสังคมไทยให้เข้มแข็ง สร้างคุณค่าที่ดีในสังคมไทยบนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเพื่อดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การรักษามรดกทางวัฒนธรรม 2) การพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตทางวัฒนธรรมของประชาชน 3) การจัดระบบการศึกษาเฉพาะทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม 4) การเสริมสร้างวัฒนธรรม เพื่อสังคมที่สันติสุข 5) การเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน 6) การเชื่อมความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมกับนานาชาติ 7) การบริหารจัดการ วัฒนธรรม ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (มาตรา 6, 7, 23) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ให้มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ และให้มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน โดยให้

ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ (สุญาดา สุนทรสารทูล. 2552)

เทศบาลนครขอนแก่น เห็นว่า การพัฒนาเมืองด้วยมิติทางวัฒนธรรม เป็นยุทธศาสตร์ของการนำเมืองมุ่งสู่ความสันติสุขและสมานฉันท์ ด้วยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเกิดความรัก ความปรองดองโดยการนำภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม มาปรับประยุกต์เชื่อมโยงให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เทศบาลจึงได้นำสินไซ มาสร้างเป็นฐานรากของสังคมเมืองขอนแก่น เนื่องจากตัวละครของวรรณกรรมสินไซ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง สามารถปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน เกิดสำนึกรักท้องถิ่น มีคุณธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน สร้างสังคมแห่งความปรองดอง นอกจากนี้เทศบาลยังพยายามสร้างสินไซให้เป็นตัวแทนของเมืองขอนแก่น ให้เห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของตนที่มีอยู่ผ่านกระบวนการและกิจกรรม โดยใช้สินไซเป็นตัวขับเคลื่อนการทำงาน เพราะการพัฒนาควรมาจากรากฐานของตัวเองคือ จากวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของสังคม หากพัฒนาโดยทุบรากฐานของตัวเองทิ้ง เอาแบบอย่างของคนอื่นมาเป็นฐานการพัฒนา นั้นย่อมโยกคลอน ไม่มีความมั่นคงและก่อให้เกิดความวุ่นวายในที่สุด

ดังนั้นเทศบาลนครขอนแก่น จึงมียุทธศาสตร์ในการนำสินไซมาใช้ในการพัฒนาเมือง 3 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 การพัฒนาองค์กร เป็นการสร้างบุคลากรขององค์กรให้มีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านการป้องกันและการจัดการความขัดแย้ง เพื่อขับเคลื่อนสังคมให้เกิดความสันติสุขและสมานฉันท์ โดยการจัดกระบวนการเสวนา อบรม ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้พนักงานเกิดการซึมซับ เกิดความภาคภูมิใจในสินไซ เข้าใจในสินไซจริง ๆ จึงต้องมีการจัดคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยคนในหน่วยงาน คนนอกหน่วยงาน คนในโรงเรียน เพื่อเติมเต็ม โดยเรียกคณะทำงานชุดนี้ว่า "เรือลำน้อย"

ด้านที่ 2 การพัฒนาการศึกษา มีการนำสินไซมาใช้จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน มีการนำเรื่องสินไซไปใช้เป็นแนวคิดหลักในการจัดการแข่งขันกีฬาเป็นกีฬาสินไซเกม มีการนำวรรณกรรมสินไซมาใช้เป็นแนวคิดในการจัดงานมหกรรมการศึกษาท้องถิ่นระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ ยังมี การนำเรื่องสินไซมาใช้ในการอบรมการทำแอนิเมชัน โดยนักเรียนโรงเรียนสังกัดเทศบาล เผยแพร่ในเว็บไซต์เทศบาล และ Youtube ตลอดจนการผลิตเป็นหนังสือชุดสินไซ และแผ่นพับสินไซ เป็นต้น

ด้านที่ 3 การพัฒนาเมือง เทศบาลนครขอนแก่น ได้นำวรรณกรรมเรื่องสินไซมาใช้ในการพัฒนาเมือง เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนและเยาวชน เห็นความสำคัญของคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของตนเองที่มี เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการและกิจกรรมโดยใช้สินไซเป็นตัวขับเคลื่อนการทำงาน เช่น การปรับปรุงชื่อห้องประชุมโดยใช้ชื่อในวรรณกรรมสินไซ อาทิ ห้องสีโท ห้องหอยสังข์ ห้องสุมนธา นอกจากนี้ ยังมีการนำตัวละครเด่นในวรรณกรรมสินไซมาใช้ในการทำเสาไฟฟ้าประดับเมืองเป็นรูปสีโท หอยสังข์ และสินไซ

หลังจากการดำเนินกิจกรรมโดยใช้สินไซขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาจากรากเหง้าของตนเอง ทำให้เรารู้จักอดีต ปัจจุบัน อนาคต เห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของตนเองที่มีอยู่ เป็นการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ อันทำให้สามารถพัฒนาท้องถิ่นให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จนปัจจุบันสินไซ

กลายมาเป็นฐานรากของสังคมเมืองขอนแก่น จนอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันเมืองขอนแก่นได้กลายเป็นเมือง
สินไชไปแล้ว

งานประเพณีและงานเทศกาลท้องถิ่นที่สำคัญ

1. งานประเพณีทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ โดยจะจัดขึ้นใน
วันที่ 1 มกราคม ของทุกปี
2. งานประเพณีสุดยอดสงกรานต์อีสานเทศกาลดอกคูน - เสี่ยง
แคน และถนนข้าวเหนียว โดยจะจัดขึ้นในวันที่ 5 - 15 เมษายน ของทุกปี
3. งานประเพณีวันเข้าพรรษา โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันเข้าพรรษา
ของทุกปี
4. งานประเพณีออกพรรษา ใต้ประทีปบูชา พุทธกัตถัญญ
โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันออกพรรษาของทุกปี
5. งานเทศกาลโหมหนานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและงาน
กาชาด จัดขึ้นในวันที่ 29 พฤศจิกายน - 10 ธันวาคม ของทุกปี (ยกเว้นในปีที่มีเหตุการณ์สำคัญของ
ประเทศอาจมีการเลื่อนให้ล่าช้าออกไป)

3.3 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นอุดมศึกษาสถานแห่งแรกของภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตราพระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ วันที่ 25 มกราคม 2509 โดยพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีเปิด
มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พุทธศักราช 2510

มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นศูนย์รวมทางความคิด สติปัญญาของสังคม และเป็น
ศูนย์กลางทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาสู่ภูมิภาค ดังนั้นมหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงมีบทบาทสำคัญในการ
ขับเคลื่อนเมืองขอนแก่นไปจนถึงระดับภูมิภาค นอกจากนี้มหาวิทยาลัยขอนแก่นยังมีหน่วยงานในสังกัด
นั่นคือ สำนักวัฒนธรรม รวมถึงนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาและถ่ายทอด
ความรู้ ขับเคลื่อนการพัฒนาวัฒนธรรมสินไชมาสู่อัตลักษณ์เมืองขอนแก่น ด้วยผลงานทางวิชาการ
งานวิจัย รวมถึงกิจกรรมต่างๆ

ความโดดเด่นด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่นมี
ความโดดเด่นด้านการวิจัยดังนี้

1. การแพทย์ การสาธารณสุข และสุขภาพเขตร้อน
2. การเกษตรและระบบฟาร์มเขตร้อน (สัตวศาสตร์ พืชศาสตร์)
3. ความหลากหลายทางชีวภาพลุ่มน้ำโขง
4. ศิลปะ วัฒนธรรม และสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
5. ธุรกิจ เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

4. ศิลปกรรมลินไช

งานศิลปกรรมลินไชเป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมด้านศิลปกรรมจากวรรณกรรมลายลักษณ์ มาเป็นรูปแบบศิลปกรรมท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ อันเกิดจากความนิยมในวรรณกรรมลินไชมาตั้งแต่ครั้งอดีต เพราะเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางวรรณคดี แฝงคติธรรม คำสอน ผสมผสานความสนุกสนานในเนื้อหาการผจญภัยตามโลกแห่งจินตนาการของกวี ศิลปินพื้นบ้านได้สะท้อนสุนทรียะภาพในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามความนิยมของท้องถิ่น ซึ่งปรากฏคุณค่าที่เกิดจากองค์รวมของการสร้างสรรค์ศิลปกรรม ด้วยกัน 2 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ระดับโลกุตระ เป็นสุนทรียธรรม เน้นคติธรรม (สว่าง สงบ สะอาด) คือภาพเขียนลินไชบนฝาผนังสี เพื่อให้ผู้ชมได้ระลึกในข้อธรรมและการปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ ระดับที่ 2 ระดับโลกียะ เป็นสุนทรียธรรม อออเน้นความบันเทิง ประกอบด้วย หมอลำลินไช หนังประโมทัย นาฏศิลป์และดนตรี ซึ่งเป็นศิลปะเพื่อมวลชน สร้างให้เกิดความนิยมในท้องถิ่นนั้นๆ (ธีรรัตน์ พรหมดวงดี. 2554)

งานศิลปกรรมลินไชที่พบในจังหวัดขอนแก่น มีดังนี้

1. ด้านจิตรกรรม ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) พบภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับเรื่องราวของลินไช 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) วัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2) วัดสวนวารวิพัฒน์นาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น และ 3) วัดสระบัวแก้ว บ้านวังคูน ต.หนองเม็ก อ.หนองสองห้อง จ.ขอนแก่น
2. ด้านประติมากรรม ได้แก่ ประติมากรรมเสาไฟฟ้าสีโห ลินไช หอยสังข์ และประติมากรรมทรายในงานเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งล้วนเป็นงานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์เมืองขอนแก่น
3. ด้านนาฏกรรม นอกจากงานด้านจิตรกรรมและประติมากรรมแล้ว ศิลปกรรมลินไชยังปรากฏในรูปแบบ หมอลำลินไช คณะหมอลำลินไชที่พบในปัจจุบัน อยู่ที่บ้านโนนฆ้อง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีสมาชิก 5 คน โดยมีนางทองหล่อ กำภู เป็นหัวหน้าคณะ การแสดงของหมอลำลินไชนั้น ตัวพระ ซึ่งหมายถึง พระเอกในเรื่อง สวมคาดเคียว สร้อยคอ สวมเสื้อตัวในทับด้วยเสื้อกักรัดเชฟ บังอาย กางเกง เข็มขัดและหัวเข็มขัด คล้ายกับชุดลีเกภาคกลาง ส่วนตัวนาง ซึ่งหมายถึง นางเอกในเรื่อง สวมกระโปรงมีจีบหน้านาง สวมเข็มขัด สังกวาลย์ รัดแขน ร้อยคอ สร้อยข้อมือ ตุ่มหู ส่วนผู้แสดงตัวอื่นๆ ก็จะแต่งกายตามบทบาทของตนเอง การเล่นดนตรีประกอบเน้นที่ลายแคน เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของการแสดงหมอลำลินไช คือ ท่าเดินออก-เข้าของผู้แสดง กล่าวคือ เดินเฉียงออกและเดินเฉียงเข้า จึงเรียกว่าท่าเดินแบบเฉียง (ถือตามลักษณะการเดิน) แต่การเดินออกก็เดินออกปกติธรรมดา แต่เป็นเพียงเดินเฉียงออก ที่พิเศษคือ ตอนเข้าฉาก จะมีการพ้อนถอยหลังเข้าฉาก พอคนสุดท้ายจะถึงประตูทางเข้า จะไม่เข้าไปเลยทันทีแต่จะให้คนหัวแถวเป็นคนเอี้ยวตัวด้านซ้ายมือแล้วเดินพร้อมท่าพ้อน จึงจะเดินเข้าฉากไป แต่ในปัจจุบันพบว่า ความนิยมของชาวอีสานลดน้อยลงไป เพราะมีหมอลำเรื่องต่อกลอนประเภทอื่นซึ่งได้มีการพัฒนานำเอาวงดนตรีลูกทุ่งเข้าไปผสมผสาน สามารถดึงดูดผู้ชมให้มีความสนใจมากขึ้น ส่วนของหมอลำลินไชไม่มีการพัฒนารูปแบบไปตามหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองอื่นๆ การแสดงยังใช้รูปแบบเดิม ส่งผลให้หมอลำลินไชประสบปัญหาขาดผู้สืบทอดศิลปะการแสดงหมอลำลินไช ไม่ว่าจะเป็นกลอนลำ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี นักแสดง นักดนตรี ปัจจุบันกำลังจะหมดไปหากไม่มีการอนุรักษ์และพัฒนาหมอลำลินไช (วรศักดิ์ วรยศ. 2554 : 152)

นอกจากนี้ยังการแสดงละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่อง สิ้นไซ จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนได้เรียนรู้เรื่องสิ้นไซผ่านรูปแบบการแสดงละคร ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจไปพร้อมกับความเพลิดเพลินของการแสดง

ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสิ้นไซและศิลปกรรมสิ้นไซ

ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสิ้นไซที่จะได้กล่าวถึงนี้ ประกอบด้วย ความเป็นมา คุณค่าของวรรณกรรม เนื้อเรื่องย่อ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรม ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ครอบคลุมสำหรับนำไปสู่การวิเคราะห์ในงานวิจัยฉบับนี้

1. ความเป็นมาและคุณค่าของของวรรณกรรมสิ้นไซ

นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวถึงความเป็นมาและคุณค่าของวรรณกรรมสิ้นไซไว้ในงานวิจัย ดังนี้

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และคณะ (2553 : 16-17) กล่าวถึงความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยว่า สิ้นไซ หรือสังข์ศิลป์ชัย มีภูมิหลังมาจากการที่คนกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งทางฝั่งซ้ายของกลุ่มแม่น้ำโขง ต่อมาได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทางฝั่งไทย เมื่อมาอยู่ร่วมกันทำให้เกิดความผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าชนชาวอีสานและชาวลาวมีมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมร่วมกัน และคนกลุ่มดังกล่าวได้กลายเป็นบรรพบุรุษของชาวอีสานในปัจจุบัน กาลต่อมาอาณาจักรล้านช้างมีความสัมพันธ์กับอีสาน อีสานจึงรับเอานิทานชาดกพระเจ้า 500 ชาติ (นิทานชาดก) และพระเจ้า 50 ชาติ (ปัญญาสชาดก) จากล้านช้างด้วย กวีอีสานได้นำเรื่องจากนิทานชาดกมาแต่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นขึ้น วรรณกรรมอีสานจึงได้เริ่มต้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

หากกล่าวถึงผู้แต่งวรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัย ผู้เชี่ยวชาญได้สันนิษฐานว่า ท้าวปางคำ เป็นผู้แต่ง ซึ่งน่าจะหมายถึงกษัตริย์หรือตำแหน่งผู้แต่งหนังสือในราชสำนัก แต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ช่วง พ.ศ. 2174 - 2241) เพราะเหตุการณ์ทางสังคม และการพรรณนามีความสอดคล้องกับวรรณกรรมที่แต่งในสมัยเดียวกันเกี่ยวกับที่มาของชื่อ เดิมเชื่อว่ามาจากปัญญาสชาดก แต่จากการศึกษาไม่พบว่ามีสังข์ศิลป์ชัยปรากฏอยู่ แต่มีเค้ามาจากประวัติศาสตร์ล้านช้าง

ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ (2553 : 23) กล่าวถึงความเป็นมาของวรรณกรรมสิ้นไซว่า สิ้นไซจัดว่าเป็นนิทานเก่าโบราณอายุร่วม 400 ปี เดิมเล่ากันปากต่อปาก ภายหลังมีกวีพื้นบ้านนำไปแต่งเป็นบทร้อยกรองชวนอ่านและชวนฟัง สันนิษฐานว่า สิ้นไซ ยกเค้าเรื่องมาจากชาดก สมัยพระยามังรายเป็นชาดกย้อนยุคแต่เป็นเหตุการณ์หลังยุคพุทธกาล ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยอาณาจักรล้านช้าง แต่สำนวนลาวซึ่งมีผู้เข้าใจว่าผู้แต่งชื่อ ท้าวปางคำ เช่นเดียวกับ สิลลา วีระวงส์ สิ้นไซน่าจะแต่งโดย “ท้าวปางคำ” เจ้าเมืองหนองบัวลำภู ในรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. 2177 - 2235) แห่งอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งผู้แต่งจะต้องเป็นคนมีความรู้ในฮิตก้องประเพณีและการเมืองการปกครองอย่างลึกซึ้ง สมัยโบราณชาวล้านนาหรือชาวไทยเหนือ และชาวล้านช้างหรือชาวไทยอีสานรวมทั้งชาวลาว ชาวเขมรนิยมเล่าเรื่องสังข์สิ้นไซ หรือ สิ้นไซ เชื่อว่านิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องหนึ่งในพระเจ้าห้าสิบชาติหรือปัญญาสชาดกที่ภิกษุล้านน่านำนิทานพื้นบ้านมาแต่งเป็นนิทานชาดก และเป็นภาษาบาลีโดยให้ตัวละครสำคัญเป็นพระโพธิสัตว์ เชื่อว่าผู้ใดฟังนิทานเรื่องสังข์สิ้นไซแล้วยอมไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย์ ทำให้นิทานเรื่องนี้แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง

แคน สาริกา (2552 : เว็บไซต์) กล่าวว่า สิ้นไซ เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในชุมชนสองฝั่งโขง ตั้งแต่สมัยที่ยังไม่มีการแบ่งแยกพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ว่า ฝั่งขวาคือไทย ฝั่งซ้ายคือลาว หนังสือนิทานคำกลอนเรื่อง “สิ้นไซ” ที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงมากที่สุด คือ ฉบับที่เรียบเรียงและแก้ไขโดย มหาสิลา วีระวงค์ มหาปราชญ์แห่งราชอาณาจักรลาว ซึ่งมีการศึกษาค้นคว้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 และพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2494 ซึ่งมีการประพันธ์แตกต่างกันออกไปตามภาค ดังนี้

ภาคเหนือ แต่งเป็นคำวรรณ 10 ผูก ชื่อว่า สังข์สิงห์-ธนูชัย

ภาคอีสาน แต่งเป็นโคลงสาร ชื่อว่า ท้าวสิ้นไซ

ภาคกลาง มี 2 ส่วน คือ สังข์ศิลป์ชัยกลอนสวด และกลอนบทละครเรื่อง สังข์ศิลป์ชัยภาคเหนือ กับภาคอีสานมีเนื้อเรื่องจำนวนมากเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ต่างภาษาถิ่นและฉันทลักษณ์เท่านั้น ส่วนธรรมเนียมการประพันธ์ส่วนใหญ่จะมีธรรมเนียมการประพันธ์แนวเดียวกัน คือ ดำเนินเรื่องตามชาดก และนิยมนำมาเทศน์ให้ชาวบ้านฟังในวันนักขัตฤกษ์

การฟื้นฟูวรรณกรรมเรื่องสังข์สิ้นไซ มีขึ้นอย่างจริงจังในราว ค.ศ. 1934 จนถึงปี ค.ศ. 1954 ซึ่งถือว่าเป็นการฟื้นฟูครั้งสำคัญในวรรณกรรมสังข์สิ้นไซ ในกลางทศวรรษที่ 1970 เป็นช่วงที่สังคมลาวมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ของลาว เพราะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบการปกครองแบบศักดินาล่าเมืองขึ้นไปสู่การปกครองแบบสังคมนิยม ประชาชนชาวลาวได้ทำการต่อสู้ปลดปล่อยประเทศให้หลุดพ้นจากการอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ และสถาปนาประเทศลาวให้เป็น “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” (สปป.ลาว) รัฐบาลแห่ง สปป.ลาว ได้นำแนวคิดอุดมการณ์ “มาร์กซิสม์-เลนินนิสม์” มาเป็นพื้นฐานในการสร้างและพัฒนาประเทศ ซึ่งในระยะนี้เองที่วรรณกรรมเรื่องสังข์สิ้นไซได้ถูกฟื้นฟูและประยุกต์ใช้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมที่สุด ภายใต้แนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมือง โดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ผู้นำการปฏิวัติ ไกสอน พมวิหาน จึงเรียกร้องให้วัยหนุ่มลาว ให้ทำตนเป็นดัง “สิ้นไซแห่งยุคสมัย” ลุกขึ้นยืนต้านพายุลมแรง มีความกตัญญู มีความเสียสละ มีความกล้าหาญ มีความอดทน และมีความรักชาติเด็ดเดี่ยวเหนียวแน่น สิ้นไซจึงเป็นวรรณกรรมที่คนลาวทั้งชาติรู้จักและมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงานมากที่สุด

สิ้นไซได้มีการฟื้นฟูกันในหลายมิติทั้งในส่วนของภาครัฐ และภาคประชาชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ในส่วนของภาครัฐกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการบรรจุวรรณกรรมสังข์สิ้นไซเอาไว้ในบทเรียนโครงการหลักสูตรการเรียนการสอนอยู่ในชั้นมัธยม วิทยาลัยครู และมหาวิทยาลัย เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของศิลปะในการประพันธ์และการวิเคราะห์ตัวละครในเรื่องสังข์สิ้นไซ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ออกกฎหมายรับรองเอามรดกทางวัฒนธรรมหลายประเภทหลายระดับในนั้นมีคำกลอนเรื่องสังข์สิ้นไซ ซึ่งเป็นวรรณกรรมเอก และกระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรมยังมีการจัดตั้ง “สโมสรวัฒนธรรมสิ้นไซ” ขึ้นภายใต้การดำเนินการของวารสารวันนะสิน เพื่อเป็นการระลึกถึงอดีตผู้นำประเทศที่ให้ความสำคัญกับงานด้านวรรณกรรมและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งวรรณกรรมสังข์สิ้นไซได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งอย่างยิ่งใหญ่โดยทางการของลาวในพิธีเปิดมหรพรมการแข่งขันกีฬาแห่งชาติ หรือซีเกมส์ ครั้งที่ 25 นครหลวงเวียงจันทน์เกมส์ที่ สปป.ลาว เป็นเจ้าภาพ และรัฐบาลเลือกที่จะใช้ สังข์สิ้นไซ พระเอกในจินตนาการ มาเป็นผู้อัญเชิญไฟจุดคบเพลิงเพื่อทำพิธีเปิดมหรพรมกีฬาครั้งนี้อย่างเป็นทางการ

ดวงเดือน บุญยาวง (2553 : 5) เรื่องสังสินไซยังปรากฏในรูปแต้ม (ภาพเขียน) ตามฝาผนังสิมวัดต่างๆ ในภาคอีสานของประเทศไทย เช่น ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด นครราชสีมา เป็นต้น โดยเฉพาะแถบอีสานกลางนิยมมาก นอกจากปรากฏเป็นรูปแต้มตามฝาผนังสิมวัดหลายแห่งแล้ว ยังพบว่า มีการนำไปเล่นเป็นหมอลำที่เรียกว่าหมอลำสินไซ หรือหมอลำกขาขาว มีการนำไปเล่นเป็นหนังประโมทัย และประยุกต์ไปเป็นนาฏศิลป์ และดนตรีหลายสังข์ศิลป์ชัย เป็นต้น สำหรับในดินแดนฝั่งซ้าย วรรณกรรมสังสินไซยังเป็นพื้นฐานของศิลปวัฒนธรรมลาว ในหลายรูปแบบ เช่น ในกลอนขับลำ ฆะหย่า ดอกลายในผ้าแพร แกะสลักไม้ (ไม้ควัด) รูปปั้น (ประติมากรรม) ลายสีโห รูปแต้ม และอื่น ๆ นอกจากนี้การนำเอาคำกลอนเรื่องสังสินไซออกมาแสดงเป็นละครเวทีไม่ได้เป็นแต่เพียงการเติมสีสันในการฉลองเวียนจัน 450 ปี เท่านั้น แต่ยังเป็นการสืบทอด ปลูกฝังและยกย่องคุณค่ามรดกวรรณคดีลาวเรื่องนี้ ให้เป็นที่ประจักษ์แจ้งต่อสายตาคนทั่วไป เยาวชนลูกหลานผู้ได้เข้าร่วมกิจกรรม มีความสำนึกภาคภูมิใจ มีพื้นฐานวัฒนธรรมด้านภาษาและมีจิตใจเข้มแข็งหลายชั้น

สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการฟื้นฟูวรรณกรรมเรื่องสินไซ เช่นเดียวกับที่ภาคอีสานที่จังหวัดขอนแก่น โดยเทศบาลนครขอนแก่น ชุมชนสาวะถี และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ร่วมกันฟื้นฟูวรรณกรรมเรื่องสินไซขึ้นในราวปี พ.ศ. 2549 เพราะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องสินไซเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่คนในอดีตนิยมมากโดยเฉพาะที่ภาคอีสาน ซึ่งปรากฏร่องรอยทั้งในคัมภีร์ใบลาน รูปแต้ม บนผนังสิม หมอลำ และหนังประโมทัย ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าสินไซเป็นอดีตชาติพระพุทธเจ้า (พระเจ้าสิบชาติ) สินไซจึงมีความหมายต่อคนท้องถิ่นมากกว่านิทานพื้นบ้านทั่วไป

ขอบ ตีสวนโคก (2550 : 1-3) กล่าวถึงสินไซไว้ว่า วรรณกรรมเรื่องสินไซได้ต้นแบบมาจากหนังสือสังข์ศิลป์ชัย วรรณคดีคำกลอนของลาว โดย ท้าวปางคำ นักประพันธ์เอกแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตแห่งเมืองเวียงจันทน์ โดยมี ท้าวสีลา วีระวงศ์ กะชวงท่ามะกานเป็นผู้ตรวจทานและเป็นผู้จัดพิมพ์ และได้แนะนำเกี่ยวกับเรื่องวรรณกรรมสินไซ ดังนี้

ชื่อเรื่อง คำว่า สินไซ เป็นคำที่เขียนมาจากอักษรไทยน้อยในใบลาน เป็นภาษาลาวล้านช้าง มาจากคำ 2 คำ คือ "สิน" ซึ่งหมายถึง ทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง สิ่งมีค่า อย่างหนึ่ง หมายถึง ตัด หรือ ตัดสิน ตัดให้ขาด ตัดรอนทำให้เกิดความสวยงาม เหมาะสม อาจหมายถึงความเข้มแข็ง ความแข็งแกร่ง ความเยือกเย็น ความเป็นปกติ ส่วนคำว่า "ไซ" มีความหมายว่า ชัยชนะ จนตรอก จนตัว รวมความได้ว่า คำว่า สินไซ จึงหมายถึงชัยชนะอย่างมีค่าหรือชัยชนะอย่างมีศิลป์

สถานที่ อาณาจักรล้านช้างเป็นสถานที่เกิดแห่งนิทานเรื่องสินไซ เป็นเหตุการณ์บ่งบอกวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มไทลาวสองฝั่งโขง อันหมายถึงประเทศลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

เหตุเกิดของเรื่อง ผู้ประพันธ์มองเห็นสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่สับสนวุ่นวาย มีหลายเรื่องเป็นสิ่งที่น่าจดจำ มีหลากหลายเรื่องที่น่าอดสูทศุหัวใจ นำเปื้อนนาย ในเรื่องเต็มไปด้วย ความรุ่มร้อนด้วยไฟ 3 กองเป็นพื้นฐาน ไฟคือ รากะ โทสะ และโมหะ หรือความโลภ ความโกรธ และความหลง ทำให้สังคมขาดศีล ขาดธรรม ขาดสติสัมปชัญญะ ในจิตใจรุ่มร้อนและเต็มไปด้วยกิเลส คือ ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ซึ่งนำไปสู่การกระทำที่เรียกว่า “กรรม” ในที่สุดต้องให้ทุกฝ่ายถอยจากการกระทำชั่ว ใช้หลักรู้จักสามัคคี และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมจึงจบลงด้วยดี

ความสำคัญของเรื่อง วรรณกรรมล้านช้างมีมากมายหลายเรื่องที่ถูกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรไทน้อย แต่มีไม่กี่เรื่องที่ได้นำมาเขียนสรุปแต้ม หรือจิตรกรรมบนฝาผนังสีในภาคอีสาน เรื่องที่นิยมนำมาเขียน ได้แก่ ปฐมสมโพธิ (พุทธประวัติ) ฆะเวต (เวสสันดรชาดก) สิ้นไซ (สังข์ศิลป์ชัย) พระลักพระลาม (รามชาดก) และหม้อณะฮก (นिरยภูมิ) ซึ่งสิ้นไซเป็นหนึ่งในจำนวนวรรณกรรมที่ได้ถูกบันทึกลงบนฝาผนัง เพราะมีนानาสาธาตออย่างพร้อมมูล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านการครองรักครองเรือน

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2548 : 27) ความนิยมในวรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยทั้งสองฝั่งของลาวไทยได้ดำเนินการต่อเนื่องนับจากอาณาจักรล้านนามาจนถึงอาณาจักรล้านช้าง และในประเทศลาวได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งในสมัยที่ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองประเทศลาว ราวปี ค.ศ. 1893 เมื่อฝรั่งเศสมีนโยบายฟื้นฟูวัฒนธรรมลาว ฟื้นฟูการศึกษาทางพุทธศาสนา ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันศึกษาภาคตะวันออกเฉียงใต้ฝรั่งเศส ในช่วงดังกล่าวนี้ยังมีการปฏิวรรตคัมภีร์ใบลานจากอักษรธรรมและอักษรลาวโบราณ มาเป็นอักษรสมัยใหม่ รวมทั้งยังนำไปสู่ปรับปรุงภาษาลาวให้เป็นภาษาแห่งชาติ ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าววรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ก็ได้รับการฟื้นฟูในฐานะเป็นคัมภีร์โบราณในพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

ปริษา พิณทอง (2522 : 13) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัย ในหนังสือ ประเพณีไทยโบราณอีสานว่า วรรณกรรมเรื่องสิ้นไซเป็นวรรณกรรมอีสานที่มีเค้าโครงเรื่องมาจากหลายทาง บรรดานักปราชญ์หรือผู้มีปัญญาชาวอีสานโบราณ ได้รวบรวมพลังกันร้อยกรองภาษาอันสละสลวยตรงตามเกณฑ์ฉันทลักษณ์ โดยใช้ฉากของเรื่องให้สะท้อนถึงภาวะความเป็นอยู่ของสังคมแต่ละยุคสมัย จนกลายเป็นวรรณคดีซึ่งแสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ทรงวุฒิ ศรีวิไล (2556 : 5) กล่าวถึงสิ้นไซ ความว่า วรรณกรรมสิ้นไซเป็นการรวมเอาศาสตร์หลายสาขามาอยู่ในเรื่องเดียวกัน เช่น เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยานิติศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา ภูมิศาสตร์ ไว้เป็นอย่างดี และที่สำคัญยังอันเป็นหัวใจของเรื่องคือ การสั่งสอนให้ไพร่ฟ้าประชาชนทั้งผู้ปกครอง ผู้ถูกปกครอง ให้รู้จักยึดและครอง ทั้งส่วนตนเอง ส่วนครอบครัวและส่วนชุมชน รวมไปถึงระดับประเทศชาติบ้านเมือง ดังเช่น สอนให้ผู้ปกครองรู้จักใช้หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ สำหรับนักปกครอง คือ ทานัง สีลัง ปริจาคัง อาชวัง มัทพวง ตัปปัง อักโกธัง อวิหิงสัจจ ชันติญจ อวิโร ธนัง

1. ทาน รู้จักแบ่งปัน เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ขจัดความตระหนี่ถี่เหนียว
2. สีล รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ไม่พลอดไม่เปียดเบียน ไม่ล่วงละเมิด

ไม่ขโมย ไม่อยู่โดยปราศจาสติ

3. บริจาค ยินดีในการแจกแบ่ง ไม่โลภ ให้โดยไม่หวังผลตอบแทนสู่ตน
4. อาชวะ รักษาความซื่อตรง เทียงตรง ไม่ลำเอียง เสมอภาค
5. มัททวะ อ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง ไม่โอ้อวดลำพองตนเองตน
6. ตปะ มีความอดทน หมั่นเพียร ตั้งใจทำดีเผาความชั่วจากใจ
7. อักโกธะ รู้จักหักห้ามใจไม่โกรธ เกลียด ไม่ลุแก่อำนาจแห่งโทษะ
8. อวิหิงสา ไม่กดขี่เบียดเบียนผู้อื่นหรือผู้อ่อนแอกว่า
9. ชันติ อดทนต่อหนาวร้อน เหน็ดเหนื่อย เจ็บไข้ สิ่งขัดเคืองใจ ไม่แสดงอาการ
10. อวิโรธนะ นุ่มนวล อารีอารอบ เห็นอกเห็นใจ รู้จักนำใจเข้ามาใส่ใจเรา

2. เรื่องย่อสินไซ

ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมสินไซซึ่งมีปราชญ์หลายท่านได้เขียนและเรียบเรียงไว้ พอสรุปโดยย่อตามลำดับได้ ดังนี้

ณ นครเป็งจาล มีท้าวกุสุราชเป็นผู้ครองเมือง มีมเหสีนามว่า จันทาเทวี เป็นมเหสีเอก พระยากุสุราชมีพระชนิษฐานามว่า สุมนดา มีพระสิริโฉมงดงาม ซึ่งพระยากุสุราชทรงมีความห่วงหวงน้องสาวยิ่งนัก แม้มีกษัตริย์จากเมืองต่างๆ มาสู่ขอพระองค์ก็ไม่ยอมยกน้องสาวให้แก่กษัตริย์องค์ใด นางสุมนดาจึงได้สร้างบุญกุศลและคุณงามความดี รวมทั้งมีความสุขสำราญกับการให้ทานรักษาศีล

กล่าวถึงเมืองโนราช มีเจ้าผู้ครองเมืองเป็นยักษ์ นามว่า กุมภันท์ เป็นยักษ์ที่ได้รับอาญาสิทธิ์จากท้าวเวสสุวรรณให้เป็นเจ้าผู้ปกครองผี ยักษ์ และมารทั้งหลายในโลก มีฤทธิ์เดชมาก มีนิสัยก้าวร้าวมุทะลุ เห็นแก่ตัว ชอบเอารัดเอาเปรียบ ยักษ์กุมภันท์ครองตนเป็นโสดมานาน อยู่มาวันหนึ่งนั่งคิดและเกิดความสงสัยว่าตนจะมีคู่ครองหรือไม่ หรือจะครองโสดเช่นนี้ตลอดไป เพื่อให้คลายความสงสัยจึงเหาะไปเฝ้าท้าวเวสสุวรรณผู้เป็นนาย และทูลถามว่าตนเองเกิดมาเป็นยักษ์จะมีเนื้อคู่ครองเมืองอยู่ด้วยหรือไม่ จากนั้นท้าวเวสสุวรรณก็ได้ส่งญาณตรวจดู จึงรู้ว่ากุมภันท์นั้นยังมีคู่ครอง แต่นางได้ไปเกิดเป็นมนุษย์อยู่ที่เมืองเป็งจาล นามว่า สุมนดาและเป็นน้องสาวของพระยากุสุราชผู้ครองเมือง ซึ่งเมืองนี้เป็นเมืองที่เข้มแข็งยิ่งนัก จึงเตือนให้ยักษ์กุมภันท์ตัดสินใจเลิกคิดที่จะเอานางสุมนดามาเป็นคู่ครองตนเอง จากนั้นยักษ์กุมภันท์ก็ทูลลาท้าวเวสสุวรรณกลับเมืองโนราช เมื่อกลับถึงเมืองตนเองก็เฝ้าครุ่นคิดถึงแต่นางสุมนดา และตั้งมั่นว่าจะต้องนำนางมาเป็นคู่ครองของตนให้ได้ ในที่สุดก็ออกตามหานางสุมนดา และแอบเข้ามาซ่อนตัวอยู่ในสวนนออุทยานของเมืองเป็งจาล เมื่อนางสุมนดามาชมดอกไม้ในสวนอุทยาน ยักษ์กุมภันท์จึงใช้เวทย์มนต์ฤทธิ์เดชของตนเองลักพาตัวนางสุมนดากลับไปยังเมืองของตนเอง เมื่อถึงเมืองตนเองยักษ์กุมภันท์ก็ทำความดีกับนางสุมนดาทุกอย่างเพื่อจะเอาชนะใจนางให้ได้ จนนางยอมเป็นมเหสีด้วยความสมัครใจ และได้ธิดาด้วยกันหนึ่งองค์ นามว่า สีดาจันทร์ ความสวยสดใสของนางสีดาจันทร์ทราบความถึงพยานาคชื่อท้าววรุณราชในนาศพิภพ จึงมาสู่ขอนางกับพระยาคุมภันท์และนางสุมนดาโดยการท้าแข่งสกา สุดท้ายท้าววรุณราชชนะ ยักษ์กุมภันท์ผู้เป็นบิดาจึงได้ยกนางสีดาจันทร์ไปเป็นมเหสีท้าววรุณราชตามที่ตกลงกัน

แม้เวลาผ่านไปหลายเดือน พระยากุสุราชก็ยังทรงคิดถึงนางสุมนดาผู้เป็นน้องสาวที่ถูkyักษ์กุมภันท์ลักพาตัวไป จึงตัดสินใจออกบวชเป็นพระเพื่อความปลอดภัยในการตามหาน้องสาว จนล่วงเลยถึงเมืองจำปาซึ่งมีผู้ครองเมืองชื่อ กามะทา เมืองนี้นับถือพระพุทธศาสนา ภิกษุกุสุราชได้เข้าพักที่อารามในเมืองจำปา จึงได้ทราบข่าวเบาะแสดจากท่านพระราชครูสมภารว่า หากพ้นเมืองนี้แล้ว ก็จะเป็นเขตอันตราย เพราะเป็นเมืองของยักษ์กุมภันท์ ก่อนถึงปราสาทของยักษ์ก็ล้วนแต่ด่านมหาภัยทั้งสิ้น ถ้าขึ้นเข้าไปก็จะตายเสียเปล่า พอรุ่งเช้าพระภิกษุกุสุราชออกบิณฑบาต ก็ได้พบกับท่านเศรษฐีนามว่า นันทะ และมีธิดา 7 นางซึ่งแต่ละนางล้วนมีความสวย สดชื่น แข่มช้อย พวกนี้ออกมาใส่บาตร เมื่อพระภิกษุกุสุราชชายพระเนตรเห็นเข้าก็เกิดจิตประสงค์อยากได้นาง เมื่อกลับถึงอารามก็เกิดความกระสับจิตไม่สงบจึงได้ตัดสินใจกลับเมืองเป็งจาล และลาสิกขา จากนั้นจึงได้ปรึกษาหารือกับขุนอำมาตย์ผู้ใหญ่ให้มาสู่ขอนางทั้ง 7 ซึ่งเป็นธิดาของเศรษฐีนั้นทะ ไปเป็นมเหสีตั้งตั้งใจ ท้าวกุสุราชจึงมีมเหสีรวมเป็น 8 คน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ต่อมาท้าวสุรราชให้มหะสีทั้ง 8 ไปอธิษฐานขอลูกจากเทวดา นางจันทาเทวีและนาง ลุนได้รักษาศีลดี พระอินทร์จึงให้เทวดาสามองค์ลงมาเกิดด้วย เมื่อถึงคราวประสูติ นางจันทาเทวีได้ ประสูติโอรสเป็นรูปคชสีห์ นามว่า "สีโห" ส่วนนางลุนประสูติโอรสออกมาเป็นหอยสังข์ ติดตามมาด้วย โอรสรูปร่างเป็นมนุษย์รูปร่างพร้อมกับศรและดาบ เป็นอันว่านางลุนได้โอรสแฝด นามว่า "สังข์" กับ "สินไช" เมื่อความทราบถึงพระยาสุรราช จึงมีรับสั่งให้นำโอรสเข้าเฝ้าและให้โหรทำนาย แต่โหรมีใจชั่วร้ายเห็นแก่อำมสินิจ้างจากเมียทั้ง 6 จึงทำนายในสิ่งที่เลวร้าย พระยาสุรราชมีความกริ้วมากจึงขับไล่ นางจันทาเทวีและนางลุน พร้อมโอรสทั้ง 3 ออกจากเมืองเบ็ญจาล นางจันทาเทวีและนางลุนพร้อมด้วย โอรสทั้ง 3 ได้ออกจากเมืองและพักอาศัยในป่า ได้รับความเดือดร้อนมหันต์ ก่อนนอนนางจึงได้วิงวอนถึง พระอินทร์ให้ปกป้องคุ้มครอง พระอินทร์จึงมีบัญชาให้สุกรรมเทพบุตรสร้างปราสาทให้พักอาศัยในป่า พร้อมเครื่องนุ่งห่มและอาหารทุกประการรวมทั้งมีบริวารหมู่ครุฑและหมูนาคมาเฝ้าคอยให้การอารักขา ทั้งกลางวันและกลางคืน

แม้เวลาจะล่วงเลยผ่านมาหลายปีก็ตาม พระยาสุรราชก็ยังไม่วายที่จะคิดถึง นางสุมณฑาผู้เป็นน้องสาว จึงคิดที่จะให้โอรสทั้ง 6 ออกติดตามผู้เป็นอากลับคืนเมือง แต่ก่อนที่จะให้ โอรสทั้ง 6 ออกติดตามสุมณฑาก็มีรับสั่งให้โอรสทั้ง 6 ไปเรียนวิชาอาคมเพื่อที่จะเป็นอาวุธในการติดตาม อากลับเมือง จากนั้นโอรสทั้ง 6 ก็กราบทูลลาบิดาเดินทางออกจากเมืองเพื่อไปเรียนวิชาอาคม เพื่อเดิน มาถึงกลางป่าจึงมาพบปราสาทซึ่งเป็นที่พักอาศัยของนางจันทาเทวีและนางลุนพร้อมโอรสทั้ง 3 คือ สีโห สังข์ และสินไช สืบสาวความกันมาจึงทราบว่า เป็นพี่น้องกัน โอรสทั้ง 6 ได้เล่าเรื่องราวให้สินไชฟัง จากนั้นทั้งหมด 9 หน่อกษัตริย์จึงออกเดินทางไปตามหานางสุมณฑาผู้เป็นอาด้วยกัน เมื่อเดินทางไปได้ ไกลหลายโยชน์กว่าจะถึงเมืองยักษ์กุ่มกัณฑ์ก็ต้องผ่านด่าน 6 ย่านน้ำ 9 ด่านมหาภัย

ด่านแรก คือ ด่านงูชวง เป็นงูยักษ์ใหญ่ลำตัวยาว ตาแดงเหมือนแสงอาทิตย์ เวลาพ่นพิษร้อนดั่งไฟ สินไชจึงต่อสู้กับงูยักษ์จนชนะ เมื่อเดินทางต่อถึงแม่น้ำกว้าง 1 โยชน์ ท้าวทั้ง 6 เห็นก็มีความหวาดกลัวและขอกลับเมืองเบ็ญจาล ไม่คิดที่จะเดินทางเพื่อติดตามนางสุมณฑาต่อไป แต่สินไชก็เฝ้าปลอบประโลมไม่ให้กลัว แต่อย่างไรท้าวทั้ง 6 ก็ยืนยันที่จะขอกลับเมือง สินไชจึงบอกว่าท้าวทั้ง 6 ไม่ต้องเดินทางต่อไป ให้พักรอที่นี่โดยมอบหมายให้สีโหเป็นผู้คอยเฝ้าดูแลอยู่ จากนั้นสินไชกับหอยสังข์ก็ เดินทางตามหาผู้เป็นอาต่อไป

ด่านที่สอง คือ ด่านยักษ์กัณฑ์ ซึ่งเป็นยักษ์ที่มีความกักขะ ชั่วช้าสามาน ไม่มี ความเมตตาจึงได้เกิดการต่อสู้กัน สินไชเป็นฝ่ายชนะยักษ์กัณฑ์เป็นฝ่ายแพ้ แล้วเดินทางต่อไปข้าม แม่น้ำกว้าง 2 โยชน์ สินไชก็ขี่สังข์ข้ามน้ำไป

ด่านที่สาม คือ ด่านพระยาช้างฉัตพันต์ เมื่อสินไชกับหอยสังข์เดินทางต่อไปและ ไปพบกับฝูงช้างนับแสนตัว ฝูงช้างโขลงนี้มีพระยาฉัตพันต์เป็นหัวหน้าโขลง เมื่อเห็นสินไชก็วิ่งกรูเข้ามา เพื่อจะทำร้ายสินไช แต่สุดท้ายก็ถูกสินไชปราบจนพ่ายแพ้ หัวหน้าโขลงช้างจึงยอมบอกแก่สินไชว่า เมื่อ หลายปีก่อนเห็นยักษ์กุ่มกัณฑ์อุ้มนางสุมณฑาเหาะผ่านไป จากนั้นก็ยอมให้สินไชขี่คอช้างและนำไปส่งจน สุดเขตแดน สินไชเดินทางต่อมาถึงแม่น้ำกว้าง 3 โยชน์ สินไชก็ขี่สังข์ข้ามไป

ด่านที่สี่ คือ ด่านยักษ์สี่ตน เมื่อสินไชเดินทางต่อไปก็พบกับยักษ์สี่ตน ล้วนมีฤทธิ์ เดชทั้ง 4 ตน จึงเกิดการต่อสู้กันสุดท้ายสินไชก็สามารถปราบยักษ์ทั้ง 4 ได้อย่างราบคาบสินไชและหอย สังข์จึงเดินทางต่อไปพบแม่น้ำกว้าง 4 โยชน์ สินไชก็ขี่สังข์ข้ามไป

ด่านที่ห้า คือ ด่านยักษ์ชัณิ ซึ่งเป็ดยักษ์ที่มีแต่ตั้ตหาราคะ เมื่อนางยักษ์เห็นสินไชจึงเกิดความพอใจและอยากได้สินไชมาเป็นคู่ครอง นางจึงออกอุบายเนรมิตศาลาพร้อมข้าวปลาอาหารอีกทั้งแปลงกายเป็นสาวสวยมาหลอกล่อ แต่สินไชสังเกตเห็นว่าดวงตางางแข็งกระด้างก็รู้ว่าไม่ใช่คน จึงไม่หลงกลและหลีกหนีให้ห่างไกล ธิบดินทางต่อไปจนกระทั่งถึงฝั้งแม่น้ำ 5 โยชน์ สินไชธิบซึ่งซั้ซั้เข้าไป นางยักษ์ตามมาถึงแต่ซั้เข้าไปไม่ได้

ด่านที่หก คือ ด่านนารีผล เป็นต้นไม้ที่มีลักษณะเหมือนหญิงสาวที่สวยงาม เนื้อนุ่มเนียนหากใครได้เห็นก็สามารถทำให้เกิดความกระสันทรวงได้ รวมทั้งสินไชเองก็หลงเข้าไปเซยชมจนกระทั่งเกิดการต่อสู้กับหมู่วิทยาธร เพราะเกิดความหึงหวงในนารีผล และสินไชเป็นฝ่ายชนะ เมื่อพักหายเหนื่อยแล้วก็ออกเดินทางต่อไปจนถึงฝั้งแม่น้ำกว้าง 6 โยชน์และซั้ซั้เข้าไป

ด่านที่เจ็ด คือ ด่านนางยักษ์อั้สสะมุขี เป็นยักษ์ที่มีหัวเหมือนม้า เมื่อยักษ์อั้สสะมุขีเห็นสินไชก็เกิดพอใจอยากได้เป็นคู่ครองจึงเข้ามาโอบอุ้มและเหาะไป สินไชจึงตั้งสติและพูดจาหวานลั้ลมให้นางยักษ์อั้สสะมุขีปล่อยตัว แต่พูดจาอยู่นานก็ไม่เป็นผล สินไชจึงตัดคองนางยักษ์และบนขวานี้มีต้นกาลพฤกษ์ซึ่งเป็นต้นไม้ของเทวดาปลูกไว้ มีดอกเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์พร้อมเครื่องทรงของเทพยดา สินไชจึงถือโอกาสชำระร่างกายและเปลี่ยนเครื่องทรงใหม่บนขวานนั้นก็เดินทางต่อไปพบกับหอยสังข์ซึ่งได้เดินทางล่วงหน้าไปก่อนแล้ว

ด่านที่แปด คือ ด่านเทพกนิริ เป็นธิดาของเทวดาซึ่งมีรูปร่างแสนสวยยิ่งเสมอพรหม และสินไชได้รู้จักกับเทพกนิริ นามว่า เกียงคำ จนเกิดความรักใคร่ ที่สุดก็ได้นางเกียงคำเป็นเมียและครองรักอยู่กับนางเป็นเวลาระยะหนึ่ง จึงขอนางออกเดินทางต่อไปพร้อมกับหอยสังข์

ด่านที่เก้า คือ ด่านยักษ์กุมภณั้ถ์ เมื่อกไปถึงเมืองยักษ์กุมภณั้ถ์ (เมืองอโนราช) จึงตกลงกับหอยสังข์ว่า ให้หอยสังข์เดินทางเพื่อไปหาเบาะแสของนางสมุณขาผู้เป็นอาาก่อน แล้วตนจะรออยู่นอกเมือง หอยสังข์จึงเข้าไปในเมืองอโนราชและสืบทราบว่านางสมุณขาอยู่ในวัง ส่วนยักษ์กุมภณั้ถ์ออกไปหากิน จึงรีบกลับมาแจ้งข่าวให้สินไชได้ทราบแล้วออกเดินทางเข้าสู่เมืองอโนราชพร้อมกัน เมื่อกสินไชได้พบกับนางสมุณขาเมื่อเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังจึงรู้ว่านางเป็นหลานชาย และจุดประสงค์ของหลานชายที่ตามหาตนเพื่อพากลับเมืองเบ้้งจาล แต่นางสมุณขาไม่เต็มใจที่จะไปด้วย สินไชจึงคิดว่าหากตนไม่ช่วยยักษ์กุมภณั้ถ์ให้ตายอาจมีปัญหามาอีก การสู้รบกับยักษ์กุมภณั้ถ์ครั้งนี้หนักหนานักสินไชจึงได้เรียกสีโให้มาช่วย ฟัน้องทั้ง 3 สีโ หอยสังข์และสินไชจึงร่วมกันต่อสู้กับยักษ์กุมภณั้ถ์จนสำเร็จและสามารถช่วยยักษ์กุมภณั้ถ์ได้ แต่ก่อนนางสมุณขาจะกลับเมืองเบ้้งจาลก็คิดถึงนางสีดาจันทร์ผู้เป็นลูกสาว และได้ไปอยู่กับพระยานาควรุณราช นางได้ขอร้องให้สินไชไปรับตัวนางสีดาจันทร์ให้กลับไปด้วย สินไชกับหอยสังข์จึงรับปากอาที่จะไปรับนางสีดาจันทร์ ส่วนสีโให้กลับไปเฝ้าดูแลท้าวทั้ง 6 เช่นเดิม จากนั้นสินไชกับหอยสังข์ก็ออกเดินทางไปได้พิภพและเจอกับพระยานาควรุณราชจึงได้แจ้งความประสงค์ในครั้งนี แต่พระยานาควรุณราชได้ใช้เล่ห์เหลี่ยมกับสินไชหลายต่อหลายครั้งในการต่อสู้เพื่อขอตัวนางสีดาจันทร์กลับเมือง สุดท้ายพระยานาควรุณราชพ่ายแพ้ สินไชจึงพานางสีดาจันทร์กลับมาพบกับนางสมุณขาผู้เป็นแม่ได้สำเร็จ หอยสังข์ สินไช นางสมุณขาและนางสีดาจันทร์จึงเดินทางไปพบกับสีโและท้าวทั้ง 6 จากนั้นก็เดินทางกลับเมืองเบ้้งจาลด้วยกัน

เมื่อเดินทางถึงเมืองเป็งจาลนางสมุณฑาได้ทูลเรื่องราวที่เป็นจริงทั้งหมดให้พระยา กุศราษผู้เป็นพี่ชายฟัง พระยากุศราษเมื่อได้รับฟังจึงไต่สวนหาความเป็นจริงในทุกสิ่งอย่าง จึงมีบัญชาให้ ไปรับนางจันทาเทวีและนางลูกกลับเข้ามาเมืองเป็งจาล กาลเวลาผ่านไปจึงยกเมืองเป็งจาลให้สินไช ปกครองไพร่ฟ้าอย่างมีความสุข และปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิศราชธรรม 10 ประการ ทำให้ นครเป็งจาลมีแต่ความสงบสุขร่มเย็นสืบไป

จากการศึกษาความเป็นมาและคุณค่าของวรรณกรรมสินไช หรือสังข์ศิลป์ชัย สรุปได้ว่า สินไชเกิดขึ้นในอาณาจักรเวียงจันทน์ลาว-ไทย ส่วนชื่อผู้แต่งยังไม่เป็นที่ชัดเจน เป็นเพียงข้อ สันนิษฐานว่าผู้แต่งคือ ท้าวปางคำ สินไชถูกเผยแพร่ในหลายรูปแบบ ทั้งการเทศนา หนังสือผูก ฐปเตม การลำ วรรณกรรมสินไชสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนสองฝั่งโขงรวมถึง เรื่องการเมืองและศาสนา ผ่านเนื้อเรื่องที่สนุกสนานน่าติดตาม สินไช ถือว่า เป็นวรรณกรรมร่วมสมัย เพราะในทุกตอนจะแฝงด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและข้อคิดในแง่ของการดำเนินชีวิตให้ถูก ทำนองคลองธรรม จาริตประเพณี ซึ่งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคสมัย จึงทำให้สินไชเป็นวรรณกรรมที่ ทรงคุณค่าและได้รับความนิยมน้อย่างมาก

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมสินไช

พระครูธรรมสารสมุณฑ (คำพัน ญาณวิโร) (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิเคราะห์หลัก คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏเรื่องสังข์ศิลป์ชัย และวิเคราะห์วิธีการที่นักกวีนำพุทธธรรมมาใช้ใน วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัย ตลอดจนอิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อสังคมอีสาน พบว่า ด้านวิธีการที่นักกวีนำ หลักพุทธธรรมมาใช้ในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย โดยใช้หลักธรรมผ่านตัวละครเป็นผู้เล่าอธิบาย หลักธรรมสอดแทรกเพื่อชี้ให้เห็นแนวทางปฏิบัติเพื่อผลของการปฏิบัติตลอดทั้งผลของการที่ไม่ปฏิบัติ ตาม ด้านหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับคุณธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้นมีคุณธรรมทางด้าน การแสดงความเคารพต่อกัน การบำเพ็ญเพียร การเสียสละและความสันโดษส่วนที่เกี่ยวกับจริยธรรมที่ ปรากฏนั้นมีความกตัญญู ความรักความเมตตา ทศพิศราชธรรม ศีลธรรมและกัลยาณมิตรที่ให้อภัยกับคน หรือไม่ควรคบ ด้านอิทธิพลของวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยที่มีต่อสังคมอีสานนั้นมีอิทธิพลต่อฮีตคองใน การดำเนินชีวิต อิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบุญ-บาป การเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อว่ามีบุญแล้วจะ ได้เกิดในสวรรค์และได้พบพระนิพพานในอนาคต และเนื้อหายังมีการบรรยายถึงการละเล่น การแสดง ตามธรรมเนียมประเพณีในโอกาสต่าง ๆ และมีลักษณะที่แสดงให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ที่มีต่อ มนุษย์ในเรื่องครอบครัว เครือญาติ เกี่ยวกับมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติในเรื่องการดำรงชีวิตกับธรรมชาติ อย่างสมดุล เกี่ยวกับมนุษย์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติในเรื่องความเชื่อไสยศาสตร์ การเสี่ยงโชค ความ ช่วยเหลือจากภูตผี สำหรับลักษณะของหลักธรรมที่ปรากฏนั้นมีการแสดงของหลักสังข์ธรรมเกี่ยวกับเรื่อง กรรม อริยสัจ ความประมาท ความกตัญญู อกุศลมูล และนิพพาน

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และคณะ (2553 : 99-100) ได้กล่าวถึงคติความเชื่อเรื่องกรรมและ ผลของกรรม นรก สวรรค์ บุญ และบาป ว่า ความเชื่อเรื่องกรรมมีมาก่อนอยู่แล้ว ก่อนที่จะมาเรียนรู้ เรื่องสังข์ศิลป์ชัย นั่นคือ ความเชื่อไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากเรื่องสังข์ศิลป์ชัยแต่อย่างใด แต่ที่เกิดจากเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย คือสอดคล้องหรือไปกันได้กับหลักการเดิมที่มีในพระพุทธศาสนา เรียกว่าหลักการเล็ก (ย่อย) ไม่ได้ขัดกับหลักการใหญ่ ส่วนความเชื่อเรื่องผลของกรรมก็เช่นกัน นั่นคือความเชื่อเรื่องผลของ กรรมในนิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย คอยสนับสนุนส่งเสริมความเชื่อผลของกรรมที่มีอยู่เดิมให้หนักแน่นขึ้น

ไม่ให้คลอนแคลนและหวั่นไหวไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นการตอกย้ำความรู้สึกนึกคิดว่ากรรมที่ทำทุกอย่างมีผลเกิดตามมาแน่นอน

ความเชื่อเรื่องบุญ เชื่อว่า บุญไม่ใช้การทำบุญตามวิถีของชาวพุทธ เช่น ทำบุญ ตักบาตร ที่เรียกว่า ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น เป็นการทำตามนัยต่างๆ แต่อย่างไร แต่เป็นการหมายเอา การได้ยินได้ฟัง การแสดงหมอลำ การแสดงหนังตะลุง การแสดงละครเวที หรือการได้ศึกษานิทานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัยก็เข้าใจว่าเป็นบุญแล้ว

ความเชื่อเรื่องบาป เชื่อว่า ยักษ์กุมภภัณฑ์เป็นตัวแทนของการทำบาปหรือเป็นตัวแทนของบาปโดยแท้ ซึ่งปรากฏในท้องเรื่องและรับรู้ได้ง่ายกว่าตัวละครอื่นๆ และเห็นว่าแม่ยาแฝดในนามธิดาทิ้งหูกก็จัดเป็นบาปในเชิงสังคมได้มาก โดยที่การกระทำของตัวละครทั้งสองสอนใจแก่ผู้ศึกษาได้เป็นอย่างดี

ความเชื่อเรื่องนรก เชื่อว่า แม้นิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัยจะมีเนื้อเรื่องกล่าวถึงนรกน้อย แต่พอถึงเนื้อเรื่องที่ต้องกล่าวถึง ภาพนรกกลับสร้างอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับนรกได้อย่างลึกซึ้งและกินใจเป็นอย่างยิ่ง โดยมียักษ์กุมภภัณฑ์เป็นตัวอย่างที่จะต้องตกนรก

และเรื่องสวรรค์ เชื่อว่า แม้นิทานสังข์ศิลป์ชัยจะมีเนื้อเรื่องกล่าวถึงสวรรค์น้อย แต่พอถึงเนื้อเรื่องที่ต้องกล่าวถึง ภาพของสวรรค์กลับสร้างความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสวรรค์ได้อย่างลึกซึ้งได้แก่ ตอนที่นางสุมนทหาขอให้ดวงวิญญาณของยักษ์กุมภภัณฑ์ไปสู่สรวงสวรรค์

คำแหง วิสุทธางกูร (2554 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ได้นำเสนอแนวคิดทางปรัชญาแบบบุคลาธิษฐานที่เป็นหัวใจสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง "ไตรสิกขา" อย่างชัดเจน โดยสื่อสารสะท้อนผ่านตัวละครหลักของเรื่องทั้งสามคน คือ สีโห ลินไซ และหอยสังข์ โดยตัวละคร "สีโห" ได้สะท้อนความคิดเรื่อง สมานิตยธรรม ตัวละคร "ลินไซ" ได้สะท้อนความคิดเรื่อง ปัญญา ส่วนตัวละคร "หอยสังข์" ได้สะท้อนความคิดเรื่อง ศีล ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญ และหลักไตรสิกขาจัดได้ว่าเป็นหัวใจหรือแก่นกลางของพระพุทธศาสนาในบรรดาหลักคำสอนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับเรื่องของการพัฒนาหรือการศึกษาทุกมิติ หากนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตทั้งในแง่ปัจเจกและสังคมก็จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิต คุณค่าและคุณานุประโยชน์อย่างมหาศาลแบบองค์รวมได้ และสามารถนำชีวิตและสังคมโดยรวมก้าวเข้าไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทุกด้านได้อย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า วรรณกรรมเรื่องลินไซ มีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อสอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง อย่างเช่นความเชื่อเรื่อง บุญ-บาป เป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับ ศีล 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ชาวพุทธทุกคนยึดถือปฏิบัติเป็นหลักของชีวิต

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ แปลตรงมาจาก อัต + ลักษณะ หมายถึง ลักษณะเฉพาะ ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ เช่น นักร้องกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง

สายฝน ควรมงคล (2536 : 16) กล่าวถึงอัตลักษณ์ไว้ว่า อัตลักษณ์ หมายถึง คุณสมบัติของบุคคลหรือสิ่งของที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตน เป็นสำนึกที่บุคคลรับรู้และรู้ตัวว่าเขาคือใคร มีลักษณะอย่างไร มีวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อแบบแผนพฤติกรรมและลักษณะนิสัยอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นกลุ่มอื่นสิ่งอื่นอย่างไร บุคคลอาจมีอัตลักษณ์หลาย ๆ อย่างในตัวตนก็ได้ การจะรับรู้ว่ามีอัตลักษณ์อย่างไร พิจารณาจากการแสดงออกผ่านทางตัวตนที่มีตัวตนในรูปของสถานะของบุคคล เพศ สภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ฯลฯ ซึ่งเรียกกสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของปัจเจกหรืออัตลักษณ์ส่วนบุคคล ส่วนการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์อะไรบางอย่างที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจร่วมกันและการแสดงออกผ่านพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ทางสังคม เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางสังคม” หรือ “อัตลักษณ์ที่คนในสังคมมีส่วนร่วม” อัตลักษณ์เป็นผลรวมของโครงสร้างแห่งตน (Self-Structure) เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลที่เกิดขึ้นภายในตน มีพัฒนาการเกิดขึ้นตามช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์จึงขึ้นอยู่กับ การปรับตัวตามบทบาท หน้าที่ ความเชื่อ และค่านิยมส่วนบุคคล

จันทร์เพ็ญ ทศนียสกุลชัย (2548 : 10) กล่าวว่า อัตลักษณ์ คือ ผลรวมของการรับรู้ตัวตนเป็นอย่างไร มีบทบาททางสังคมอย่างไร และอัตลักษณ์เกิดจากการพัฒนาทางด้านร่างกาย เพศ สังคม อาชีพ จริยธรรม อุดมคติ และบุคลิกภาพ บุคคลที่มีความสำเร็จในการพัฒนาอัตลักษณ์จะมีการยอมรับในตนเองสูง

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2543 : 4) กล่าวว่า อัตลักษณ์ หมายถึงพื้นที่ที่มีความต่อระหว่างความเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อกับสัมพันธ์กับสังคม เช่น กำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ความเป็นพ่อ-แม่ ความเป็นลูกศิษย์-อาจารย์ เป็นต้น อัตลักษณ์เป็นสิ่งไม่หยุดนิ่งตายตัว เมื่อบริบทของสังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปความหมายของอัตลักษณ์ก็เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

พัฒนา กิตติอาษา (2546 : 139) กล่าวว่า อัตลักษณ์ คือ จิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามตัวเองว่า คือใคร เป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่นหรือสังคมอื่นอย่างไร และจะใช้สิ่งใด อะไรในการแสดงออก นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมว่า หมายถึง ความรู้สึกหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่ม หรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพลหรือการได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ๆ

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในด้านการตระหนักรู้ บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา เกี่ยวกับการยอมรับในความเป็นตัวตนประกอบกับการแสดงตัวตนให้เห็นว่ามีความเหมือนหรือต่างกับกลุ่มอื่น อัตลักษณ์เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างสังคมและตัวบุคคล แต่จะเลือกจัดส่วนใดอีกลักษณะหนึ่ง ที่ยอมรับเพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและพื้นที่ อัตลักษณ์อาจกำหนดได้ทั้งของบุคคลเป็นผู้กำหนดหรือกำหนดโดยสังคม อัตลักษณ์กับสังคมซึ่งเป็นเรื่องที่ยากออกากกันไม่ได้ (สุทธิ กาบพิลา. 2558)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (2550 : 55-57) ดวงพร คงพิกุล (2555 : 33) เห็นว่าการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม คือ ยุทธศาสตร์ซึ่งเกิดมาจากการที่แต่ละบุคคลรับรู้ถึงกฎกติกาในกลุ่มสังคมและนำไปใช้ปฏิบัติตามสถานการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะรักษาหรือเพิ่มพูนทรัพย์สินทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม รูปแบบยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำมี 2 รูปแบบ คือ 1) ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ

(Reproduction Strategy) เป็นกระบวนการดำรงและพัฒนาสถานะ และ 2) ยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำ (Reconversion Strategy) เป็นกระบวนการป้องกัน รักษา และปรับปรุงตำแหน่งของแต่ละคนในโครงสร้างสังคม ทั้งนี้ วิธีการที่ใช้ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมสามารถทำได้ตั้งแต่การควบคุมจำนวนบุตร การสืบทอดมรดก การลงทุนด้านการศึกษา การลงทุนทางเศรษฐกิจ การลงทุนทางสังคม การสมรส และการดำรงสถานะทางสังคม ผลที่ได้จากการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับวิธีการที่ใช้ กฎและประเพณีการสืบทอดมรดก ตลาดแรงงาน ระบบการศึกษา ฯลฯ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้น

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551 : 67) สุทธิ กาบพิลา (2558 : 18) ได้อธิบายแนวความคิดเรื่องการผลิตทางวัตถุของมาร์กเพิ่มเติมว่าไม่เพียงแต่วัตถุเท่านั้นที่ต้องมีการผลิต แม้แต่วัฒนธรรม อุดมการณ์ จิตสำนึกก็ต้องผ่านกระบวนการผลิตเช่นเดียวกัน (Cultural Production) โดยวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (Live Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทุกอย่างอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง สถานที่หนึ่งและเฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในเวลานั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ 2) วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Record Culture) หมายถึงบางส่วนของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่และได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย" (Culture of the Period) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของ "ประเพณีในการเลือกสรร" (Selective Tradition) เนื่องจากว่าในชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา แต่ประเพณีในการเลือกสรรจะทำหน้าที่คัดเลือกให้วัฒนธรรมบางอย่างถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป และทุกครั้งที่มีการเลือกสรรเกิดขึ้น จะมีการตีความหมายให้กับวัฒนธรรมที่จะถูกบันทึกไว้เสมอ ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยั่งยืนของวัฒนธรรมและแต่ละกลุ่ม

สรุปได้ว่าการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้อง ดำรงรักษา หรือเพิ่มพูน วัฒนธรรมที่มีการผลิตขึ้นในกลุ่มสังคม เมื่อเกิดการผลิตและสร้างความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา สมาชิกจะทำการคัดเลือกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือการปฏิบัติที่เหมาะสมและทำการผลิตซ้ำด้วยวิธีต่างๆ จนเป็นที่ยอมรับและเป็นบรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกัน แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่ม สร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่ม วัฒนธรรมใดที่มีการผลิตขึ้นแล้วไม่ได้รับการยอมรับ วัฒนธรรมนั้นก็จะตายไปในที่สุด แต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีแนวทางปฏิบัติด้านวัฒนธรรมแตกต่างกัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับงานศิลปกรรมและบทบาทงานศิลปกรรม

ศิลปกรรม หรือ ศิลปะ คือการทำงานด้วยทักษะฝีมือ เป็นความสามารถพิเศษ ผึกฝนกัน มาด้วยความพากเพียรจนเชี่ยวชาญ เช่น ศิลปะแห่งการทำอาหาร ศิลปะแห่งการต่อสู้ ศิลปะแห่งการพูด ศิลปะแห่งการวาดภาพ ศิลปะคือการทำงานด้วยทักษะฝีมือ เทคนิค และกลวิธีต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความประสานกลมกลืนขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างพอเหมาะพอดี และเกิดความสวยงามในที่สุด ศิลปะจึงมีความหมายควบคู่กับคำว่า งามและ ดี ศิลปะอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น ตั้งแต่ข้าวของเครื่องใช้สิ่งเล็ก สิ่งน้อยในชีวิตประจำวัน ไปจนถึงสิ่งของใหญ่ ๆ งานชิ้นใหญ่ ๆ ซึ่งผู้ออกแบบจะคิดถึงประโยชน์ใช้สอย ความคงทน และราคาแล้ว หัวใจของการออกแบบ คือ ความงาม

การสร้างงานศิลปะเกิดจากฝีมือของมนุษย์ การดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละชาติพันธุ์ สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม นับตั้งแต่ผลงานศิลปะที่มีความซับซ้อน ลึกซึ้ง ทรงคุณค่าในเชิงจิตรศิลป์เช่น งานจิตรกรรม งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม วรรณกรรม

ดนตรี และนาฏศิลป์ ไปจนถึงงานศิลปะที่อุดมไปด้วยสิ่งที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และถ่ายทอดสืบต่อกันมา ที่เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ เช่น การแกะสลัก การปั้น เครื่องจักสาน งานถักทอ เป็นต้น

เสฐียร โกเศศ (2515 : 21) อธิบายถึงความหมายของศิลปะ (Art) หมายถึงงานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ที่ต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิดของตนเอง เช่น การสร้างบ้านเรือน การปลูกต้นไม้การตัดเสื้อผ้า เป็นต้น อย่างนี้เป็นศิลปะมีความหมายอย่างกว้างขวาง

ศิลป์ พีระศรี (2515 : 25) กล่าวว่า ศิลปะหมายถึง งานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งจะต้องใช้ความคิดและความเพียรพยายามผนวกเข้าด้วยกัน

ในความงามของศิลปะที่แท้แคบเข้า คือ การนำเอาความงามที่เป็นหัวใจของศิลปะมาประยุกต์รวมกับวัตถุประสงค์ที่มีประโยชน์ใช้สอย ดังนั้นจึงมีผลผลิตที่เป็นศิลปวัตถุ มองเห็นจับต้องได้ เป็นรูปธรรม ซึ่งเราเรียกศิลปะประเภทนี้ว่า ศิลปะประยุกต์ ซึ่งรวมความถึงทัศนศิลป์ มณฑนศิลป์ ทัศนศึกษา และงานออกแบบทุกประเภท ทั้งออกแบบสิ่งพิมพ์ ออกแบบเสื้อผ้า ออกแบบรถยนต์ เป็นต้น ศิลปะประยุกต์นี้เองที่อยู่ในแวดล้อมใกล้ชีวิตมนุษย์อย่างแนบแน่นมาตั้งแต่สมัยบรรพกาล (อิทธิพล ตั้งโฉลก. 2550 : 8)

อัสนีย์ ชูอรุณ (2549) กล่าวถึงศิลปกรรม (Work of Art) ไว้ว่า ศิลปกรรมคือ ผลงานที่ช่างฝีมือไทยหรือศิลปินไทยได้สร้างสมไว้จากความรู้สึกนึกคิด หรือจินตนาการแบ่งออกเป็น 5 ประเภท

1. จิตรกรรม (Painting) หมายถึง ภาพที่แสดงถึงเรื่องราว และรวมถึงการเขียนภาพลวดลายประดับตกแต่งในงานช่างต่าง ๆ เช่นเดียวกับ วรรณภา ณ สงขลา (2528 : 1) กล่าวว่า จิตรกรรม คือ งานศิลปะสาขาหนึ่ง ที่เรียกว่า วิจิตรศิลป์ หรือวิสุทธิศิลป์ หมายถึง ศิลปะบริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของจิตรกรทั้งความคิด ความบันดาล และจินตนาการ จนเกิดเป็นมโนภาพ และด้วยพลังแห่งสมาธิ ฝีมือ ความชำนาญความประณีต ความสามารถทางเทคนิค และความศรัทธา ซึ่งช่างเขียนจะถ่ายทอดมโนภาพนั้นให้ปรากฏเป็นรูปธรรม อันจะทำให้ผู้ชมรู้สึกได้โดยทางอินทรีย์สัมผัสที่ทำให้เกิดความประทับใจแห่งศิลปะนั้น และมีผลให้จิตใจเป็นสุขในทางคุณธรรม จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์ นั่นก็คือ จิตรกรรมเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้จิตใจสูงขึ้น

2. ประติมากรรม หมายถึง งานปั้น และแกะสลักที่จะต้องนำมาทำการหล่อ อีกทีหนึ่ง เป็นงานฝีมือ โดยมากจะเป็นงานปั้นเกี่ยวกับพระพุทธรูป มีตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ เครื่องใช้และเครื่องประดับต่าง ๆ ยังรวมถึงรูปปั้นตัวละครของนิทาน หรือวรรณกรรมท้องถิ่นอีกด้วย ดังเช่น มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2540 : 814) กล่าวถึงประติมากรรมไว้ว่า ประติมากรรม เป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งของวิจิตรศิลป์ (Fine Arts) มีลักษณะเป็นรูปทรง 3 มิติ ที่แสดงความกว้าง ความยาว ความสูง หรือยังสามารถแสดงส่วนลึกและขนาดให้ทราบอย่างชัดเจนมากกว่าศิลปะแขนงจิตรกรรม ให้ความรู้สึกในความงาม ผู้ชมสามารถจับต้องหรือสัมผัสได้ พิจารณาอย่างใกล้ชิดในความงามของรูปทรง และวัสดุที่ใช้ความงามของพื้นผิวและสีของวัสดุ

3. สถาปัตยกรรม (Architecture) คือ อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น อาคาร ตึก บ้านเรือน พระราชวัง ตลอดจนอนุสาวรีย์ใหญ่ ๆ สลุป เจดีย์ วิหาร ปราสาท พระปรางค์ มณฑป อุโบสถ เป็นต้น

4. วรรณกรรม (Literature) คือ ประเภทร้อยกรอง (โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน) และร้อยแก้วคือ เรียงความธรรมดา รวมถึงการจดจำเรื่องราวต่าง ๆ เช่น นิทาน ตำนาน วรรณกรรมที่เป็นอมตะ เช่น พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

5. นาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ คือ ดนตรีทุกประเภทรวมทั้งการรำ ละคร ระบำต่าง ๆ เช่น โขน ลิเก ละครรำ รำไทย การแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการให้ความหมาย ศิลปกรรมไว้ว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ เช่น จิตรกรรมหรือภาพเขียนทิวทัศน์ อนุสาวรีย์ตามฝาผนัง เป็นต้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. ประเภทวิจิตรศิลป์ (Fine Arts) หมายถึง ศิลปกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความปิติชื่นชมในชิ้นงาน เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม กวีนิพนธ์และงานดุริยางคศิลป์

2. ประเภทประโยชน์ศิลป์ (Useful Arts หรือ Applied Arts) ศิลปกรรมที่มีประโยชน์ใช้สอยด้วย เช่น งานจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องแก้ว เครื่องเรือน และสิ่งใช้สอยต่าง ๆ ทั้งที่สร้างด้วยมือ (ศิลปะหัตถกรรม) และโดยเครื่องจักร (ศิลปะหัตถอุตสาหกรรม)

ศิลปกรรมที่เป็นงานประเภททัศนศิลป์ (Visual Arts) หมายถึงเฉพาะงานประเภทจิตรกรรมประติมากรรม และภาพพิมพ์ ส่วนศิลปะที่เป็นการแสดงจัดแยกไว้ต่างหาก เช่น การแสดง นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์

จากความหมายศิลปกรรมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ศิลปกรรมคือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความประณีต ซึ่งถ่ายทอดด้วยฝีมือโดยใช้ทักษะความรู้ ความชำนาญของผู้สร้างสรรค์ มีเป้าหมายไปสู่ความจริงและความงามที่แตกต่างกันไป จึงทำให้พบว่าในแต่ละท้องถิ่นมีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย ด้วยเหตุผลและปัจจัยในการแสดงออกที่แตกต่างกัน ทั้งนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้จัดหมวดหมู่งานศิลปกรรมในท้องถิ่นเพื่อให้ครอบคลุมกับลักษณะของงานศิลปกรรมต่าง ๆ นั้นต้องมีเป้าหมายสำคัญในการจัดแบ่งประเภทที่ชัดเจน หากมิเช่นนั้นแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาในการจัดกลุ่มและไม่ครอบคลุมได้

4. ประเภทของศิลปกรรม

4.1 จิตรกรรม

คำว่าจิตรกรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Painting” พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำนิยามคำว่าจิตรกรรม หรือ Painting ไว้ว่า เป็นภาพที่แต่ละบุคคลสร้างขึ้นด้วยประสบการณ์ทางสุนทรียภาพและความชำนาญ โดยใช้สื่อชนิดต่าง ๆ เช่น สีน้ำ สีน้ำมัน สีฝุ่น ฯลฯ เป็นสื่อกลางในการแสดงออกถึงเจตนาในการสร้างสรรค์ การสร้างงานจิตรกรรมจะสร้างบนพื้นราบเป็นส่วนใหญ่ เช่น กระดาษ ผ้าแผ่นไม้ ผนัง เพดาน เป็นต้น

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2547 : 9) กล่าวถึงคำว่า จิตรกรรม ว่า คือภาพวาดด้วยสี หรือภาพวาดระบายสี อาจเป็นสีเดียว สองสี หรือหลากหลายสี ภาพที่วาดนั้นอาจจะเหมือนจริงตามธรรมชาติหรือจิตรกรคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ อาจจะมีการระบายสีให้เหมือนจริง หรือกำหนดสีขึ้นใหม่ตามความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการของผู้วาดหรือจิตรกร

พิทักษ์ น้อยวงศ์ (2542 : 92) กล่าวถึง จิตรกรรม มีความหมายตรงกับคำว่า “อุปแต้ม” ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนคำว่า จิตรกร มีความหมายตรงกับคำว่า “ช่างแต้ม” ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จิตรกรรมในความหมายดั้งเดิม คือ ผลงานทัศนศิลป์ 2 มิติ ที่มีเพียงด้านกว้าง

กับด้านยาว ส่วนมิติที่ 3 คือ ปริมาตรและความลึกนั้นเกิดจากเส้น สี น้ำหนัก และพื้นผิว สร้างความลวงตาให้ดูลึกเข้าไปในลักษณะเช่นเดียวกับภาพถ่าย ลักษณะเฉพาะแต่ดั้งเดิมของจิตรกรรมจะเป็นภาพ 1 มิติที่ระบายด้วยสี ส่วนการวาดเส้นโดยทั่วไปจะวาดด้วยเส้นและใช้เพียงสีเดียว

วรรณิกา ณ สงขลา (2528 : 1) จิตรกรรม คือ งานศิลปะสาขาหนึ่ง ที่เรียกว่า วิจิตรศิลปะ หรือวิสุทธิศิลปะ หมายถึง ศิลปะบริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการสรรค์สร้างของจิตรกร ทั้งความคิด ความบันดาลใจ และจินตนาการ จนเกิดเป็นมโนภาพ และด้วยพลังแห่งสมาธิ ฝีมือ ความชำนาญ ความประณีต ความสามารถทางเทคนิค และความศรัทธา ซึ่งช่างเขียนจะถ่ายทอดมโนภาพนั้นให้ปรากฏเป็นรูปธรรม อันจะทำให้ผู้ชมรู้สึกได้โดยทางอินทรีย์สัมผัส และสุนทรียศาสตร์ นั่นก็คือ จิตรกรรมเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้จิตใจสูงขึ้น ถ้าจิตรกรรมใดไม่ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกปิติยินดีอิ่มเอิบใจ หรือ สะเทือนใจแล้ว จิตรกรรมนั้นก็ไม่มีคุณค่า ไม่สามารถเรียกว่าเป็นศิลปกรรม หรืออีกทางหนึ่ง หากจิตรกรรมนั้นมีคุณค่า แต่ผู้ชมนั้นเป็นผู้ที่ขาดอินทรีย์สัมผัส ก็ไม่สามารถเกิดความรู้สึกแห่งศิลปกรรมนั้นได้

1. ประเภทของจิตรกรรม

1.1 จิตรกรรมไทยแบบประเพณี (Thai Traditional Painting)

เป็นศิลปะที่มีความสวยงาม แสดงความรู้สึกชีวิตจิตใจและความเป็นไทย ที่มีความอ่อนโยน ละมุนละไม สร้างสรรค์สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต จนได้ลักษณะประจำชาติ และรูปแบบเป็นพิเศษ นิยมเขียนบนผาผนังภายในอาคารที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และอาคารที่เกี่ยวข้องกับบุคคลชั้นสูง เช่น โบสถ์ วิหาร พระที่นั่ง วังบนผืนผ้า บนกระดาน และแบบสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยเขียนด้วยสีฝุ่น ตามกรวิธีของช่างเขียนไทยแต่โบราณเนื้อหาที่เขียนมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอดีต พุทธ พุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดีและชีวิตไทยพงศาวดารต่าง ๆ ส่วนใหญ่นิยมเขียนประดับผนัง พระอุโบสถ วิหารอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประกอบพิธีทางศาสนา

ลักษณะจิตรกรรมไทยแบบประเพณี เป็นศิลปะแบบอุดมคติ (Idealistic) ผวนกเข้ากับเรื่องราวที่ถึงลึกลับมหัศจรรย์ ซึ่งคล้ายกับงานจิตรกรรมในประเทศแถบตะวันออกหลาย ๆ ประเทศ เช่น อินเดีย ศรีลังกา จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น เป็นภาพที่ระบายสีแบบเรียบ ด้วยสีค่อนข้างสดใส มีการตัดเส้นเป็นภาพ 2 มิติ ให้ความรู้สึกเพียงด้านกว้างและยาว ไม่มีความลึก ไม่มีการใช้เงาและเงามาประกอบ จิตรกรรมไทยประเพณีมีลักษณะพิเศษในการจัดวางภาพแบบเล่าเรื่องเป็นตอน ๆ ตามผนังช่องหน้าต่าง โดยรอบโบสถ์วิหาร และผนังด้านหน้า และหลังพระประธานตามจิตรกรรมไทย มีการใช้สีแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัย ทั้งเอกรงค์ และพหุรงค์ โดยเฉพาะการใช้สีหลาย ๆ สี แบบพหุรงค์ นิยมมากในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะได้สีจากต่างประเทศ ที่เข้ามาติดต่อค้าขายด้วย ทำให้ภาพจิตรกรรมไทยมีความสวยงาม และสีสันหลากหลายมากขึ้น

1.2 จิตรกรรมไทยร่วมสมัย (Thai Contemporary Painting)

จิตรกรรมไทย ร่วมสมัยเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของโลก ความเจริญทางการศึกษา การคมนาคม การพาณิชย์ การปกครอง การรับรู้ข่าวสาร ความเป็นไปของโลกที่อยู่ห่างไกล ฯลฯ เหล่านี้ล้วนมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดและแนวทางการแสดงออกของศิลปินในยุคต่อ ๆ มา ซึ่งได้พัฒนาไปตามสภาพแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิด และความนิยมในสังคมสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ใหม่ของวัฒนธรรมไทยอีกรูปแบบหนึ่งอย่างมี

คุณค่า อนึ่งสำหรับลักษณะเกี่ยวกับจิตรกรรมไทยร่วมสมัยนั้น ส่วนใหญ่เป็นแนวทางเกี่ยวกับลักษณะศิลปะแบบตะวันตกในลัทธิต่าง ๆ ตามความนิยมของศิลปินแต่ละคน

2. จิตรกรรมกับพุทธศาสนา

จิตรกรรมหรือภาพเขียนฝาผนัง มีอยู่ในโบสถ์ และวิหาร มักจะแสดงเรื่องราวที่น่าสนใจต่าง ๆ ซึ่งต้องการถ่ายทอดออกสู่สังคม นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานเป็นคณะอย่างมีระบบ กล่าวคือในการสร้างโบสถ์ วิหาร ของวัดใดวัดหนึ่ง ผู้ที่ทำงานประสานกันประกอบด้วย ช่างฝีมือแขนงต่าง ๆ เช่น สถาปนิก ผู้ออกแบบโบสถ์ นายช่างตกแต่งภายในโบสถ์ ช่างปั้นและช่างเขียน เป็นต้น พระประธานนับเป็นองค์ประกอบด้วยการปั้นและสร้างพระประธานโบสถ์ ซึ่งถือเป็นงานที่สำคัญที่สุด การออกแบบและปั้นพื้นฐานพระประธานจะเป็นงานรองจากการสร้างพระประธาน เพราะต้องออกแบบฐานซึ่งประดิษฐ์องค์ประธานตามลักษณะขนาดของพระประธาน ขนาดของโบสถ์ และพระประธานต้องมีความสมดุลกันช่างเขียนซึ่งทำงานจิตรกรรมฝาผนังภายในโบสถ์ จะต้องสร้างงานในลักษณะส่งเสริมองค์พระประธาน ส่วนมากพระประธานในโบสถ์จะมีขนาดใหญ่มาก เพราะฉะนั้นช่างเขียนที่ใช้แบบภาพจิตรกรรมฝาผนังจะต้องรู้จักประมาณตน จะต้องไม่แสดงความอวดเก่งเพื่อแสดงความสำคัญเฉพาะงานของตน การวางเค้าโครงเรื่องราวของภาพจิตรกรรมก็ดี การวางโครงสร้างของสีและขนาดสัดส่วนของคน สัตว์และสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งประกอบเป็นเรื่องราวก็ดี ต้องวางเค้าโครงในลักษณะที่ส่งเสริมองค์พระประธานให้มีลักษณะเด่น เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าภาพเขียนฝาผนังในโบสถ์วิหารต่าง ๆ ทำให้เราเกิดความรู้สึกสงบเย็น ทั้งนี้เพราะมีการวางเค้าโครงของการใช้สี เส้น รูปทรงต่าง ๆ ของภาพจิตรกรรมแวดล้อมพระประธานอย่างถูกต้อง (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13. 2535 : 28)

3. จิตรกรรมกับความเชื่อ ความผูกพันของชาวอีสาน

จิตรกรรม (ฮูปแต้ม) คือ คำที่ใช้เรียกงานศิลปะจิตรกรรมฝาผนังที่ใช้ในการตกแต่ง “สิม” หรือ “โบสถ์” แบบอีสานเป็นศิลปะที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมของคนอีสาน และยังเป็นศิลปะที่บ่งบอกเรื่องราวความเป็นมาของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย สิ่งที่สำคัญที่บรรจุอยู่ในผลงานก็คือ ฮูปแต้มส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีตตลอดจนเรื่องราวฮูปแต้มในสิมอีสานนั้น แสดงถึงความเชื่อที่หลากหลายในอดีต เนื่องจากศิลปินอีสานไม่เพียงแต่นำเสนอหลักศีลธรรมและเรื่องราวความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังนำเสนอความเชื่อเรื่องราวในทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่เข้ามาสู่อีสาน และล้านช้าง ในยุคเดียวกับพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นเนื้อหาของฮูปแต้มในสิมอีสานยังบอกเล่าเรื่องราวในวิถีชีวิต และประเพณีท้องถิ่นอีสานด้วยการนำเสนอเนื้อหาของฮูปแต้มในลักษณะดังกล่าว มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเป็นการแสดงออกถึงการคงไว้ซึ่งความเชื่อที่หลากหลาย เพื่อการพัฒนาสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติ รวมทั้งสร้างความเคารพในทางวัฒนธรรมจากจุดยืนปรัชญาที่ต่างกัน (เทพพร มังธานี. 2556 : บทคัดย่อ)

ปิยนัส สุคติ (2557 : 44, 49) กล่าวถึง ฮูปแต้ม ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในเขตอีสานไว้ว่า การเขียนฮูปแต้มเชื่อว่า สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสั่งสอนอบรม แนะนำ และก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ภาพพุทธประวัติ ทศชาติชาดก ที่พบมากที่สุด คือ เวสสันดรชาดก เรื่องราวทางวรรณกรรมพื้นบ้าน ที่นิยมมากที่สุด คือ เรื่องสินไซ และเรื่องราวที่สำคัญที่ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนได้เป็น

อย่างดี คือ ภาพวิถีชีวิตชาวบ้านที่เขียนสอดแทรกไว้ในเรื่องหลักของอุปแต้ม แสดงถึงวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น การเกิด การทำศพ การทำมาหากิน การแต่งกาย ประเพณี และความเชื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสอดแทรกเนื้อหาทางหลักธรรม คือ เรื่องของภูมิธรรมที่ผู้คนละเว้นต้องบาป และเป็นเป็นหักให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข คือ การประพฤติปฏิบัติที่อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม สิ่งสะท้อนออกมาจากอุปแต้มนอกจากเรื่องราวของสังคมและวัฒนธรรม ความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนา แล้วยังให้แง่คิดในเรื่องของความกล้าหาญและความกตัญญู สะท้อนคติความเชื่อของชาวอีสานเชื่อในเรื่องการทำนายกลางสังข์ ภูตผีวิญญาณและหลักในการปกครองบ้านเมืองของกษัตริย์ว่า ต้องเป็นกษัตริย์ที่ทรงทศพิธราชธรรม ประชาชนชายหญิงต้องอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขและสันติสุข

ศิริพันธ์ ตาบเพชร (2541 : 117-124) กล่าวถึงอุปแต้ม เป็นคำพื้นเมืองในภาษาถิ่นวัฒนธรรมลาว ชาวอีสานโบราณ หมายถึง รูป และคำว่า แต้ม หมายถึง การขีดเขียนหรือการระบายสีเพื่อให้เกิดลักษณะอย่างรูป เมื่อรวมกันจึงหมายถึง ภาพเขียน หรือรูปเขียน อุปแต้ม นิยมเขียนอยู่ตามผนังสิมหรือโบสถ์

อุปแต้มกับสังคมวัฒนธรรมอีสาน ได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเรื่องราววิถีที่เกี่ยวกับชาวบ้าน เรื่องราวชาดกต่าง ๆ และที่นิยมมากโดยเฉพาะเรื่องพุทธประวัติ ทศชาติ ชาดกเวสสันดร อติตพระพุทธเจ้า พระมัลลย์ นรกภูมิ ตลอดจนนิทานประโลมโลกหรือนิทานพื้นบ้าน สิ้นไชสุริวงศ์ พระลักพระลาม และที่สำคัญที่สุดคือ การบอกเล่าประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีฮุดสร่ง งานบุญผะเหวด การเผาศพ ประเพณีสู้ขวัญการละเล่น หมอลำแคน และประเพณีการลงช่วง

นอกจากนี้สาระสำคัญที่พบในอุปแต้ม จะเน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบาปบุญคุณโทษของศีล 5 อันเป็นหลักพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน อุปแต้มอีสานเชื่อว่าเป็นงานช่างที่มีคุณค่า ผ่านการแสดงออกโดยไม่จำเป็นต้องมีความประณีตบรรจงเสมอไป อีกทั้งคุณลักษณะทางความงามที่ผสมผสานกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อมภายใน มีความกลมกลืนผสมผสานทางด้านฝีมือในแบบฉบับ “ศิลปะพื้นบ้าน” และที่สำคัญ คือ สามารถสื่อสารกับชาวบ้านได้อย่างเป็นธรรมชาติตามฐานานุรูปทางสังคมและวัฒนธรรม

4. ความสำคัญของจิตรกรรม

จิตรกรรมไทย เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลแบบสหวิทยาการ ถือได้ว่าเป็นแหล่งขุมความรู้โดยเฉพาะเรื่องราวจากอดีตที่สำคัญยิ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติชาติที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ ยาวนาน ประโยชน์ของงานจิตรกรรมไทย นอกจากให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าของงานศิลปะแล้ว ยังมีคุณค่าในด้านอื่น ๆ อีกมากดังนี้

1. คุณค่าในทางประวัติศาสตร์
2. คุณค่าในทางศิลปะ
3. คุณค่าในเรื่องการแสดงเชื้อชาติ
4. คุณค่าในทางสถาปัตยกรรม
5. คุณค่าในเชิงสังคมวิทยา
6. คุณค่าในด้านโบราณคดี
7. คุณค่าในการศึกษา ประเพณีและวัฒนธรรม

8. คุณค่าในการศึกษาเรื่องทัศนคติค่านิยม
9. คุณค่าในการศึกษานิเวศนิยม
10. คุณค่าในการศึกษาเรื่องราวพระพุทธศาสนา
11. คุณค่าในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

4.2 ประติมากรรม

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2547 : 29) กล่าวว่า ประติมากรรม คือ สิ่งที่สร้างขึ้นเป็นรูปสามมิติ (Three Dimensions) โดยการปั้น แกะ สลัก หล่อ หรือวิธีการอื่น ๆ โดยใช้ดินเหนียว ดินทราย ไม้ หิน ปูน โลหะ เป็นวัสดุ รูปที่สร้างขึ้นนั้นอาจมีรูปร่างเหมือนจริงตามธรรมชาติหรือเป็นรูปร่างที่ประติมากรรมสร้างสรรค์ขึ้นใหม่

สุพจน์ โตนวล (2539 : 25) ได้กล่าวถึงประติมากรรมไว้ว่า ประติมากรรมในทางปฏิบัติ หมายถึง การสร้างสรรค์รูปทรงในบริเวณว่างด้วยวัสดุ เครื่องมือและกระบวนการ รูปทรงทางประติมากรรม มีลักษณะ 3 มิติ คือ กว้าง ยาว และหนาหรือสูง สามารถจับต้องได้

กัจจกร สุนพงษ์ศรี (2522 : 101) อธิบายว่า ประติมากรรม คือ งานศิลปกรรมสาขาหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะกินพื้นที่ในอากาศ เป็นรูปทรงต่าง ๆ มีทั้งที่ต้องการปริมาตรและไม่ต้องการปริมาตร กล่าวครอบคลุมไปถึงงานปั้นด้วยดิน งานหล่อด้วยโลหะ หรืองานแกะสลักด้วยไม้ และการเชื่อมด้วยวัสดุที่มีขนาดเล็ก ไปจนถึงอนุสาวรีย์ขนาดมหึมา สามารถรับรู้ได้ด้วยการมองดูเฉกเช่นเดียวกับงานจิตรกรรม จึงมีชื่อเรียกอื่น ๆ เช่น จักขุศิลป์บ้าง ทัศนศิลป์บ้าง แต่ประติมากรรมแปลกแยกออกไปอีก คือ สามารถรับรู้ความงามด้วยการสัมผัส ด้วยการจับต้อง จึงมีชื่อเรียกว่า ศิลปะรูปทรง หรือ ผัสสะศิลป์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556 : 106) ให้ความหมายของ ประติมากรรม ไว้ว่า ศิลปะสาขาหนึ่งในจำพวกจิตรศิลป์ เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น ให้เป็นรูปหรือลวดลายต่าง ๆ

อดุลย์ บุญฉ่ำ (2556 : 3) กล่าวถึงประติมากรรมไว้ว่า ประติมากรรม หมายถึง งานศิลปะประเภทจิตรศิลป์ (Fine Art) ที่สร้างขึ้นเพื่อการชื่นชมในคุณค่าทางศิลปะเป็นสำคัญ มีการแสดงออกเป็นรูปทรง 3 มิติ มีความกว้าง ความสูง ความลึกหรือความหนา สร้างโดยวิธีการแกะสลัก การปั้น และการผสมผสานกรรมวิธีต่าง ๆ สามารถชื่นชม รับรู้ด้วยการมองเห็นทางสายตาซึ่งเรียกว่า ทัศนศิลป์

การจำแนกประเภทของประติมากรรม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ประติมากรรมร่องลึก หมายถึง ประติมากรรมที่เกิดจากการใช้เครื่องมือแกะเซาะลงบนพื้นผิว หรือเนื้อวัสดุ เกิดเป็นร่องลึก เว้า โค้ง โดยรูปทรงที่สร้างขึ้นจะเกิดน้ำหนักความเข้มของแสงเงา ตามระดับความลึกของร่อง ของรูปทรงที่สร้างขึ้น ประติมากรรมประเภทนี้สามารถดูได้เพียงด้านเดียวเท่านั้น

2. ประติมากรรมรูปนูน หมายถึง ประติมากรรมที่สร้างปริมาตรและลักษณะการกินพื้นที่ในอากาศด้วยระดับและลักษณะของการกำหนดความสูง ต่ำ หรือความนูนของพื้นผิวงาน ซึ่งทำให้เกิดแสง การกินพื้นที่เป็นสิ่งช่วยเน้นมิติของรูปทรงจากพื้นหลังหรือผนังซึ่งติดชิดอยู่กับตัวงาน นับตั้งแต่ตัวงานที่มีในระดับนูนออกมาจากพื้นเพียงเล็กน้อย รวมถึงงานที่มีระดับความนูนออกมาจากพื้นหลัง

3. ประติมากรรมลอยตัว หมายถึง ประติมากรรมที่ชิ้นงานตั้งอยู่โดยอิสระ ไม่มี ส่วนใดส่วนหนึ่งติดกับพื้นหลัง มีการกินพื้นที่ในอากาศรอบด้าน หรืออากาศสามารถไหลเวียนถ่ายเทได้ โดยรอบชิ้นงานมีเพียงด้านล่างที่ติดอยู่กับพื้น หรือฐานของชิ้นงานเท่านั้น

ส่วนกรรมวิธีทางประติมากรรม หมายถึง วิธีการที่ประติมากรรม หรือช่างใช้ในการ สร้างผลงานการเลือกกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อตอบสนองแนวความคิดและความมุ่งหมายของการสร้างสรรค์ มีกรรมวิธีต่าง ๆ ดังนี้ (วิเชียร อินทรกระตึก. 2539 : 7-11)

1. การปั้น หมายถึง การสร้างรูปทรง ซึ่งเป็นวิธีในลักษณะบวก โดยการพอก เพื่อให้เกิดรูปทรงด้วยวัสดุที่อ่อนตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามต้องการ เช่น ดินเหนียว ดินทราย ขี้ผึ้ง เป็นต้น

2. การหล่อ เป็นกระบวนการที่ทำต่อเนื่องจากการปั้น หรือถอดพิมพ์จากงานที่ สร้างขึ้นด้วยกรรมวิธีอื่น ๆ วัสดุที่นิยมใช้หล่อรูปประติมากรรมถาวร คือ สำริด ซึ่งเป็นโลหะผสม โดยใช้ ทองแดงเป็นหลักผสมกับดีบุก

3. การแกะสลัก หมายถึง วิธีการสร้างรูปทรงโดยการใช้เครื่องมือกระทำลงบน วัสดุเอาส่วนที่ไม่ต้องการออก เพื่อให้เกิดรูปทรงตามต้องการ วัสดุที่ใช้ได้แก่ ไม้ หิน โปม เทียน เขาสัตว์ งาช้าง เป็นต้น

4. การสลักหิน คือ การใช้เครื่องมือตอกหินโลหะให้หุ่นเป็นรูปแบบและลวดลาย ตามต้องการ และแกะหรือสลักให้เป็นเส้น เป็นร่องรอยแสดงรายละเอียดและขอบเขตของรูปให้แน่ชัด มักใช้วัสดุที่เนื้อเหนียวหรือค่อนข้างเหนียว ไม่แกร่งจนเกินไป เช่น เงิน ทอง อะลูมิเนียม ทองเหลือง ทองแดง เป็นต้น

ความสำคัญของประติมากรรม

สุชาติ เถาทอง (2532 : 114) กล่าวถึงความสำคัญของประติมากรรมไว้ว่า จากประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประติมากรรมซึ่งมีบทบาทร่วมกับความเชื่อและ ศาสนา การเฉลิมฉลอง เป็นเกียรติเป็นอนุสรณ์ทั้งส่วนบุคคลและเป็นกลุ่ม เป็นการบันทึกเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์และกิจกรรมของมนุษย์ในแต่ละวัน มีความสำคัญตามกาลเวลาที่ผ่านไป และแสดงให้เห็น ถึงความเจริญ ตลอดจนความเสื่อมของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

พยุร โมกสิกรัตน์ (2548 : 138) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของ ประติมากรรม ว่ามีความแตกต่างกันตามลักษณะการใช้สอย สามารถจำแนกได้ 4 ลักษณะ

1. ประติมากรรมรูปเคารพ คือ ประติมากรรมที่สร้างขึ้นสำหรับเคารพบูชา ตามความเชื่อ ความศรัทธาของศาสนิกชน เช่น พระพุทธรูป เทวรูป เทพเจ้าต่าง ๆ

2. ประติมากรรมรูปตัวแทน คือ ประติมากรรมรูปเหมือน หรือรูปเปรียบ บุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

3. ประติมากรรมตกแต่ง คือ ประติมากรรมรูปและลวดลายทั้งหลายที่สร้างขึ้น เพื่อประดับตกแต่ง สถาปัตยกรรมเครื่องใช้สอยบางอย่าง เช่น เครื่องปั้นดินเผา ภาชนะโลหะดูนลาย ธรรมมาสน์ เป็นต้น

4. ประติมากรรมรูปสาธิต และเล่าเรื่อง คือ ประติมากรรมที่สร้างขึ้นเพื่อ แสดงเรื่องราวหรือวิธีปฏิบัติ เช่น รูปทศชาติ รูปพุทธประวัติ เป็นต้น

4.3 นาฏกรรม

นาฏกรรม นาฏศิลป์ หรือ ละคร หมายถึงการแสดงรำที่เป็นเรื่องเป็นราว ดำเนินเรื่องไปโดยลำดับ มีตัวเอกของเรื่อง ฝ่ายชายเรียกว่าตัวพระ เพราะสมัยโบราณแสดงแต่เรื่องจักรๆวงค์ๆ เป็นเรื่องของกษัตริย์ มีชื่อว่าพระต่างๆ เช่น พระอนิรุทธิ์ พระไชยเชษฐา พระอภัยมณี ฝ่ายหญิงเรียกว่า ตัวนาง เพราะในเรื่องที่แสดงมักชื่อนางต่างๆ เช่น นางสีดา นางบุษบา นางทิพย์เกสร ยังไม่มีการแบ่งเป็นนางสาวและนางที่มีสามีแล้ว และตัวประกอบอื่นๆแล้วแต่ในเรื่องจะมีละครมีหลายแบบ แต่ละแบบมีการแสดงและความมุ่งหมายแตกต่างกัน เช่น ละครโนรา ละครนอก ละครใน ละครพันทาง และละครดึกดำบรรพ์

นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะการแสดงที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทยด้านการละคร ฟ้อนรำ นาฏศิลป์หรือนาฏยศิลป์ มีความหมายเหมือนกัน ในพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ได้ให้ความหมายไว้ว่า "นาฏยศาสตร์ น. วิชาฟ้อนรำ, วิชาแสดงละคร หมายถึงศาสตร์ วิชาการอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการฟ้อนรำและการแสดงละคร" (ณฺชนรี นุชนิยม. 2556 : 10)

องค์ประกอบของนาฏศิลป์ นาฏศิลป์เป็นศูนย์รวมศิลปะรอบด้าน ประกอบด้วย

1. ศิลปะด้านนาฏกรรม
2. ศิลปะด้านดนตรี
3. ศิลปะด้านวรรณกรรม
4. ศิลปะด้านจิตรกรรม
5. ศิลปะด้านประติมากรรม
6. ศิลปะด้านสถาปัตยกรรม

ศิลปะทั้ง 6 ด้าน หลอมรวมกันเป็นองค์ประกอบของนาฏศิลป์ที่สมบูรณ์ คือ

1. ศิลปะด้านนาฏกรรม ได้แก่การแสดง ประเภทต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 ประเภทการรำ เช่น รำฉุยฉาย รำสีนวล รำอวยพร
 - 1.2 ประเภทการเต้น เช่น เต้นบัลเล่ย์
 - 1.3 ประเภทการทำท่าทาง เช่น จินตลีลาประกอบเพลง
 - 1.4 ประเภทการแสดงที่เป็นเรื่องเป็นราว เช่น การแสดงละคร และโขน เป็นต้น
2. ศิลปะด้านดนตรี ประกอบด้วย
 - 2.1 การบรรเลงดนตรี เช่น บรรเลงเพลงโหมโรง เพลงร่ำ
 - 2.2 บรรเลงเพลงขับร้อง ประกอบการฟ้อนรำ เช่น เพลงอวยพร อ่อนหวาน

เพลงระบำพริตน์ เพลงร่ำวงมาตรฐาน

3. ศิลปะด้านวรรณกรรม เป็นการประพันธ์เรื่องราว หรือบทสำหรับใช้ในการแสดง

นาฏศิลป์ ได้แก่

- 3.1 บทละครพูด
- 3.2 บทละครนอก
- 3.3 บทละครใน

4. ศิลปะด้านจิตรกรรมได้แก่การวาดเขียนหรือวาดภาพในการแสดงนาฏศิลป์ประกอบด้วย

4.1 การเขียนฉาก เช่น เขียนฉากประกอบการแสดงละคร

4.2 การวาดลวดลายในเครื่องแต่งกาย เช่น การปักสไบ ปักชายผ้าถุง

ปักชุดเครื่องพระ-นาง

4.3 การแต่งหน้านักแสดง

5. ศิลปะด้านประติมากรรม ประกอบด้วย

5.1 การปั้น เช่น ปั้นหุ่นชนิดต่าง ๆ หุ่นพระพิฆเนศ

5.2 การแกะสลัก เช่น แกะสลักภาพ

ความสำคัญของนาฏกรรม

ประวิทย์ ฤทธิบูลย์ (2558 : 135) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนาฏศิลป์ไว้ว่า ทำให้เห็นถึงความเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าและการมีอิทธิพลหลากหลายทางวัฒนธรรมของนาฏศิลป์ไทยที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นมาและการสืบทอดของนาฏศิลป์ไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการตีความให้สังคมรับรู้ในการสื่อความหมายในงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยไปในทิศทางที่ส่งเสริมและเป็นการสนับสนุนงานศิลปะในทางที่ดีขึ้น โดยไม่ควรมองนาฏศิลป์เป็นเพียงเรื่องบันเทิงที่สร้างขึ้นมาจากโลกมายาแห่งจินตนาการผ่านมโนทัศน์ของศิลปินเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์เพื่อใช้เสพและปลดปล่อยพันธนาการทางด้านอารมณ์ นาฏศิลป์จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกสร้างขึ้นมาเพื่อกลบเกลื่อนให้รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ หรืออาจกล่าวได้ถึงที่สุดว่าเป็นกระบวนการที่แฝงด้วยอุดมการณ์ทางมายาคติที่ส่งผ่านสื่อทางศิลปะและวัฒนธรรม เมื่อได้ศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์แล้วนั้น สามารถนำมาประมวลได้ว่า นาฏศิลป์เองเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ โดยมีการแสดงออกถึงด้านภาษา ท่าทาง และดนตรี ซึ่งพฤติกรรมทางด้านนาฏศิลป์ไทยจึงเป็นพฤติกรรมที่หลอมรวมสิ่งที่ติดามเกี่ยวกับกาย วาจา ใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการแสดงออกถึงความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างไปจากสัตว์ทั้งหลาย จึงเป็นเหตุที่การตระหนักถึงการปลูกฝังถึงวัฒนธรรมทางนาฏศิลป์ไทยเพื่อให้เยาวชนคนไทยในรุ่นหลังได้เป็นที่รู้จักในศิลปะประจำชาติ ในศาสตร์หนึ่งที่ต้องเคารพอนุรักษ์และถ่ายทอด ในสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ในขณะนี้ เราเองควรตั้งแนวคิดในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงนาฏศิลป์ไทย เพื่อกระตุ้นและเสริมสร้างความน่าสนใจที่ดึงดูดคนในสังคมให้หันกลับเข้ามามองตัวเองให้มากกว่าสนใจคนอื่น เพราะการเปลี่ยนแปลงนั้นก่อให้เกิดปัญหาต่างๆในสังคมขึ้นได้

จากการจากนำเสนอความรู้จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่าวรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและผูกพันอยู่กับชุมชนสองฝั่งโขง มีการเผยแพร่ในหลายรูปแบบ เนื้อเรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนานแต่แฝงด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ในแง่ของคุณค่าของวรรณกรรมสินไซ สินไซได้รวมเอาความรู้เรื่องศาสตร์ด้านอื่นๆไว้อย่างครบถ้วน ดังนั้นกวีวิชาการได้ทำการศึกษาวิจัยวรรณกรรมสินไซในหลายมุมมองด้วยกัน ทั้งในด้านคุณค่าของวรรณกรรมและคุณค่าในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ด้วยคุณค่าเหล่านี้ของวรรณกรรมสินไซทำให้สินไซได้ถูกเผยแพร่ซ้ำแล้วซ้ำอีกและสืบทอดต่อกันมา ดังหลักทฤษฎีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

และเมื่อเทศบาลนครขอนแก่นได้หยิบยกเอาสินไซมาใช้ในการพัฒนาและประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นการกระทำโดยมีสื่อกลางคืองานศิลปกรรม โดยสอดคล้องกับหลักของแนวคิดอัตลักษณ์ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และบทบาทของงานศิลปกรรม ซึ่งแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวมาทั้งหมดนี้จะเป็นกรอบในการวิเคราะห์และอภิปรายผลต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสินไซ

กัญญา บุรีรัตน์ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยในเชิงประวัติศาสตร์พบว่า ผู้แต่งเรื่องนี้คือ ท้าวปางคำ แต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. 2174 - 2241) การแต่งมีลักษณะเป็นฉันทลักษณ์ และการพรรณนา ก็สอดคล้องกับวรรณกรรมที่แต่งในสมัยเดียวกัน ที่มาของเรื่องมาจากปัญญาสชาดก แต่วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยไม่ปรากฏในปัญญาสชาดก แต่มีเค้ามาจากวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องอื่นที่มาจากประวัติศาสตร์ล้านช้าง

ประคอง เจริญจิตรกรรม (2549 : 180) ได้ศึกษาวรรณกรรมอีสานสังข์ศิลป์ชัยในปี พ.ศ. 2519 เกี่ยวกับเรื่องบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร ท่วงท่าที่แสดงด้านรูปแบบ วิธีการแต่ง การใช้ภาษาและจินตนาการรวมทั้งแนวคิดทางด้านประเพณีและสังคมที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัยฉบับภาคอีสาน พบว่า วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัย เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทั้งด้านวรรณศิลป์และทั้งด้านเนื้อหา สังข์ศิลป์ชัยใช้รูปแบบคำประพันธ์โคลงสารแบ่งจังหวะเป็นช่วงสั้น ๆ สามและสี่คำ การใช้ถ้อยคำภาษาที่ใช้คำง่ายอย่างที่ใช้สามัญธรรมดาเป็นส่วนมาก ทางด้านเนื้อหาเน้นว่ามีคุณค่า ทางด้านการปกครองและคุณค่าเกี่ยวกับข้อประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และคณะ (2553 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องพฤติกรรมความเชื่อของประชาชนในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย พบว่า ความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมมีอยู่เดิมแล้ว แต่ความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในสังข์ศิลป์ชัยมาช่วยสนับสนุนความเชื่อเดิมให้ปรากฏชัดขึ้น ให้ความหลักแน่นมั่นคงความเชื่อเรื่องบุญ พบว่า ในขณะที่มีการกล่าวถึงบุญไม่ได้หมายถึงการให้ทานรักษาศีลและเจริญภาวนา แต่หมายถึงการได้ฟังเรื่องเล่าสังข์ศิลป์ชัยหรือการแสดงเกี่ยวกับเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เช่น หมอลำสังข์ศิลป์ชัย ความเชื่อเรื่องบาป ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า ยักษ์กุมภภัณฑ์เป็นตัวแทนของบาปหรือตัวแทนของการทำบาปและเป็นสื่อให้รู้สึกกลัวบาปได้มากกว่าละครตัวอื่น ๆ ความเชื่อเรื่องนรก พบว่า สังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึงเรื่องนรคน้อยมาก แต่ภาพของเหตุการณ์หรือฉากในเรื่องจะสะท้อนเรื่องนรกได้อย่างน่ากลัว โดยกล่าวถึงนรกอเวจีที่ใหญ่และน่ากลัวที่สุดความเชื่อเรื่องสวรรค์ พบว่า วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยกล่าวถึงน้อยมากเช่นกัน แต่เวลาตัวละครกล่าวถึงสวรรค์จะช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังรู้สึกคล้อยตามและปรารถนาสวรรค์ตามไปด้วย

คำแหง วิสุทธางกูร (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสินไซ : บุคลาธิษฐานที่สะท้อนสารัตถะสำคัญทางปรัชญาในพระพุทธศาสนา พบว่า วรรณคดีเรื่องนี้ได้นำเสนอแนวคิดทางปรัชญาแบบบุคลาธิษฐานที่เป็นหัวใจสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง ไตรสิกขา อย่างชัดเจน โดยสื่อสารผ่านตัวละครหลักของเรื่องทั้งสามคน โดยตัวละคร สีโห ได้สะท้อนความคิดเรื่อง สมภาติ ตัวละครสินไซ สะท้อนความคิดเรื่อง ปัญญา ส่วนหอยสังข์ สะท้อนความคิดเรื่อง ศีล ตามลำดับ และหลักไตรสิกขาจัดได้ว่าเป็นหัวใจหรือแก่นกลางของพระพุทธศาสนาในบรรดาหลักคำสอนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องของการ

พัฒนาหรือการศึกษาทุกมิติ หากนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตทั้งในแง่ปัจเจกและสังคมก็จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิต คุณค่าและคุณานุประโยชน์อย่างมหาศาลแบบองค์รวมได้ และสามารถนำชีวิตและสังคมโดยรวมก้าวเข้าไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทุกด้านได้อย่างแท้จริง

โสวิทย์ บำรุงภักดี และทักษิณาร์ ไกรราช (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างและการใช้ความรู้จากวรรณกรรมเรื่องสินไซสู่การพัฒนาสังคมของชาวจังหวัดขอนแก่นพบว่า วรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมที่มานอกปัญญาสชาติก แต่งเป็นร้อยกรองด้วยโคลงวิหขุมาลี โดยทำนองคำ เป็นผู้แต่ง และจัดเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่มีการแพร่หลายมากในภาคอีสาน ซึ่งได้ปรากฏร่องรอยแห่งอิทธิพลของสินไซ เช่น หมอลำทำนองสินไซ หนังตะลุงสินไซ ทำฟ้อนลำสินไซ ส่วนเรื่องสินไซที่พบในรูปแบบของรูปเล่มที่ผนังสิมมี 2 แห่ง คือ วัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และที่วัดสนวนวารีย์พัฒนาราม อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ส่วนที่โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านสาวะถี และโรงเรียนบ้านหัวหนองนาวัวโนนจิว ตลอดจนมีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น 2 แห่ง ที่นำชื่อเมืองและตัวละครในเรื่องสินไซไปตั้งชื่อห้องประชุม และชื่อถนน ได้แก่ เทศบาลนครขอนแก่น ตั้งชื่อห้องประชุมว่า “ห้องประชุมเป็งจาล” “ห้องประชุมออโนราช” และ “ห้องประชุมสินไซ” รวมทั้งมีการตั้งชื่อถนนในเมืองขอนแก่นว่า “ถนนสีโหน” และ “ถนนราชสีห์” เป็นต้น ส่วนบ้านสาวะถีได้ตั้งชื่อถนนว่า “ถนนสีโหน” เช่นกัน

วนิดา อ่อนละมัย และสุดสันต์ สุทธิพิศาล (2558 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาแนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสินไซโดยชุมชนเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ต้องมีการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมสินไซและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสินไซเพื่อการท่องเที่ยวฟื้นฟูกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสินไซ จัดทำกฎระเบียบและข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว และจัดโครงการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยววรรณกรรมสินไซ ภายใต้แผนการปรับใช้วรรณกรรมสินไซเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสมดุล

พระครูธรรมสารสุเมธ (คำพันธ์ ญาณวีโร) (2559 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย พบว่า วิธีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้จากวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยผ่านตัวละครเป็นผู้กล่าวอธิบาย และผลของการไม่ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับความมีคุณธรรม ความรัก ความเมตตา ทศพิธราชธรรม ศีลธรรมและกัลยาณมิตรนั้นจะอยู่ในสังคมได้อย่างไม่มีความสุขและสงบสุข ชีวิตจะไม่รุ่งเรือง มีแต่เรื่องราวเดือดร้อนเกิดขึ้นกับวิถีชีวิต ส่วนอิทธิพลของสังข์ศิลป์ชัยที่มีต่อสังคมอีสานนั้น มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ต่อความเชื่อเรื่องบุญ บาป ความเชื่อว่าจะทำบุญแล้วจะได้ไปเกิดในโลกสวรรค์

ทรงวิทย์ พิมพ์พะกรณ์ (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการฟื้นฟูและอนุรักษ์วรรณกรรมสินไซสองฝั่งโขง จากการวิจัยพบว่า การฟื้นฟูและการอนุรักษ์มี 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 เป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์สินไซในเชิงวิชาการ ได้แก่ การจัดทำสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ การจัดทำหนังสือเรียน และการเสวนาทางวิชาการร่วมกันทั้งไทย-ลาว ฯลฯ เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 เป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์สินไซโดยผ่านกิจกรรม เช่น การฟ้อนสินไซ การลำสินไซการแสดงละครสินไซ และการวาดภาพรูปเล่มสินไซตามผนังสิม (โบสถ์) การแข่งขันประกวดวาดภาพสินไซ ฯลฯ เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 การขยายเครือข่ายไปยังวัด บ้าน โรงเรียน และให้มีการเรียนรู้ ตลอดจนนำความรู้จากวรรณกรรมสั้นๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงประจักษ์

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรม

วรศักดิ์ วรยศ (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องทำนองสินไซ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ประวัตีความเป็นมาของ ศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อก่อนทำนองสินไซ บ้านโนนซ้อ่ง เกิดจากการเล่านิทาน การละเล่นดนตรี พื้นบ้านในการสนทนาพบปะสังสรรค์ของชาวบ้านหลังจากการทำนา เพื่อคลายเครียด และจากการ ประสบผลสำเร็จของหมอลำทองหล่อ คำภู่ ที่ได้สร้างชื่อเสียงมีรายได้ดีจากการแสดงหมอลำและยัง พบว่าหมอลำเรื่องต่อก่อนทำนองสินไซพัฒนามาจากหมอลำพื้น แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อก่อนทำนองสินไซ จังหวัดขอนแก่น ได้มีการอนุรักษ์ทำนองเนื้อหา การ แต่งกาย ลีลาवादพ้อน เครื่องดนตรีดั้งเดิม ได้แก่ กลอง ฉิ่ง แคน ส่วนแนวทางการพัฒนาได้พัฒนาการจัด ตกแต่งเวที ลีลาจังหวัดทำนองการลำ และการเล่นดนตรีให้สนุกสนาน ไร้ใจ โดยนำเอาเครื่องดนตรี สมัยใหม่มาเล่นผสมผสานกับเครื่องดนตรีดั้งเดิม บนพื้นฐานเนื้อเรื่องเดิมเพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของ หมอลำเรื่องต่อก่อนทำนองสินไซให้คงอยู่ตลอดไป

ปิยนัส สุคติ (2557 : 44-49) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ฮูปแต้ม : ภาพสะท้อนสังคมและ วัฒนธรรมในเขตอีสานตอนกลาง พบว่า เรื่องราวที่เขียนลงในฮูปแต้ม เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา เรื่องราวทางวรรณกรรมท้องถิ่น และเรื่องราวที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ฮูปแต้ม ยังมีเรื่องที่มีสอนศีลธรรม เรื่องราวที่ให้ความบันเทิงใจ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตได้แก่ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ มุ่งผลต่อความเชื่อใน เรื่องการเขียนฮูปแต้ม ที่สร้างขึ้นด้วยความเชื่อ ความศรัทธาลักษณะรูปแบบ เนื้อหาและเรื่องราวของ ฮูปแต้มมีลักษณะเป็นศิลปะพื้นบ้าน มีความเรียบง่าย ภาพสะท้อนระหว่างฮูปแต้มกับสังคม สะท้อน ออกมาเป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรมท้องถิ่นเกิดการประยุกต์ปรับปรุงนำไปใช้ทั้งจาก รูปแบบและเรื่องราว ทำให้ฮูปแต้มมีการเคลื่อนไหวและมีบทบาทอยู่ตลอดเวลา จากคุณค่าของฮูปแต้ม ของฮูปแต้มส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือของคนในสังคม สร้างสรรค์ความเป็นอัตลักษณ์ให้กับฮูปแต้ม และร่วมกันสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ สืบสาน ให้ฮูปแต้มดำรงอยู่ในสังคมต่อไป

ชุตินา บริสุทธิ์ (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสร้างเมือง (Machizukuri) ด้วยศิลปะร่วม สมัยในเมือง Kanazawa พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เมือง Kanazawa นำเอาศิลปะร่วมสมัยเข้ามาใช้ได้ว่า เกิดจากการที่เมือง Kanazawa มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับด้านศิลปะมายาวนาน และมีความต้องการสร้างเสน่ห์แบบใหม่ที่แตกต่างจากเสน่ห์เดิมที่มีความเป็นเมืองเก่าประกอบกับแนวคิดใน การพัฒนาเมืองว่าจะมุ่งสู่สากล ซึ่งทำให้เมือง Kanazawa เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดรับศิลปะ จากต่างประเทศ นอกจากนี้เมือง Kanazawa ยังเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นจุดศูนย์รวมของ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถในภูมิภาคที่สามารถร่วมมือกับทางเทศบาลในการพัฒนาเมือง ได้ และปัจจัยที่สำคัญคือการมีอำนาจบริหารราชการท้องถิ่นที่ผู้นำท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการและ ดำเนินการนโยบายพัฒนาท้องถิ่นได้โดยตรง ซึ่งนายกเทศมนตรีเมือง Kanazawa ในขณะนั้นได้มีความ สนใจในด้านการสร้างเสน่ห์ที่แปลกใหม่ให้แก่เมือง Kanazawa ซึ่งเสน่ห์ที่ทางเมือง Kanazawa ได้เลือก ก็คือ เมืองที่มีการผสมผสานกันของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมและศิลปวัฒนธรรมในยุคใหม่ที่ทันสมัย ส่วน การสร้างเมืองด้วยศิลปะที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวขึ้น พบว่า เมือง Kanazawa ใช้ศิลปะร่วมสมัยใน

ด้านการปฏิรูปทัศน์ของเมืองเป็นหลักเห็นได้จากการปฏิรูปทัศน์ของสถานีรถไฟ Kanazawa ฝั่งตะวันออกให้มีความทันสมัย และนโยบายปฏิรูปทัศน์ด้วยการติดตั้ง Public Art บริเวณจุดต่างๆที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของเมือง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์

ศักราช ฟ้าขาว (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถูกหลอมรวมจากการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิตที่มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผี และยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของตนเอง ในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า ปัจจัยภายนอกนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ การหลั่งไหลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมถึงความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีและปัจจัยภายในจากการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวของจังหวัด ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ขึ้น ส่วนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า กระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชนไทใหญ่ในการดำเนินงานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนจาก 4 ภาคีหลักในชุมชนไทใหญ่ จะช่วยให้การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

เบญจวรรณ สุพันธ์ทอง (2555 : 105) ได้ศึกษาการใช้อัตลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่จังหวัดอุดรธานี คือ อัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของจังหวัดอุดรธานีในด้านต่างๆ ที่สำคัญทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ แหล่งมรดกโลกและอุทยานประวัติศาสตร์ วัดป่าที่ได้รับความสำคัญจากคนไทย สินค้าหัตถกรรมที่มาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ อาหารขึ้นชื่อที่ได้รับความนิยมจากคนจำนวนมาก การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทั้งทางบกและทางอากาศ การเป็นเมืองที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ และการลงทุนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และการเป็นจังหวัดที่มีเขยฝรั่งหรือเขยต่างชาติมากที่สุดในประเทศไทย

ศรัญญา กิตติวัฒน์โชติ (2557 : 140) ได้ศึกษาการสะท้อนอัตลักษณ์ส่วนบุคคลผ่านงานเขียน กรณีศึกษา คุณวิกรม กรมดิษฐ์ พบว่า ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ของคุณวิกรม กรมดิษฐ์ ผ่านงานเขียนนั้นเป็นเหมือนกระบวนการสร้างและการนิยามอัตลักษณ์ในรูปแบบใหม่ภายใต้ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อันเนื่องมาจากผลพวงของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้อัตลักษณ์เต็มไปด้วยความหลากหลาย ซับซ้อน ไม่คงทนถาวร และเปลี่ยนแปลงไปมาตลอดเวลา จนทำให้ต้องทำความเข้าใจและทบทวนอัตลักษณ์อยู่เสมอ โดยมองว่าเรื่องอัตลักษณ์เป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่สามารถควบคุม จัดการ และพัฒนาไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งการประกอบสร้างอัตลักษณ์นั้นต้องอาศัยความทับซ้อนของอัตลักษณ์ของส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม โดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รอบๆตัว ตลอดจนจนรวมไปถึงการทำความเข้าใจกลไกของการสร้างอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นกลยุทธ์ การเลียนแบบผสมผสาน และวิธีการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในรูปแบบต่างๆ ด้วยเหตุนี้ บทบาทสำคัญของการสื่อสารที่ได้รับการบริหารจัดการที่ดีนั้นจึงถูกมองเป็นเรื่องของกลยุทธ์เฉพาะของ

บุคคลที่นำมาใช้สร้างความหมายและนิยามตนเองในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ให้มีลักษณะที่แตกต่าง และมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

รังสรรค์ ณะพรพันธ์ (2539) มองว่า ทุนทางวัฒนธรรม คือ ทุนที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เรียกว่าทุนวัฒนธรรม ซึ่งทุนวัฒนธรรมในที่นี้ก็คือทุนการเงิน ทุนบริการ ที่มีความสำคัญในระบบทุนนิยมโลกปัจจุบัน ที่มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมที่สื่อถึงนัยทางวัฒนธรรม ที่เรียกว่า อุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม ที่ผลิตสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Product) และบริการที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ในสินค้าและบริการนั้น

ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนสองฝั่งโขงในกระแสโลกาภิวัตน์ พบว่า สำหรับในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย ได้มีการฟื้นฟู และประยุกต์สินไซเพื่อสร้างอัตลักษณ์เมืองและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ด้านกระแสโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม และเพื่อฟื้นฟูความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นให้กลับคืนมา ดังนั้นการแสวงหารากเหง้าทางวัฒนธรรมโดยนำสินไซมาปรับใช้ จึงเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถตอบสนองต่อชุมชนที่เคยถูกรักษาจากอำนาจรัฐส่วนกลางและอำนาจของโลกาภิวัตน์จากภายนอก

ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ (2559 : บทคัดย่อ) จากปรากฏการณ์ในการประยุกต์ใช้วรรณกรรมสินไซดังกล่าวนี้สามารถอภิปรายได้ว่าสินไซเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการผลิตซ้ำวัฒนธรรม ซึ่งการผลิตซ้ำมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมโดยเทคโนโลยี กลุ่มคนและสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและของชาติ ซึ่งการผลิตซ้ำสินไซที่ผ่านมาได้ดำเนินการโดยการสื่อสารผ่านตัวบุคคลหรือการใช้สื่อเทคโนโลยีด้วยวิธี 1) การบอกเล่า 2) การบันทึกลายลักษณ์อักษร 3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Grisword. 2004)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง งานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งทำการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) และการสังเกตการณ์ (Observation) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมเก็บข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษาไว้ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. การสังเกตการณ์
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เป็นขั้นตอนแรกของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ หนังสือวรรณกรรมศิลปะ สารนิพนธ์ไทย-ลาว สารประชาสัมพันธ์และการท่องเที่ยวของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์ ศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และนาฏกรรม รวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เพื่อนำมาเป็นการประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลและเป็นแนวทางในการศึกษาภาคสนามต่อไป

การสังเกตการณ์

เมื่อได้ขอบข่ายข้อมูลและแนวทางในการศึกษาวิจัยชัดเจนแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสังเกตการณ์ โดยกำหนดพื้นที่ในการวิจัยคือ 1) ชุมชนบ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2) เทศบาลนครขอนแก่น 3) มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ประกอบภาคเอกสาร ขั้นตอนนี้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยมีเครื่องมือที่ใช้ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่
 - 1.1 ผู้นำเทศบาลนครขอนแก่น
 - 1.2 นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมศิลปะ
 - 1.3 ประชาชนในพื้นที่

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ผู้นำเทศบาลนครขอนแก่น ประกอบด้วย
นายพีระพล พัฒนพีระเดช (อดีตนายกเทศมนตรีนครขอนแก่น)
นายธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์ (นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น)
นายเรืองชัย ตราชู (ประธานสภาเทศบาล)
2. นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมลิข ประกอบด้วย
ผศ.ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์
ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์
3. ประชาชนพื้นบ้าน ประกอบด้วย
พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างสำหรับเก็บข้อมูล โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่จะทำการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา และให้มีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ มี 5 ข้อ (ดังนี้)

คำถามข้อที่ 1 ขอรบกวนความเป็นมาของวรรณกรรมลิข และความสัมพันธ์ระหว่างลิขกับเมืองขอนแก่น

คำถามข้อที่ 2 ขอรบกวนความเป็นมาของงานศิลปกรรมลิขที่ปรากฏในเมืองขอนแก่นในเชิงประจักษ์และชัดเจน

คำถามข้อที่ 3 ขอรบกวนแนวคิดการจัดงานช่วงเทศกาลหรือการจัดงานประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ หรือการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับลิข

คำถามข้อที่ 4 ขอรบกวนการส่งเสริม สนับสนุน และการประชาสัมพันธ์ลิขในจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้เป็นที่รู้จักและจดจำอย่างแพร่หลาย

คำถามข้อที่ 5 ขอรบกวนแนวทางการพัฒนาลิขให้คงอยู่กับเมืองขอนแก่น มีกระบวนการที่จะดำเนินการอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสังเกตการณ์จากภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ ตลอดจนการบันทึกภาพตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล มีกระบวนการในการดำเนินการ ดังนี้

1. เก็บข้อมูลด้วยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับงานศิลปกรรม วรรณกรรมลิข หลักธรรมในพระพุทธศาสนา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงในการบันทึกข้อมูล และบันทึกภาพศิลปกรรมลิขในขอนแก่น ได้แก่ ภาพจิตรกรรม ภาพประติมากรรม การแสดงละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ ด้วยวิธีการบันทึกภาพถ่าย

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและนำเสนอโดยการบรรยายพรรณนาวิเคราะห์ การเก็บข้อมูลจำเป็นจะต้องให้มีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยให้มากที่สุด จากนั้น จำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่และดำเนินการเสนอข้อมูลผลการวิจัยตามลำดับ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของ เมืองขอนแก่น เรื่องราววรรณกรรมสั้นไซ่ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา แนวคิดเกี่ยวกับงาน ศิลปกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทของงานศิลปะ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง งานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ใช้หลักทฤษฎีอัตลักษณ์ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และบทบาทงานศิลปกรรมเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ และจะนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามลำดับดังนี้

1. ความเป็นมาของงานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น
2. การประกอบสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น
3. บทบาทของงานศิลปกรรมศิลปะกับอัตลักษณ์นครขอนแก่น

ความเป็นมาของงานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่น

งานศิลปกรรมศิลปะ เป็นรูปแบบงานศิลปกรรมที่ปรากฏเป็นรูปธรรม อันเกิดจากกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ศิลปะในจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยด้านจิตรกรรม ได้แก่ ฮูปแต้มสิมวัดไชยศรี ด้านประติมากรรม ได้แก่ เสาไฟฟ้าวรรณกรรมศิลปะและประติมากรรมทราย ศิลปะสถาปัตยกรรม ในเทศกาลสงกรานต์ และนาฏกรรม ได้แก่ การแสดงละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้ยังมีการจัดงานตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ คืองานบุญฮีตเดือน 3 ศิลปะบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ประกอบไปด้วยงานศิลปกรรมในหลากหลายรูปแบบ ผู้วิจัยได้นำเสนองานศิลปกรรมที่ปรากฏก่อนไปจนถึงงานศิลปกรรมศิลปะที่ปรากฏในช่วงหลัง ซึ่งงานศิลปกรรมศิลปะทุกรูปแบบล้วนมีบทบาทต่อสังคมเมืองขอนแก่น ดังจะอธิบายต่อไปนี้

เส้นทางของงานศิลปกรรมศิลปะในจังหวัดขอนแก่นนั้น สืบเนื่องมาจากในอดีตจังหวัดขอนแก่นมีการย้ายฐานที่ตั้งบ่อยครั้ง ซึ่งจากการอพยพทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ส่งผลให้ขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่ไม่มีอัตลักษณ์ที่แน่นอน เมื่อมีฐานที่ตั้งเมืองมั่นคงแล้วประกอบกับมีนโยบายให้จังหวัดขอนแก่นสนับสนุนการสำนึกบ้านเกิด ผู้นำในจังหวัดขอนแก่นจึงเริ่มมีแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ของเมือง โดย นายเรืองชัย ตราชู (อดีตนายกเทศมนตรี นครขอนแก่น พ.ศ. 2526 - 2533) อยากให้คนไทยได้จดจำชื่อจังหวัดขอนแก่น จึงพยายามหาจุดเด่นของจังหวัดขอนแก่น ด้วยการเริ่มปลูกต้นคูณในบึงแก่นนคร เพราะเมืองขอนแก่นมีต้นราชพฤกษ์หรือที่เรียกกันว่า “ต้นคูณ” มีดอกสีเหลืองบานสะพรั่งต้อนรับเทศกาลสงกรานต์เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น และทำการบูรณะบึงแก่นนครให้สวยงาม ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 สวนคุนบึงแก่นนคร

จากนั้นยังได้ส่งเสริมการจัดงานประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ จนได้แนวคิดการจัดงานประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นประเพณีที่คนอีสานได้มีโอกาสกลับภูมิลำเนาบ้านเกิดของตนมากที่สุด จึงถือเอางานประเพณีสงกรานต์จัดงาน “ดอกคุนเสียงแคน” ในปี พ.ศ. 2545 จุดเด่นคือการจัดขบวนแห่สงกรานต์โดยใช้ “ดอกคุน” เป็นสัญลักษณ์และประดับตกแต่งเกวียนเป็นขบวนแทนการใช้รถยนต์ “ดอกคุนเสียงแคน” จึงได้กลายเป็นเอกลักษณ์ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของจังหวัดขอนแก่น แต่ทั้งนี้ งานเทศกาลจะมีเพียงปีละหนึ่งครั้ง และงานเทศกาลก็เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะนำมาเป็นหลักในการพัฒนาบ้านเมืองและสังคมให้อยู่อย่างสันติสุขได้ จึงเป็นเหตุให้เทศบาลนครขอนแก่นต้องแสวงหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่อไป ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ขบวนแห่ในงานประเพณีสงกรานต์ที่ประดับตกแต่งด้วยดอกกุหลาบ

เมื่อปี พ.ศ. 2549 นายเรืองชัย ตราชู ขณะนั้นดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกเทศมนตรี เทศบาลนครขอนแก่น ได้เข้าร่วมกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “เสวนาวรรณกรรมท้องถิ่นสินไช” ซึ่งเป็นการสัมมนาวิชาการร่วมกันสองฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง จัดโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมสินไช โดยในงานมีการจัดแสดงหมอลำสินไช จึงเกิดความสนใจและได้นำเรื่องราวของสินไชเสนอต่อนายกเทศมนตรีนครขอนแก่น

หลังจากที่เรื่องราวของสินไชได้รับความสนใจจากนายกเทศมนตรีนครขอนแก่น จึงได้มีการสืบเสาะหาเรื่องราวของสินไชในจังหวัดขอนแก่น จนได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในเชิงประจักษ์ ปรากฏในรูปแบบของภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) รอบผนังสิม (โบสถ์) ที่วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จะสามารถนำมาพัฒนาประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่นได้ จึงเริ่มทำการศึกษาเรื่องราวของสินไชทั้งจากวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์และจากปราชญ์พื้นบ้านในชุมชนสาวะถี (เรืองชัย ตราชู. 2557 : สัมภาษณ์)

1. จิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) วัดไชยศรี

วัดไชยศรี ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2408 ด้วยความศรัทธาของชาวบ้าน สมัยก่อนเรียกว่า วัดใต้ ส่วนเจ้าอาวาสยุคแรกไม่ปรากฏนาม จนถึงสมัยหลวงปู่อ่อนสาจึงค่อยปรากฏหลักฐาน จึงถือว่าท่านเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดไชยศรี ในสมัยหลวงปู่อ่อนสาวัดเจริญรุ่งเรืองมาก ทั้งด้านการศึกษา การปฏิบัติธรรม และการก่อสร้างทางวัตถุ มีพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก

เมื่อปี พ.ศ. 2532 พระอาจารย์วสันต์ มหาบุญโญ (เจ้าอาวาสวัดรูปปัจจุบัน) หรือ พระครูบุญชยากร ได้นำพาชาวบ้านและสามเณรพื้นฟูปฏิสังขรณ์วัดไชยศรีทั้งในด้านประเพณีวัฒนธรรม ให้กลับมาอยู่ในสภาพที่จะรองรับศรัทธาและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมฝาผนัง (สูปแต้ม) ตามฝาผนังสิม (โบสถ์) เกี่ยวกับเรื่องวรรณกรรมสินไซ ส่วนฝาผนังทั้งด้านนอกและด้านในยังคงมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (สูปแต้ม) ยังเห็นอย่างเด่นชัดมาก แม้จะผ่านมามากกว่าร้อยปีแล้วก็ตาม ผู้แต้มสูป คือชายช่างทอง ทิพย์ชา เป็นช่างชาวอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม และคณะช่างแต้มอีสานอีกหลายคน เช่น ช่างเคน นามตะ นอกจากนี้ท่านพระครูบุญชยากร กล่าวว่าไม่สามารถเอ่ยนามได้ เพราะเวลาล่วงเลยมานานก็จำไม่ได้ สีที่ใช้แต้มสูปนั้นใช้สีฝุ่นออกโทนสีคราม สีเหลือง และสีขาว มองแล้วมีความรู้สึกว่าสบายตา เน้นสัดส่วนในการเขียนภาพที่เกี่ยวข้อง อารมณ์ของภาพดูสนุกสนานเหมือนมีชีวิตชีวา ตัวละครมีลักษณะออกท่าทางโลดโผน บางภาพสื่อจลเลื่อนหายตามกาลเวลา (พระครูบุญชยากร. 2559 : สัมภาษณ์)

ความโดดเด่นของจิตรกรรมฝาผนัง (สูปแต้ม) รอบสิม (โบสถ์) วัดไชยศรีอยู่ที่การเขียนภาพเต็มแนบไม่เว้นแม้แต่ซอกมุม บรรจุภาพลงในส่วนต่าง ๆ ของอาคารได้อย่างเหมาะสมและมีชีวิตชีวา สูปแต้มที่ปรากฏในสิมกล่าวถึงเรื่องราวในวรรณกรรมเรื่องสินไซตั้งแต่ต้นจนจบ นอกจากนี้ยังมีภาพนรกภูมิที่ผนังด้านซ้ายของประตูก่อนจะเข้าสู่ภายใน สันนิษฐานว่าที่นำเรื่องสินไซมาเป็นสูปแต้มน่าจะเป็นความนิยมของคนในท้องถิ่นหรือเป็นความศรัทธาว่าเป็นเรื่องอดีตชาติของพระพุทธเจ้า (ชาตก) และในเรื่องยังมีคติธรรมคำสอนแทรกไว้ด้วย ดังที่ ปิยนัส สุติ (2557 : 44, 49) ได้กล่าวไว้ว่า เรื่องราวที่เขียนลงในสูปแต้ม เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เรื่องราวทางวรรณกรรมท้องถิ่น และเรื่องราวที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน สูปแต้มนั้นยังมีเรื่องที่มีมุงสอนศีลธรรม เรื่องราวที่ทำให้ความบันเทิงใจ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตได้แก่ ฮีตสอสอบกองสิบสี่ มุงผลต่อความเชื่อในเรื่องการเขียนสูปแต้มนั้นสร้างขึ้นด้วยความเชื่อความศรัทธา ลักษณะรูปแบบเนื้อหาและเรื่องราวของสูปแต้มนั้นมีลักษณะเป็นศิลปะพื้นบ้าน มีความเรียบง่าย ภาพสะท้อนระหว่างสูปแต้มนั้นกับสังคม สะท้อนออกมาเป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรมท้องถิ่นเกิดการประยุกต์ปรับปรุงนำไปใช้ทั้งจากรูปแบบและเรื่องราว ทำให้สูปแต้มนั้นมีการเคลื่อนไหวและมีบทบาทอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจิตรกรรมฝาผนัง (สูปแต้ม) ที่วัดไชยศรี จึงไม่ใช่ศิลปะที่สื่อเฉพาะความงามเพียงภายนอกเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อนำธรรมะและคำสอนฮิตคองอันดีงามให้แทรกซึมแต้มนั้นแต่ต่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนให้เกิดความงามในจิตใจได้อย่างน่าอัศจรรย์ ให้มีรากแก้วแห่งคุณธรรมเสริมรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ถึงแม้เวลาจะผ่านมามากกว่าร้อยปีก็ตาม และมีส่วนเลื่อนหายไปตามกาลเวลา แต่ถือว่าสูปแต้มนั้นของวัดไชยศรียังคงมีความชัดเจนและสวยงามอยู่มาก ดังนั้นจิตรกรรมฝาผนัง (สูปแต้ม) วัดไชยศรี จึงเป็นแหล่งศึกษาหาข้อมูลเรื่องราววรรณกรรมสินไซเพื่อนำไปพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่นต่อไป

ภาพประกอบ 4 สิมวัดไชยศรีในปัจจุบัน ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพประกอบ 5 ฐานแต้มเรื่องสินไซรอบสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพประกอบ 6 อูบแต้มเรื่องสินไซรอบสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาพประกอบ 7 อูบแต้มเรื่องสินไซรอบสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

2. ประติมากรรมเสาไฟฟ้าวรรณกรรมสินไซ

เมื่อศึกษาหาข้อมูลจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง (อุโบสถ) ณ วัดไชยศรี แล้ว เทศบาลนครขอนแก่นได้พัฒนาขยายผลต่อเนื่องโดยการสร้างวรรณกรรมสินไซให้เป็นรูปธรรม ในการดำเนินการครั้งนี้ได้นำ “สีโห” ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวละครหลักของวรรณกรรมสินไซ มาประยุกต์เป็นประติมากรรมเสาไฟฟ้า ให้เป็นตัวแทนเมืองขอนแก่นในการนำเสนอคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม นายพีระพล พัฒนาพีระเดช นายกเทศมนตรีนครขอนแก่นในขณะนั้น ได้ทำโครงการก่อสร้างเสาไฟฟ้าจากตัวละครของวรรณกรรมเรื่องสินไซ ในปี 2550 เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เทศบาลนครขอนแก่นได้ก่อสร้างเสาไฟสีโห จำนวน 80 ต้น ติดตั้งบริเวณรอบเกาะของศาลหลักเมืองไปจนถึงบริเวณหน้าสำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 13 ต้น และทางเข้าประตูเมืองสู่ศาลหลักเมือง จำนวน 67 ต้น (พีระพล พัฒนาพีระเดช. 2557 : สัมภาษณ์) ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงมีพระชนมายุครบ 84 พรรษา (7 รอบ) เทศบาลนครขอนแก่น จึงได้ดำเนินการก่อสร้างเสาไฟฟ้าวรรณกรรมสินไซเพิ่มเติม คือ หอยสังข์ สินไซ และสีโห เพิ่มอีกจำนวน 120 ต้น โดยเสาไฟหอยสังข์ติดตั้งที่ถนนรื่นรมย์ จำนวน 14 ต้น เสาไฟสีโหติดตั้งที่ถนนมะลิวัลย์ จำนวน 84 ต้น และเสาไฟสินไซติดตั้งที่ถนนศรีจันทร์ จำนวน 22 ต้น

ประติมากรรมเสาไฟฟ้าจากวรรณกรรมสินไซนอกจากเป็นการใช้ประโยชน์จากงานศิลปกรรมด้านประติมากรรมในแง่ของความสวยงามแล้วยังมีสุนทรียะที่แฝงอยู่ในตัวชิ้นงาน ดังจะได้กล่าวถึงในส่วนของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่นต่อไป ประติมากรรมเสาไฟฟ้าวรรณกรรมสินไซถือว่าเป็นงานศิลปะประยุกต์ คือ การนำเอาความงามที่เป็นหัวใจของศิลปะมาประยุกต์ร่วมกับวัตถุประสงค์ที่มีประโยชน์ใช้สอย ดังนั้นจึงมีผลผลิตที่เป็นศิลปวัตถุ มองเห็นจับต้องได้เป็นรูปธรรม (อิทธิพล ตั้งโฉลก. 2550 : 8)

ภาพประกอบ 8 เสาไฟฟ้าสีโท

ภาพประกอบ 9 เสาไฟฟ้าหอยสังข์

ภาพประกอบ 10 เสาไฟฟ้าสินไซ

3. ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่อง สินไซ

หลังจากที่ทางเทศบาลนครขอนแก่นได้นำประติมากรรมเสาไฟฟ้าวรรณกรรมสินไซ ออกมาตั้งใจกลางเมืองขอนแก่นให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาประชาชนแล้ว เทศบาลนครขอนแก่นก็ได้ผลักดันวรรณกรรมสินไซ ให้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อต้องการสร้างเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ ความกตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละและพอเพียง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวละครของวรรณกรรมสินไซ เทศบาลนครขอนแก่นจึงก้าวไปสู่ขั้นตอนการนำเสนอวรรณกรรมสินไซให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น โดยได้จัดทำละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ภายใต้ชื่อเรื่อง “สินไซ” ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2554 ณ ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประกอบด้วย คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ สำนักวัฒนธรรม และเทศบาลนครขอนแก่น ตลอดจนคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ส่วนภาคเอกชน ประกอบด้วย ห้างเซ็นทรัลพลาซ่าขอนแก่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยในพื้นที่ขอนแก่น ห้างโรบินสันขอนแก่น เครือข่ายหนังสือขอนแก่น และอีกมากมายหลายส่วนที่ไม่สามารถเอ่ยนามให้ครบได้ การจัดละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสินไซนี้ คณะกรรมการผู้จัดงานได้มอบหมายให้ นายธนวรรธ ขายกุล (ผู้ประกอบการด้านการจัดการแสดงละคร) เป็นผู้รับผิดชอบและกำกับการแสดง เรื่องราวของวรรณกรรมสินไซสินไซที่นำมาแสดงละครในครั้งนี้ ผู้กำกับการแสดงได้นำวรรณกรรมสินไซจากลายลักษณ์ มาตีความหมายและสื่อออกมาในรูปแบบละครที่เข้ากับยุคสมัย เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย (ดังที่ปรากฏในภาคผนวก จ)

เทศบาลนครขอนแก่น ขอเชิญชม
ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ

เรื่องสินไซ

มหากาพย์เรื่องยิ่งใหญ่ของชนกลุ่มน้ำโขง
"การศรัทธาอันหาญหาวี รักแสนเสวีต่างเผ่าพันธุ์"

8-9-10
กุมภาพันธ์ 2554
รอบ 13.00 และ 18.00 น.
วันละสองรอบ ๗
Khonkaen Hall ชั้น 5
Central Plaza
ขอนแก่น

อำนาจการสร้างโดย เทศบาลนครขอนแก่น บัตรราคา 500 800 1200 บาท (สำรองที่นั่งเพื่อชมฟรี)
จองบัตรได้ที่ เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ central plaza ขอนแก่น ตั้งแต่วันที่ 24 ม.ค. เป็นต้นไป
สอบถามรายละเอียด ค่าเข้าชมสัมพันธ์เทศบาล 043-221667 และสำนักการศึกษา 043-221202 ต่อ 1603

สนับสนุนโดย
central plaza
KHONKAEN
www.sinsaiclub.co.cc

ภาพประกอบ 11 ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ เรื่องสินไซ

สินไซ
"ภารกิจสุดขอบฟ้า.....
หมื่นสมุทร แสบุญหา ข้าระผ่าข้ามไป"

สีโห
"ตัวข้า คือ ศาสตร์รามหาประลัย"

สังข์ทอง
"ซ่อนเร้น รำแดง หลีกหลองทุกกลายฤทธิ์"

ภาพประกอบ 12 ตัวละครเอก ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ เรื่องสินไซ

จากการสัมภาษณ์ผู้กำกับละครเวที นายธนวรรธ ชาญกุล (เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559) ได้กล่าวว่า การทำละครครั้งนี้ต้องใช้เวลาในการศึกษาวรรณกรรมอยู่นานราว 2-3 เดือน เนื่องจากเป็นวรรณกรรมที่ผู้กำกับไม่คุ้นเคย โดยได้ศึกษาจากวรรณกรรมที่แปลจากภาษาลาว 3-4 เล่ม ใช้เวลาเขียนบท 2 เดือน หากถามว่าละครเวทีเรื่องสินไซนี้ให้อะไรกับสังคม ผู้กำกับกล่าวว่า “ผมว่าคำว่าละครย้อนดูตัว มันจะจริงได้ก็เมื่อละครนั้นดี รวมถึงตัวบทต้องถ่ายทอดให้คนดูรู้สึกสัมผัสได้ว่ามีอะไรคล้ายเรา อย่างน้อยก็ด้านความคิดจิตใจ ผมจึงมองตัวละครแบบมนุษย์ที่มีเรื่องจำเป็นให้กระทำ ถ้าคนดูสัมผัสความเป็นตัวละครได้ ก็เป็นสิ่งที่ผมต้องการ คือละครให้อะไร เหมือนที่สินไซให้อะไร เรื่องสินไซดีอยู่แล้ว พูดถึงพวกสินไซว่าต้องข้ามฟ้าไปทำภารกิจใหญ่หลวงตามตัวอา แลกด้วยชีวิต ทั้งที่ไม่รู้อะไรมา เมื่อไปถึงจึงเซอร์ไพรส์ มีสองทางให้เลือกคือ เอาชนะ หรือวางอุเบกขา ตรงนี้คนดูก็ได้เรียนรู้ เหมือนที่เรียนรู้จากกุ่มภันท์ว่า แม้จะทำผิดเพราะกิเลส แต่หากมีความตั้งใจจริงตั้งใจดี จะเป็นอะไร จะช่วยคนให้ดีขึ้นได้หรือไม่ ขณะที่ต้องเรียนรู้การให้อภัยร่วมกันกับสินไซในระหว่างสงครามที่มีแต่ความสูญเสียทั้งสองฝั่ง และมันก็ตรงกับภาวะบ้านเมืองช่วงนั้นและช่วงนี้” (ธนวรรธ ชาญกุล. 2559 : สัมภาษณ์)

4. บุญฮีตเดือน 3 สินไซ บุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน

เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นตามแบบประเพณีดั้งเดิมอีสาน จัดโดยฝ่ายศิลปวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น และชาวชุมชนสวาทธิพร้อมด้วยเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม ร่วมกันสืบสานประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยจัดงาน "งานบุญฮีตเดือน 3 สินไซ บุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน" เป็นประจำทุกปี เริ่มตั้งแต่ปี 2553 ก่อนหน้านั้นทางวัดไชยศรี โดยพระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัด ได้จัดงานบุญเดือนสามเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว เพราะเป็นจารีตติงามที่ชาวอีสานถือปฏิบัติร่วมกันมานับร้อยนับพันปี ถือเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่มุ่งให้เกิดความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมในงานแต่ละกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมในตอนเช้าของงาน "งานบุญฮีตเดือน 3 สินไซ บุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน" เริ่มด้วยการทำบุญตักบาตรร่วมกัน ถวายภัตตาหารเพล แล้วเริ่มกิจกรรมการคัดลอกอุบถแต่มลงบนผืนผ้า โดยนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปีแรกๆ จะนำมาผ้านี้มาถวายให้วัดไชยศรีเก็บไว้และหากเป็นผ้าผะเหวดทางวัดจะเก็บไว้ใช้ในงานบุญผะเหวดแต่หากเป็นเรื่องสินไซทางวัดก็จะเก็บไว้ประดับศาลาตามโอกาสต่างๆ ในปีหลังๆมานี้ พระครูบุญชยากรได้ประกาศออกไปตามวัดใกล้เคียงว่ามีวัดใดขาดแคลนผ้าผะเหวดให้มาแจ้งความจำนงไว้ ทางวัดจะแจ้งทางนักศึกษาให้จัดทำในงาน เช่นในปี 2557 นี้ได้นำผ้าผะเหวดที่เขียนขึ้นในงานบุญข้าวจีนี้ไปถวายวัดบ้านโนนรัง

ภาพประกอบ 13 กิจกรรมวาดสีน้ำ (คัดลอกอุปแต่้ม)

ในภาคบ่ายมีกิจกรรมสโหล่เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสีน้ำจากวิทยากรท้องถิ่นที่คลุกคลีและเห็นความเป็นไปของชุมชนตลอดมา อาทิ พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสาวะถี บุคลากรจากโรงเรียนสาวะถีพิทยาสรรพ์ ร่วมด้วยนักวิชาการจากสองฝั่งโขง ดำเนินรายการ โดย ผศ.ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ อาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น หัวข้อในการสัมมนาในแต่ละปีจะแตกต่างกันออกไป โดยทุกหัวข้อจะเป็นการนำมุมมองแง่คิดต่างๆ ที่ได้จากรรณกรรมเรื่องสีน้ำมาเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนี้

ปี 2553 เสวนาในหัวข้อเรื่อง สีน้ำวรรณกรรมอมตะสองฝั่งโขง

ปี 2554 เรื่อง สีน้ำ บุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน

ปี 2555 เรื่อง ชุมชนสาวะถีกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวิถีวัฒนธรรมอีสานภายใต้กระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์

ปี 2556 เรื่อง อุทยานการศึกษาในวัด การจัดทำแหล่งเรียนรู้ วัฒนธรรมสีน้ำ ณ วัดไชยศรี

ปี 2557 เรื่อง มุมมองความรักปัจจุบันสมัยและรอยรักในรอยธรรมจากวรรณกรรมสีน้ำ

ปี 2558 เรื่อง ชุมชนสาวะถีกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวิถีวัฒนธรรมอีสาน

ทั้งนี้เพื่อร่วมกันบอกเล่าวิถีความเป็นมาและการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับยุคสมัยโดยไม่ละทิ้งสิ่งที่เรียกว่าประเพณี โดยใช้วัดเป็นศูนย์รวมในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของคนรุ่นหลัง

ภาพประกอบ 14 กิจกรรมสโหล่เสวนา

ภาพประกอบ 15 กิจกรรมสโหล่เสวนา

จากนั้นเป็นการเจริญพระพุทธมนต์เย็นและการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมจากที่ต่างๆ เช่น วงโปงลางสิ้นไซ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น การแสดงหมอลำ การแสดงของนักเรียนในชุมชนสวาทดี เป็นต้น โดยในแต่ละปีจะหลากหลายออกไป

ภาพประกอบ 16 เจริญพุทธมนต์เย็น

ภาพประกอบ 17 การแสดงหมอลำ

นอกจากนี้ภายในงานยังมีการจัดนิทรรศการ รวบรวมผลงานเกี่ยวกับสินไซจากโรงเรียนในบ้านสาวะถี และยังมีการนำผลงานเรื่องสินไซจากผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมมาแสดงให้ชม

ภาพประกอบ 18 การแสดงผลงานจากนักเรียน

ภาพประกอบ 19 การแสดงผลงานวรรณกรรมสินไซ

ในช่วงเช้าตรู่ของอีกวันเริ่มตั้งแต่เวลา 04.00 น. ชาวบ้านชุมชนสาวะถี และนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่นรวมถึงผู้ร่วมงานจะร่วมกันปั่นข้าวจี เพื่อนำข้าวจีเหล่านั้นไปทำบุญตักบาตร จากนั้นชาวบ้านชุมชนสาวะถี นักศึกษาตลอดจนผู้เข้าร่วมงานได้ร่วมกันเจริญพระพุทธมนต์ฟังธรรม เทศนาจากพระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี และตักบาตรข้าวจี ซึ่งเป็นการถือปฏิบัติตาม ฮีตสิบสองคองสิบสี่

ภาพประกอบ 20 กิจกรรมร่วมจีข้าว

ภาพประกอบ 21 ตักบาตรข้าวจี

งานบุญข้าวจี่มีบทบาทสำคัญในการสร้างกลไกและขับเคลื่อนศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะการตระหนักถึงสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านงานศิลปกรรมในรูปแบบต่างๆ เป็นการเปลี่ยนทุนทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่ดิ่งงามให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

5. ประติมากรรมทราย สินไซตบประทายโลก

นอกจากประติมากรรมด้านรูปปั้นบนเสาไฟฟ้าในตัวเมืองขอนแก่นแล้ว เมื่อปี พ.ศ. 2558 เทศบาลนครขอนแก่นได้จัดงานประเพณีสงกรานต์ ช่วงระหว่างวันที่ 5 - 15 เมษายน 2558 ภายในงานมีการแกะสลัก "สินไซ" ถ่ายทอดเรื่องราววรรณกรรมสินไซผ่านประติมากรรมจากดินทราย เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเล่นน้ำ นายธีระศักดิ์ ฑีฆายุพันธุ์ (นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น) กล่าวว่า "สุดยอดการรังสรรค์มหัศจรรย์การปั้นทรายกับประติมากรรมสินไซตบประทายโลก เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่เตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยว ที่มาเล่นสงกรานต์ในปีนี้ได้มีโอกาสได้ชมและได้สัมผัสกับวรรณกรรมสินไซ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมกลุ่มลุ่มแม่น้ำโขงที่มีอายุยืนนาน ผ่านหลากหลายตัวละคร ได้แก่ สินไซ หอยสังข์ และสีโห ที่ถูกปั้นขึ้นจากดิน บอกเรื่องราวที่สำคัญและรากฐานสังคมเมืองขอนแก่นจากลักษณะนิสัยของตัวละครที่มีความกตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง "

กิจกรรมประติมากรรมทรายนี้เป็นการยกระดับการเผยแพร่สินไซให้ออกสู่สายตาประชาชนเป็นวงกว้างออกไปจนสู่ระดับสากล เนื่องจากเป็นกิจกรรมในเทศกาลสำคัญอย่างวันสงกรานต์ที่แต่เดิมจังหวัดขอนแก่นก็ได้จัดอย่างยิ่งใหญ่เป็นที่สนใจของสื่อมวลชนอยู่แล้ว เทศกาลสงกรานต์ยังเป็นเทศกาลที่ชาวไทยทุกคนให้ความสำคัญทั้งทางด้านการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและยังเป็นเทศกาลที่มีแต่ความสนุกสนานอีกด้วย

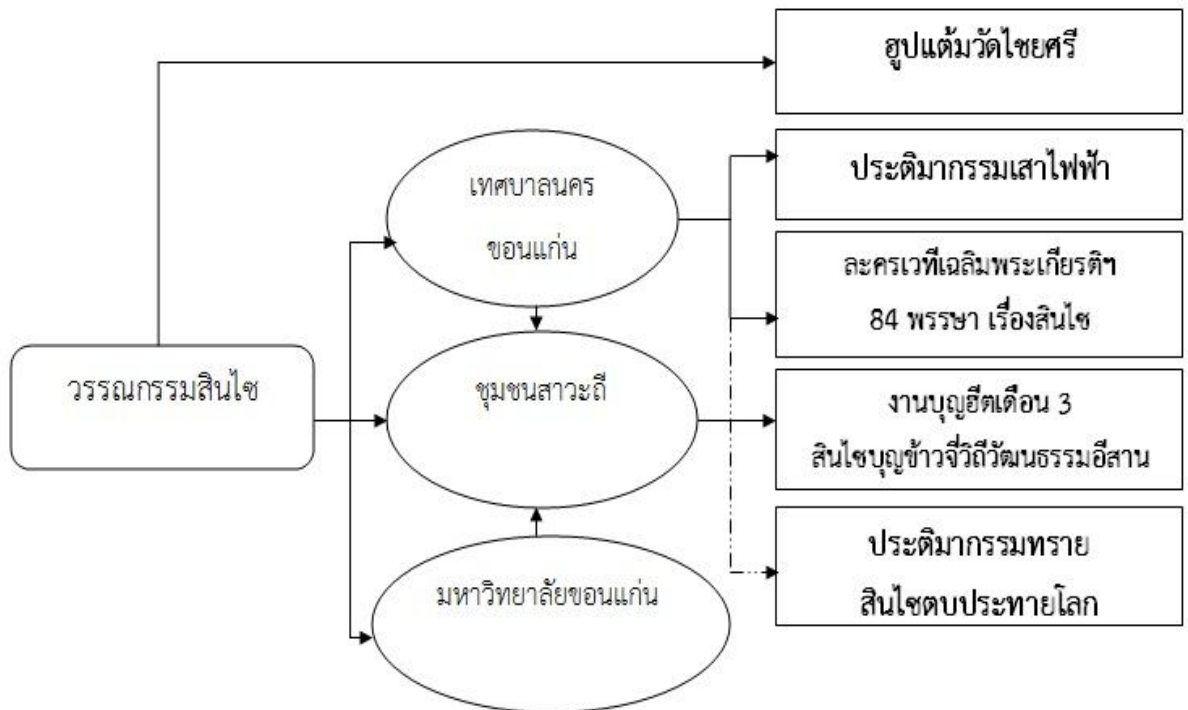
ภาพประกอบ 22 ประติมากรรมทราย สินไซตบประทายโลก

เห็นได้ว่างานศิลปกรรมสีน้ำที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น มีเส้นทางเริ่มต้นมาจากงานศิลปกรรมดั้งเดิมนั้นคือ ฮูปแต้ม ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในเชิงประจักษ์ในจังหวัดขอนแก่น ทำให้ทราบว่าจังหวัดขอนแก่นมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ หลังจากที่ได้ทำการศึกษาหาข้อมูลแล้วจึงเกิดพัฒนาการและขยายผลเพื่อเข้าถึงประชาชนโดยการแปรวรรณกรรมสีน้ำให้กลายเป็นรูปธรรม จึงเกิดเป็นประติมากรรมเสาไฟฟ้าวรรณกรรมสีน้ำ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างสีน้ำกับสังคมเมืองให้เป็นที่คุ้นเคยกัน จากนั้นจึงก้าวเข้าสู่ขั้นตอนการให้ความรู้ความเข้าใจในวรรณกรรมสีน้ำ โดยจัดทำละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสีน้ำ ด้วยรูปแบบของงานนาฏกรรมนี้ทำให้วรรณกรรมสีน้ำเป็นที่ติดตราตรึงใจและเข้าสู่กระบวนการรับรู้ของสังคมได้มากขึ้น นอกจากนี้สีน้ำยังถูกขับเคลื่อนด้วยงานศิลปกรรมในประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ คือ งานบุญฮีตเดือน 3 สีน้ำบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน งานบุญนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีและความเข้มแข็งของคนในชุมชนที่มีพลังและจิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากนั้นเทศบาลนครขอนแก่นก็ได้จัดงานประติมากรรมทราย สีน้ำ ตบประทายโลกในเทศกาลสงกรานต์ เพื่อยกระดับการเผยแพร่สีน้ำให้ออกสู่สายตาประชาชนเป็นวงกว้างจนสู่ระดับสากล เป็นการประกาศโดยนัยว่าเมืองขอนแก่นได้ยึดครองสีน้ำไว้เป็นอัตลักษณ์แล้ว

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้สรุปได้ว่า ความเป็นมาของงานศิลปกรรมสีน้ำเป็นกระบวนการในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น โดยมีงานศิลปกรรมเป็นตัวเชื่อมโยงคำว่าสีน้ำ ระหว่างนามธรรมกับรูปธรรม เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในเมืองขอนแก่นให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีอัตลักษณ์ร่วมกัน ดังที่ สุทธิ กาบพิลา (2558) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในด้านการตระหนักรู้บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา เกี่ยวกับการยอมรับในความเป็นตัวตนประกอบกับการแสดงตัวตนให้ เห็นว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไรกับกลุ่มอื่น อัตลักษณ์เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างสังคมและตัวบุคคล แต่จะเลือกจากส่วนใดอีกลักษณะหนึ่ง ที่ยอมรับเพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและพื้นที่ อัตลักษณ์อาจกำหนดได้ทั้งของบุคคลเป็นผู้กำหนดหรือกำหนดโดยสังคม อัตลักษณ์กับสังคมซึ่งเป็นเรื่องที่ยากออกจากกันไม่ได้

ภาพประกอบ 23 ความเป็นมาของงานศิลปกรรมสินไซในจังหวัดขอนแก่น

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมสินไซในจังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาความเป็นมาของงานศิลปกรรมสินไซในจังหวัดขอนแก่น ทำให้เห็นกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งมีงานศิลปกรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาหาข้อมูลการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับสินไซเพื่อนำมาประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์นครขอนแก่นนั้น เริ่มจากจิตรกรรมฝาผนัง (อุปถัมภ์) รอบผนังสิม (โบสถ์) วัดไชยศรี ในชุมชนสาวะถี อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่น พระครูบุญชยากร (เจ้าอาวาสวัดไชยศรีในปัจจุบัน) เล่าว่า ในสมัยก่อนนั้น ชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับวัดและสิมเป็นอย่างมาก เพราะวัดเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน ใครผ่านไปผ่านมาจะยกมือขึ้นกราบไหว้สิม (โบสถ์) ทั้งนั้น สาเหตุเนื่องจากการก่อสร้างสิม (โบสถ์) ที่มาจากน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้านทุกคน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมกัน ส่วนเรื่องวรรณกรรมที่นำมาวาดลงบนผนังสิม (โบสถ์) ก็เป็นเรื่องที่ชาวบ้านนิยม คือเรื่องสินไซ ดังนั้น ตัวศิลปกรรมอุปถัมภ์จึงถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเครื่องยืนยันว่า แต่เดิมนั้นชาวขอนแก่นมีความผูกพันอยู่กับสินไซ มีการดำเนินชีวิตที่มีเรื่องสินไซเป็นหลักยึดเหนี่ยว มีความเชื่อถือและยึดมั่นในวัฒนธรรมและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นเรื่องที่พระสงฆ์ใช้เทศนาเพื่อสอนชาวบ้านไม่ได้มีเพียงแค่เรื่องสินไซเท่านั้น แต่ยังมีเรื่องอื่นๆ อีก ดังนั้นการนำวรรณกรรมเรื่องสินไซทั้งเรื่องมาวาดบนผนังสิม (โบสถ์) จึงเป็นหลักฐานที่แสดงถึงรากฐานทางวัฒนธรรมของชาวขอนแก่นที่มีความผูกพันอยู่กับสินไซ (พระครูบุญชยากร. 2557 : สัมภาษณ์)

หลังจากที่ได้มาศึกษาอุปแต้มสินไชยขอปสิมวัดไชยศรีแล้ว ทางเทศบาลนครขอนแก่น และผู้เกี่ยวข้องก็ได้ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อศึกษาวรรณกรรมเรื่องสินไชยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ มีการศึกษาดูงานที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เนื่องจากที่ สปป.ลาว ก็ได้นำสินไชยมาเป็นต้นแบบให้หนุ่มสาวสมัยใหม่เกิดความรักชาติ จนเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรมสองฝั่งโขง

ขั้นตอนที่ 2 การเผยแพร่ เรื่องราวของสินไชยที่ปรากฏผ่านจิตรกรรมฝาผนัง (อุปแต้ม) รอบผนัง สิม (โบสถ์) วัดไชยศรี ต.สาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น จะไม่เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนเมืองหากไม่มีการเผยแพร่ ดังนั้น เทศบาลนครขอนแก่นจึงได้จัดทำประติมากรรมเสาไฟฟ้าสินไชยเพื่อแปรสินไชยจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรมผ่านตัวละครหลัก ให้เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเพื่อสื่อความหมายในการรับรู้และสร้างการยอมรับในสังคม กระบวนการนี้ได้รวบรวมทั้งนักวิชาการ ปรากฏณ์พื้นบ้าน พระสงฆ์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสินไชยมาระดมความคิดเพื่อร่วมกันตีความหมายและลักษณะการนำเสนอให้ออกมาสมบูรณ์ที่สุด จนสินไชยจากอุปแต้มได้ออกมาประจักษ์แก่สายตาประชาชนในรูปแบบ ประติมากรรมเสาไฟฟ้าสีโท มีลักษณะดังนี้

ลักษณะสีระชะ : สีระชะเหมือนช้าง ตรงกับลักษณะของสัตว์ในป่าหิมพานต์ คือ “คชสีห์” มีลักษณะเด่นอันเป็นมงคล คือ เป็นผู้มีความดีตระกูลดี กล้าหาญ ซื่อสัตย์ และมีความพอเพียงในตนเอง สีโท มีลักษณะส่วนหัวที่เหมือนช้าง หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ คือ ความมีเศรษฐกิจดี ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข รวมกับการที่ท้าวสีโหวรรณกรรมสินไชยที่มีเสียงดังมากแต่จะเป็นอันตรายเฉพาะศัตรูเท่านั้น หมายถึง การที่เทศบาลนครขอนแก่นจะมีชื่อเสียงอย่างกว้างไกล ถ้ามีปัญหาอุปสรรคก็จะสามารถบริหารแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

ลักษณะส่วนลำตัว: ลำตัวเหมือนราชสีห์ หมายถึง ความสง่างามและมั่นคง ศักดิ์สิทธิ์ อันมีนัยของความหมายทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะได้รับการอุปถัมภ์บำรุง จนเป็นปัจจัยพื้นฐานให้เกิดความดีงามของประชาชนด้วยคุณธรรมจริยธรรม บ้านเมืองน่าอยู่ ส่วนความศักดิ์สิทธิ์ที่มีนัยถึงภาวะทางการบริหารบ้านเมือง การบังคับใช้ระเบียบ กฎหมาย จะได้รับการตอบสนองจากประชาชน คือ ให้ความร่วมมือปฏิบัติตามด้วยดี สีน้ำเงินของลำตัวสีโหว หมายถึง พระมหากษัตริย์ มีความหมายโดยนัยคือชาวขอนแก่นมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ผู้ที่ร่วมกันถอดความหมายและสร้าง สีโหว ให้เป็นรูปธรรม คือ พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี และ อาจารย์อุดม บัวศรี รวมถึงผู้เชี่ยวชาญอีกหลายท่านที่ช่วยกันศึกษาทั้งจากวรรณกรรมและหลักฐานของเรื่องราวสินไชยจากหลาย ๆ ด้าน แบบแม่พิมพ์สีโหวมีน้ำหนัก 50 กิโลกรัม ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม เหลืองอร่ามที่มีฐานยึดมั่นคง แข็งแรงทั้งด้านบนของตัวเสาและด้านล่างของเสาด้วยตัวยึดเหล็กถึง 4 หุน เสาพันด้วยสีเขียวมรกต ซึ่งสีที่ใช้พันเป็นสีใช้ในการพ่นรถยนต์ยี่ห้อดังของประเทศไทย ที่มีความทนทานทั้งแดดและฝน หลอดไฟเป็นหลอดชนิดพิเศษ ออกแบบเป็นรูปหยดน้ำซึ่งมีรูอยู่ด้านล่างให้น้ำและแมลงไหลออกได้ ให้ความสว่างไสว และประหยัดไฟกว่าไฟธรรมดา

มีข้อสังเกตว่า เหตุใดจึงไม่สร้างเสาไฟฟ้าสินไชยก่อน เพราะสินไชยคือละครตัวเอกในเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของ สีโหว นั้นมีความโดดเด่นมากกว่าใคร เมื่อมองเห็นแล้วจะรู้ทันทีว่าเป็น สีโหว ในการเริ่มต้นที่จะเผยแพร่เรื่องราวของสินไชยให้เป็นที่รู้จักกันในเมืองขอนแก่นนั้น จำเป็นต้องหาสัญลักษณ์ที่มองเห็นแล้วสะดุดตา ง่ายต่อการจดจำ และหากศึกษาเรื่องราวของสินไชยจริง ๆ

แล้ว สีโห เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จแห่งชัยชนะทั้งปวง เป็นผู้ที่เสียสละความดีงามให้นองทั้งสอง แต่ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่มีพลังอำนาจไม่แพ้ใคร ดังในเรื่องตอนที่ สีโห ช่วยสินไชปราบยักษ์กุมภินท์ โดยเสียงคำรามที่ก้องกัมปนาท ดังนั้น สีโห จึงมีลักษณะโดยนัยเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ พลังอำนาจ การปกครอง ซึ่งเหมาะสมที่นำมาใช้เปิดตัวในการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น และในปัจจุบัน ประติมากรรมเสาไฟฟ้าสีโห ก็ได้ตั้งตระหง่านเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาผู้คนที่สัญจรไปบนถนนเส้นประตูเมืองและศาลหลักเมือง (เรื่องชัย ตราชู. 2557 : สัมภาษณ์)

หลังจากที่ได้นำประติมากรรมเสาไฟฟ้าสินไชมาตั้งไว้กลางเมืองให้เป็นที่ประจักษ์และจดจำแก่สายตาผู้คนแล้ว เทศบาลนครขอนแก่นก็ได้เผยแพร่ความรู้เรื่องสินไชให้ชัดเจนขึ้น โดยอาศัยงานศิลปกรรมในรูปแบบนาฏกรรมนั่นคือ จัดแสดงละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสินไช การใช้งานศิลปกรรมในรูปแบบของการแสดงเป็นสื่อนี้ ทำให้ผู้คนได้เข้าใจและเข้าถึงวรรณกรรมสินไชได้อย่างถ่องแท้ เพราะองค์ประกอบในการแสดงละครมีการแต่งกายที่แสดงออกได้ถึงบุคลิกภาพและลักษณะเด่นของตัวละครแต่ละตัว (ดังภาพประกอบในภาคผนวก จ) มีการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นเหตุของเรื่องจนถึงจุดจบของเรื่อง ซึ่งในเรื่องนั้นก็แฝงคำสอนและหลักธรรมในการดำเนินชีวิตไว้ตามหลักคุณค่าของวรรณกรรมสินไชที่เป็นลายลักษณ์ มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกับละคร หรือที่เรียกว่า "อินไปกับละคร" การอาศัยงานศิลปกรรมในรูปแบบนาฏกรรมเป็นสื่อในการเผยแพร่สินไชนี้ทำให้ได้รับความรู้บนความเพลิดเพลิน เรียกว่าเป็นการทำให้วรรณกรรมเรื่องสินไชหลุดออกจากหนังสือมามีชีวิตได้อีกครั้ง ทำให้ผู้คนได้จดจำสินไชด้วยความเข้าใจมากยิ่งขึ้นไปอีก สถานที่จัดการแสดงละครเวที คือ ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ที่ตั้งอยู่ ณ ใจกลางเมืองขอนแก่น ซึ่งการเลือกสถานที่นี้ก็เป็นการบ่งชัดอยู่แล้วว่าต้องการให้เป็นที่สนใจของผู้คนรวมทั้งสื่อมวลชนต่างๆ

ขั้นตอนที่ 3 การขยายผล หลังจากที่ได้เผยแพร่สินไชให้เป็นที่รู้จักและจดจำแก่ชาวขอนแก่นแล้ว เทศบาลนครขอนแก่นก็ได้พัฒนาขยายผลให้สินไชได้ฝังรากลึกลงไป โดยการจัดงานกิจกรรมงานบุญฮีตเดือน 3 สินไชบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน ณ วัดไชยศรี ต.สาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น ซึ่งแต่เดิมทางวัดไชยศรีนำโดยพระครูบุญชยากรก็ได้มีการจัดงานเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว แต่เมื่อสินไชได้ถูกปลูกขึ้นมาในชีวิตก็มีหน่วยงานจากเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น คณะครู นักเรียน นักศึกษา เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้น ในกิจกรรมนี้ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน งานศิลปกรรมที่เกิดจากกิจกรรมนี้ ได้แก่ การคัดลอกฮูปแต้มลงบนผ้าผะเหวด การแสดงละครของเด็กๆ และกลุ่มศิลปินอิสระ รวมถึงการแสดงหมอลำ

นอกจากงานบุญฮีตเดือน 3 สินไชบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสานแล้ว เทศบาลนครขอนแก่นยังได้นำเสนอเรื่องราวของสินไชในรูปแบบงานประติมากรรมทราย ในชื่อ สินไชตบประทายโลก จัดขึ้นในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นงานสำคัญประจำปีของจังหวัดขอนแก่น งานนี้ถือเป็นการยกระดับสินไชในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นที่รู้จักในระดับประเทศและออกสู่สากล เนื่องจากเทศกาลสงกรานต์จังหวัดขอนแก่นนั้นเป็นที่จับตามองของสื่อมวลชนและมีชื่อเสียงมานาน ดังนั้นการนำสินไชเข้ามาเป็นส่วนสำคัญย่อมเป็นการประกาศโดยนัยว่า เมืองขอนแก่นคือเมืองแห่งสินไชโดยสมบูรณ์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าขั้นตอนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่นทั้ง 3 ขั้นตอนเป็นการใช้ประโยชน์จากงานศิลปกรรมเพื่อการสื่อความหมายผ่านตัวละครจากวรรณกรรมเรื่องสินไช

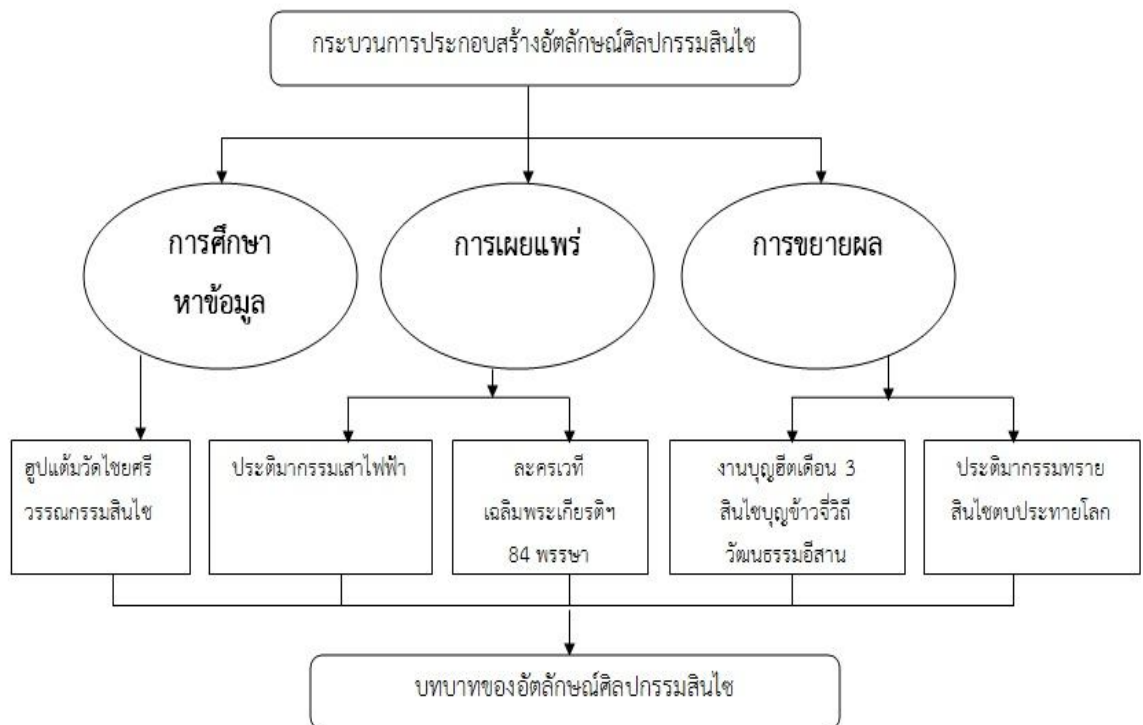

โดยงานศิลปกรรมในหลากหลายรูปแบบ ตามวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ เริ่มตั้งแต่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาหาข้อมูล เป็นการใช้ประโยชน์จากงานศิลปกรรมด้านจิตรกรรม (ฮูปแต้ม) ซึ่งเป็นงานศิลปกรรมดั้งเดิมที่มีเรื่องราววรรณกรรมลิขี สื่อให้เห็นวิถีชีวิตผู้คนและขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีต อันเป็นรากฐานวัฒนธรรมที่สามารถนำพัฒนาและประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันได้ ดังที่ วรรณภิกาณ สงขลา (2528 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า จิตรกรรม คือ งานศิลปะสาขาหนึ่ง ที่เรียกว่า วิจิตรศิลป์ หรือ วิสุทธิศิลป์ หมายถึง ศิลปะบริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการสรรค์สร้างของจิตรกร ทั้งความคิด ความบันดาลใจ และจินตนาการ จนเกิดเป็นมโนภาพ และด้วยพลังแห่งสมาธิ ฝีมือ ความชำนาญ ความประณีต ความสามารถทางเทคนิค และความศรัทธา ซึ่งช่างเขียนจะถ่ายทอดมโนภาพนั้นให้ปรากฏเป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 2) การเผยแพร่ ใช้งานประติมากรรมเสาไฟฟ้า เพื่อแปรลิขีจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรมผ่านตัวละคร และละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องลิขี เพื่อให้ผู้คนได้เข้าใจเรื่องราววรรณกรรมลิขีได้อย่างถ่องแท้ จากองค์ประกอบในการแสดงละครที่วรรณกรรมลิขีมีชีวิตชีวาเสมือนจริง

ขั้นตอนที่ 3) การขยายผล ใช้งานบุญข้าวจีและงานประติมากรรมทราย โดยจัดในประเพณีสำคัญตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ เพื่อยกระดับการรับรู้สู่สากล

กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์สามารถอธิบายเป็นภาพโครงสร้าง ดังภาพประกอบ 24

ภาพประกอบ 24 กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ศิลปกรรมลิขีในนครขอนแก่น

บทบาทของงานศิลปกรรมสืงกับอัตลักษณ์นครขอนแก่น

จากการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ทำให้เห็นถึงการสื่อความหมายจากงานศิลปกรรมสืงผ่านตัวละคร นั่นคือ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง เพื่อต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้ชาวขอนแก่นเป็นผู้มีคุณลักษณะดังเช่น สีโท หอยสังข์ และสืงไซ อันเป็นการพัฒนาสังคมจากภายใน ตัวบุคคลซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในสังคม สามารถคาดหวังผลที่ดีต่อการพัฒนาเมือง สังคม และเศรษฐกิจในภายภาคหน้าได้ ดังนี้

1. ในด้านการพัฒนาเมืองนั้นจะเห็นได้ว่างานศิลปกรรมสืงที่ยังปรากฏแก่สายตาประชาชนทั่วไปอยู่เสมอเมื่อท่านก้าวเข้าสู่เขตนครขอนแก่น นั่นคือ ประติมากรรมเสาไฟฟ้าสืงไซ งานศิลปกรรมสืงตัวนี้ถือได้ว่าเป็นตัวที่ปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์และทัศนียภาพของเมืองขอนแก่นให้เกิดความสวยงาม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความรู้สึกว่าจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้ครอบครองวัฒนธรรมสืงไซ ก่อให้เกิดการพัฒนาจากรากเหง้าของตนเอง ทำให้เรารู้จักอดีต ปัจจุบัน อนาคต เห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของตนเองที่มีอยู่ เป็นการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์ ทำให้สามารถพัฒนาท้องถิ่นให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นเครื่องยืนยันว่าจังหวัดขอนแก่นมีรากฐานวัฒนธรรมและนำทุนวัฒนธรรมมาใช้เป็นอัตลักษณ์ได้อย่างสวยงาม

ภาพประกอบ 25 ประติมากรรมเสาไฟฟ้า สืงไซ ในเมืองขอนแก่น

2. ในด้านการพัฒนาสังคม เทศบาลนครขอนแก่นมีนโยบายการนำเมืองมุ่งสู่ความสันติสุขและสมานฉันท์ ด้วยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเกิดความรักความปรองดอง โดยการนำภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม มาปรับประยุกต์เชื่อมโยงให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ดังนั้นเทศบาลนครขอนแก่นจึงได้นำสืงไซมาสร้างเป็นฐานรากของสังคมเมืองขอนแก่น เนื่องจากตัวละครของวรรณกรรมสืงไซ มีคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ ได้แก่ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง สามารถปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดสำนึกรักท้องถิ่น มีคุณธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน สร้างสังคมแห่งความปรองดอง เพราะการพัฒนา ความสำเร็จรากฐานของตัวเองคือ จากวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของสังคม หากพัฒนาโดยทุบรากฐานของตัวเองทิ้ง เอาแบบอย่างของคนอื่นมาเป็นฐาน การพัฒนานั้นย่อมโยกคลอนไม่มีความมั่นคงและก่อให้เกิดความวุ่นวายในที่สุด การที่ได้มองเห็นตัวละครสินไซที่ตั้งตระหง่านอยู่บนเสาไฟฟ้าทุกเมื่อเชิ้อวัน ยิ่งเป็นการตอกย้ำเรื่องราวของสินไซให้ฝังลึกลงไปโน้มน้าวใจของชาวขอนแก่น ให้กลายเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต เปรียบเสมือนผู้คนในสมัยก่อนที่ได้เห็นสินไซจากฮูปแต้มรอบสิม (โบสถ์)

3. ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เมืองขอนแก่นถือเป็นเมืองใหญ่ในภาคอีสาน เป็นแหล่งลงทุนทั้งทางด้านการค้าขายและการลงทุนทางสาธารณูปโภคต่างๆ เป็นทางผ่านอาเซียน การที่เมืองขอนแก่นมี อัตลักษณ์ที่ชัดเจน ที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตน สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และลักษณะนิสัยของผู้คนในจังหวัดขอนแก่น สร้างความแตกต่างจากจังหวัดอื่น จนเป็นที่ยอมรับของสังคม เรียกได้ว่ามีจุดขายเฉพาะตัว ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าและส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจให้เป็นไปในทางที่ดี และในขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาสังคมด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมที่แข็งแรง ทำให้กลายเป็นเมืองที่พัฒนาโดยสมบูรณ์แบบ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่างานศิลปกรรมสินไซ เกิดขึ้นจากกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเทศบาลนครขอนแก่น โดยมีชุมชนสาวะถีที่มีงานจิตรกรรมฮูปแต้มและเรื่องราวของสินไซเป็นทุนวัฒนธรรม รวมถึงนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ที่ให้ความสนใจศึกษาและนำสินไซอันเป็นทุนวัฒนธรรมมาผลิตซ้ำโดยใช้ประโยชน์และคุณค่าจากงานศิลปกรรมเป็นเครื่องมือในการประกอบสร้างอัตลักษณ์เพื่อสื่อให้สังคมรับรู้และยอมรับความเป็นตัวตนของจังหวัดขอนแก่น

จากความเป็นมาของงานศิลปกรรมสินไซ ทำให้เห็นถึงวิธีการและขั้นตอนในการประกอบสร้าง อัตลักษณ์โดยใช้งานศิลปกรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ มี 3 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาหาข้อมูล 2) การเผยแพร่ 3) การขยายผล ในแต่ละขั้นตอนใช้งานศิลปกรรมในรูปแบบแตกต่างกัน กล่าวคือ ขั้นตอนที่ 1) การศึกษาหาข้อมูล เป็นขั้นตอนที่ต้องย้อนกลับไปศึกษาวรรณกรรมสินไซที่มีแต่เดิมในอดีต งานศิลปกรรมที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาคือ ฮูปแต้มวัดไชยศรี ซึ่งมีเรื่องราวความเป็นมาของสินไซทั้งจากตัวงานศิลปกรรมและผู้คนในบริบทพื้นที่การศึกษา ขั้นตอนที่ 2) การเผยแพร่ ในขั้นตอนนี้เป็นการนำสินไซมาแปรเป็นรูปธรรมให้สังคมรู้จักเป็นครั้งแรก ดังนั้นงานศิลปกรรมที่เลือกเป็นเครื่องมือ คือ ประติมากรรมเสาไฟฟ้า ด้วยรูปแบบของงานประติมากรรมที่สัมผัสได้เพียงการมองเห็น จึงเป็นการกระตุ้นความสงสัย ตื่นเต้น อยากรู้อยากเห็นกับปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อส่งผลให้งานศิลปกรรมขั้นต่อไปได้รับความสนใจนั่นคือ ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสินไซ ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายการสื่อความหมายของงานศิลปกรรมชิ้นแรก ด้วยรูปแบบและองค์ประกอบของการแสดงที่มีทั้งลักษณะทางกายภาพของตัวละคร บุคลิก อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม ทำให้สังคมเกิดการรับรู้และเข้าใจในคุณค่าที่ต้องการสื่อผ่านตัวละครวรรณกรรมสินไซ ขั้นตอนที่ 3) การขยายผล จะเห็นได้ว่าการขยายผลอัตลักษณ์สินไซ เลือกใช้งานศิลปกรรมไปพร้อมกับประเพณีอีสานที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคม ประกอบด้วย งานบุญฮีตเดือน 3 สินไซบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน และงานประติมากรรมทราย สินไซตบประทัยโลก ในเทศกาลสงกรานต์ ทั้ง 2 งาน

จัดในช่วงเทศกาลและงานบุญที่มีผู้คนเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการยกระดับการรับรู้ให้เป็นวงกว้าง ด้วยองค์ประกอบและปัจจัยอื่นๆ ในงานที่จะช่วยเป็นตัวส่งเสริมกิจกรรมและงานศิลปกรรมศิลปะ เช่น สื่อมวลชน และนักท่องเที่ยว

จากการประกอบสร้างอัตลักษณ์ศิลปะ ทำให้เห็นถึงการสื่อความหมายจากงานศิลปกรรมศิลปะผ่านตัวละคร นั่นคือ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง เพื่อต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้ชาวขอนแก่นเป็นผู้มีคุณลักษณะดังเช่น สีโท หอยสังข์ และศิลปะ อันเป็นการพัฒนาสังคมจากภายในตัวบุคคลซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในสังคม ส่งผลต่อการพัฒนา คือ 1) พัฒนาเมืองทางด้านทัศนียภาพของเมืองขอนแก่นให้เกิดความสวยงามเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความรู้สึกว่าจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้นครอบครองวัฒนธรรมศิลปะและนำทุนวัฒนธรรมมาใช้ประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ได้อย่างสวยงาม 2) ด้านสังคม สร้างสังคมแห่งความปรองดองด้วยการพัฒนาจากรากฐานของตนเองคือ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของสังคม การที่ได้มองเห็นตัวละครศิลปะที่ตั้งตระหง่านอยู่บนเสาไฟฟ้าทุกเมื่อเชิ้อวัน ยิ่งเป็นการต่อยอดเรื่องราวของศิลปะให้ฝังลึกลงไป ในจิตใจของชาวขอนแก่น ให้กลายเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต 3) ด้านเศรษฐกิจการที่เมืองขอนแก่นมี อัตลักษณ์ที่ชัดเจน ที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตนสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และลักษณะนิสัยของผู้คนในจังหวัดขอนแก่น สร้างความแตกต่างจากจังหวัดอื่น จนเป็นที่ยอมรับของสังคม เรียกได้ว่ามีจุดขายเฉพาะตัว ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าและส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจให้เป็นที่ไปในทางที่ดีได้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย งานศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้สรุปการเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง งานศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น มีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของงานศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาบทบาทของงานศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น

สรุปผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง งานศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น แบ่งการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นมาของงานศิลปกรรมสื่อนโซในจังหวัดขอนแก่น

ด้วยจังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และภาษา ผู้นำเทศบาลนครขอนแก่นจึงริเริ่มแนวคิดในการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่นจากทุนวัฒนธรรม จนพบกับงานศิลปกรรมสื่อนโซดั้งเดิม นั่นคือ ฮูปแต้มสื่อนโซ ณ วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในเชิงประจักษ์ ทำให้ทราบว่าจังหวัดขอนแก่นมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ได้ ด้วยบริบทพื้นที่บ้านสาวะถีเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง อีกทั้งมีปราชญ์พื้นบ้านที่จะให้ความรู้และถ่ายทอดเรื่องราวสื่อนโซได้ นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาที่ให้ความสนใจในการนำทุนวัฒนธรรมมาประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ จนเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อผลักดันการประกอบสร้างอัตลักษณ์สื่อนโซ ผ่านกระบวนการศึกษาหาข้อมูล เผยแพร่ และขยายผล จนเกิดงานศิลปกรรมสื่อนโซในรูปแบบต่างๆ ประกอบด้วย

- 1) ประติมากรรมเสาไฟฟ้า เป็นผลงานจากความร่วมมือของเทศบาลนครขอนแก่น ผู้นำชุมชนสาวะถี และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา งานศิลปกรรมสื่อนโซชิ้นแรก สื่อให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างสื่อนโซกับสังคมเมืองให้เป็นที่คุ้นเคยกัน 2) ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสื่อนโซ ด้วยความร่วมมือจากเทศบาลนครขอนแก่น สถาบันการศึกษา และองค์กรภาคเอกชน เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในวรรณกรรมเรื่องสื่อนโซด้วยรูปแบบของงานนาฏกรรม เพื่อให้วรรณกรรมสื่อนโซเป็นที่ติดตราตรึง

ใจและเข้าสู่การรับรู้ ของสังคมได้มากขึ้น 3) งานบุญฮีตเดือน 3 สิ้นไชบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน เกิดจากความร่วมมือชุมชนสาวะถี เทศบาลนครขอนแก่น และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา กิจกรรมนี้เป็นหนึ่งในประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นจารีตดั้งเดิมที่ชาวอีสานถือปฏิบัติร่วมกันมานับร้อยนับพันปี ถือเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่มุ่งให้เกิดความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน งานบุญฮีตเดือน 3 สิ้นไชบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสานจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีและความเข้มแข็งของคนในชุมชนที่มีพลังและจิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 4) ประติมากรรมทราย สิ้นไชตบประทายโลก ในเทศกาลสงกรานต์ เป็นผลงานของเทศบาลนครขอนแก่นที่ต้องการยกระดับการเผยแพร่สิ้นไชให้ออกสู่สายตาประชาชนเป็นวงกว้างออกไปจนสู่ระดับสากล เป็นการประกาศโดยนัยว่า เมืองขอนแก่นได้ยึดครองสิ้นไชไว้เป็นอัตลักษณ์แล้ว

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้สรุปได้ว่าความเป็นมาของงานศิลปกรรมสิ้นไชในจังหวัดขอนแก่น เกิดจากการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น โดยมีงานศิลปกรรมเป็นตัวเชื่อมโยงคำว่า สิ้นไช ระหว่างนามธรรมกับรูปธรรม เพื่อสร้างเมืองและผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีอัตลักษณ์ร่วมกัน สอดคล้องกับที่ สายฝน วรรณดุจ (2536 : 16) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ไว้ว่า อัตลักษณ์ หมายถึงคุณสมบัติของบุคคลหรือสิ่งของที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตนเป็นสำนึกที่บุคคลรับรู้ และรู้ตัวว่าเขาคือใคร มีลักษณะอย่างไร มีวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อแบบแผนพฤติกรรมและลักษณะนิสัยอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นกลุ่มอื่นสิ่งอื่นอย่างไร บุคคลอาจมีอัตลักษณ์หลาย ๆ อย่างในตัวตนก็ได้ การจะรู้ว่าใครมีอัตลักษณ์อย่างไร พิจารณาจากการแสดงออกผ่านทางตัวแทนความมีตัวตนในรูปของสถานะของบุคคล เพศ สภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ซึ่งเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของปัจเจกหรืออัตลักษณ์ส่วนบุคคล ส่วนการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์อะไรบางอย่างที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจร่วมกันและการแสดงออกผ่านพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ทางสังคม เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางสังคม” หรือ “อัตลักษณ์ที่คนในสังคมมีส่วนร่วม” อัตลักษณ์เป็นผลรวมของโครงสร้างแห่งตน (Self-Structure) เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลที่เกิดขึ้นภายในตน มีพัฒนาการเกิดขึ้นตามช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์จึงขึ้นอยู่กับการปรับตัวตามบทบาท หน้าที่ ความเชื่อ และค่านิยมส่วนบุคคล และสุทธิ กาบพิลา (2558) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในด้านภาระหน้าที่รับรู้บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา เกี่ยวกับการยอมรับในความเป็นตัวตนประกอบกับการแสดงตัวตนให้เห็นว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไรกับกลุ่มอื่น อัตลักษณ์เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างสังคมและตัวบุคคล แต่จะเลือกจากส่วนใดอีกลักษณะหนึ่ง ที่ยอมรับเพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและพื้นที่ อัตลักษณ์อาจกำหนดได้ทั้งของบุคคลเป็นผู้กำหนดหรือกำหนดโดยสังคม อัตลักษณ์กับสังคมซึ่งเป็นเรื่องที่ยากออกจากกันไม่ได้

จากความเป็นมาของงานศิลปกรรมสิ้นไช ทำให้เห็นกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากงานศิลปกรรมในหลากหลายรูปแบบ ตามวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1) การศึกษาหาข้อมูล เป็นการใช้ประโยชน์จากงานศิลปกรรมด้านจิตรกรรม (ธูปแต้มวัดไชยศรี) ซึ่งมีเรื่องราวความเป็นมาของสิ้นไชทั้งจากตัวงานศิลปกรรมและผู้คนในบริบทพื้นที่การศึกษา สอดคล้องกับที่ วรรณภา ฌ สงขลา (2528 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปะบริสุทธิ์

เกิดจากการสรรค์สร้างของจิตรกร ทั้งความคิด ความบันดาลใจ และจินตนาการ จนเกิดเป็นมโนภาพ และด้วยพลังแห่งสมาธิ ฝีมือ ความชำนาญ ความประณีต ความสามารถทางเทคนิค และความศรัทธา ซึ่งช่างเขียนจะถ่ายทอดมโนภาพนั้นให้ปรากฏเป็นรูปธรรม อันจะทำให้ผู้ชมรู้สึกได้โดยทางอินทรีย์สัมผัส และสุนทรียศาสตร์ นั่นก็คือ จิตรกรรมเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้จิตใจสูงขึ้น ถ้าจิตรกรรมใดไม่ทำให้ผู้ชม เกิดความรู้สึกปิติยินดีอิมเม็ใจ หรือสะเทือนใจแล้ว จิตรกรรมนั้นก็ไม่มีคุณค่า ไม่สามารถเรียกว่าเป็น ศิลปกรรม หรืออีกทางหนึ่ง หากจิตรกรรมนั้นมีคุณค่า แต่ผู้ชมนั้นเป็นผู้ที่ขาดอินทรีย์สัมผัส ก็ไม่สามารถ เกิดความประจักษ์แห่งศิลปกรรมนั้นได้ เมื่อเข้าสู่เข้าขั้นตอนที่

ขั้นตอนที่ 2) การเผยแพร่ โดยใช้งานประติมากรรมเสาไฟฟ้า ด้วยรูปแบบของงาน ประติมากรรมที่สัมผัสได้เพียงการมองเห็น จึงเป็นการกระตุ้นความสงสัย ตื่นเต้น ออยากรู้อยากเห็นกับ ปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม ดังที่ สุชาติ เถาทอง (2532 : 114) ได้กล่าวไว้ว่า จากประวัติศาสตร์ ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประติมากรรมซึ่งมีบทบาทร่วมกับความเชื่อและศาสนา การเฉลิมฉลองเป็นเกียรติ เป็นอนุสรณ์ทั้งส่วนบุคคลและเป็นกลุ่ม เป็นการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และกิจกรรมของมนุษย์ในแต่ละวัน มีความสำคัญตามกาลเวลาที่ผ่านไป และแสดงให้เห็นถึงความเจริญตลอดจนความเสื่อมของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

ส่งผลให้งานศิลปกรรมขั้นต่อไปได้รับความสนใจนั่นคือ ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่อง สิ้นไซ ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายการสื่อความหมายของงานศิลปกรรมขั้นแรก ด้วยรูปแบบและองค์ประกอบของการแสดงที่มีทั้งลักษณะทางกายภาพของตัวละคร บุคลิก อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์กับคนดู ทำให้สังคมเกิดการรับรู้และเข้าใจในคุณค่าที่ต้องการสื่อผ่านตัวละครวรรณกรรมสิ้นไซ คือ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง อันเป็นคุณลักษณะที่ต้องการให้เป็นอัตลักษณ์ของชาวขอนแก่น ดังที่ ประวิทย์ ฤทธิบูลย์ (2558 : 135) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนาฏศิลป์ไว้ว่า เพื่อเป็นการตีความให้สังคมรับรู้ในการสื่อความหมายในงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยไปในทิศทางที่ส่งเสริมและเป็นการสนับสนุนงานศิลปะในทางที่ดีขึ้น โดยไม่ควรมองนาฏศิลป์เป็นเพียงเรื่องบันเทิงที่สร้างขึ้นมาจากโลกมายาแห่งจินตนาการผ่านมโนทัศน์ของศิลปินเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์เพื่อใช้เสพและปลดปล่อยพันธนาการทางด้านอารมณ์ นาฏศิลป์จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกสร้างขึ้นมากเพื่อกลบเกลื่อนให้รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ หรืออาจกล่าวได้ถึงที่สุดว่าเป็นกระบวนการทัศน์ที่แฝงด้วยอุดมการณ์ทางมายาคติที่ส่งผ่านสื่อทางศิลปะและวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 3) การขยายผล เห็นได้ว่าการขยายผลอัตลักษณ์สิ้นไซ เลือกใช้งานศิลปกรรมไปพร้อมกับประเพณีอีสานที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคม ประกอบด้วย งานบุญฮีตเดือน 3 สิ้นไซบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน และงานประติมากรรมทราย สิ้นไซตบประทายโลก ในเทศกาลสงกรานต์ ทั้ง 2 งานจัดในช่วงเทศกาลและงานบุญที่มีผู้คนเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการยกระดับการรับรู้ให้เป็นวงกว้าง ด้วยองค์ประกอบและปัจจัยอื่นๆในงานที่จะช่วยเป็นตัวส่งเสริมกิจกรรมและงานศิลปกรรมสิ้นไซ เช่น สื่อมวลชน นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับที่ ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ (2559 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า จากปรากฏการณ์ในการประยุกต์ใช้วรรณกรรมสิ้นไซดังกล่าวนี้สามารถอธิบายได้ว่าสิ้นไซเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการผลิตซ้ำวัฒนธรรม ซึ่งการผลิตซ้ำมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมโดยเทคโนโลยี กลุ่มคนและสังคมมี

ความสัมพันธ์ต่อการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและของชาติ ซึ่งการผลิตซ้ำสินไซที่ผ่านมามีได้ดำเนินการโดยการสื่อสารผ่านตัวบุคคลหรือการใช้สื่อเทคโนโลยีด้วยวิธี 1) การบอกเล่า 2) การบันทึกลายลักษณ์อักษร 3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

2. บทบาทของอัตลักษณ์ศิลปกรรมสินไซนครขอนแก่น

จากการระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์สินไซ ทำให้เห็นถึงการสื่อความหมายจากงานศิลปกรรมสินไซผ่านตัวละคร นั่นคือ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง เพื่อต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้ชาวขอนแก่นเป็นผู้มีคุณลักษณะดังเช่น สีโห หอยสังข์ และสินไซ อันเป็นการพัฒนาสังคมจากภายในตัวบุคคลซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในสังคม ส่งผลดีต่อการพัฒนาคือ

2.1 ด้านการพัฒนาเมือง ประติมากรรมเสาไฟฟ้าสินไซสามารถปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์และทัศนียภาพของเมืองขอนแก่นให้เกิดความสวยงาม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความรู้สึกว่าจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้ครอบครองทางวัฒนธรรมสินไซ เป็นเครื่องยืนยันว่าจังหวัดขอนแก่นมีรากฐานวัฒนธรรมและนำทุนวัฒนธรรมมาใช้เป็นอัตลักษณ์ได้อย่างสวยงาม สอดคล้องกับที่ ชูติมา บริสุทธิ์ (2558 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการสร้างเมือง (Machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัยในเมือง Kanazawa พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เมือง Kanazawa นำเอาศิลปะร่วมสมัยเข้ามาใช้ได้ว่า เกิดจากการที่เมือง Kanazawa มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับด้านศิลปะมาช้านาน และมีความต้องการสร้างเสน่ห์แบบใหม่ที่แตกต่างจากเสน่ห์เดิมที่มีความเป็นเมืองเก่าประกอบกับแนวคิดในการพัฒนาเมืองว่าจะมุ่งสู่สากล ซึ่งทำให้เมือง Kanazawa เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดรับศิลปะจากต่างประเทศ ซึ่งนายกเทศมนตรีเมือง Kanazawa ในขณะนั้นได้มีความสนใจในด้านการสร้างเสน่ห์ที่แปลกใหม่ให้แก่เมือง Kanazawa ซึ่งเสน่ห์ที่ทางเมือง Kanazawa ได้เลือกก็คือ เมืองที่มีการผสมผสานกันของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมและศิลปวัฒนธรรมในยุคใหม่ที่ทันสมัย ส่วนการสร้างเมืองด้วยศิลปะที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว นั้น พบว่าเมือง Kanazawa ใช้ศิลปะร่วมสมัยในด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของเมืองเป็นหลัก เห็นได้จากการปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานีรถไฟ Kanazawa ฝั่งตะวันออกให้มีความทันสมัย และนโยบายปรับปรุงภูมิทัศน์ด้วยการติดตั้ง Public Art บริเวณจุดต่างๆที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของเมือง

2.2 ด้านการพัฒนาสังคม เทศบาลนครขอนแก่นมีนโยบายการนำเมืองมุ่งสู่ความสันติสุขและสมานฉันท์ ด้วยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเกิดความรักความปรองดอง โดยการนำภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม มาปรับประยุกต์เชื่อมโยงให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เพราะการพัฒนา ควรมาจากรากฐานของตัวเองคือ จากวัฒนธรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิตของสังคม หากพัฒนาโดยทุพรากฐานของตัวเองทิ้งเอาแบบอย่างของคนอื่นมาเป็นฐาน การพัฒนานั้นย่อมโยกคลอนไม่มีความมั่นคงและก่อให้เกิดความวุ่นวายในที่สุด การที่ได้มองเห็นตัวละครสินไซที่ตั้งตระหง่านอยู่บนเสาไฟฟ้าทุกเมื่อเช้าวินิจจึงเป็นการตอกย้ำเรื่องราวของสินไซให้ฝังลึกลงไปในชีวิตจิตใจของชาวขอนแก่น ให้กลายเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต สอดคล้องกับที่ คำแหง วิสุทธางกูร (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สินไซ : บุคลาธิษฐานที่สะท้อนสารัตถะสำคัญทางปรัชญาในพระพุทธศาสนา พบว่า วรรณคดีเรื่องนี้ได้นำเสนอแนวคิดทางปรัชญาแบบบุคลาธิษฐานที่เป็นหัวใจสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง ไตรสิกขา อย่างชัดเจน โดยสื่อสารผ่านตัวละครหลักของเรื่องทั้งสามคน โดยตัวละคร สีโห ได้สะท้อนความคิดเรื่อง สมานี ตัวละครสินไซ สะท้อนความคิดเรื่อง ปัญญา ส่วนหอยสังข์ สะท้อนความคิดเรื่อง ศิล ตามลำดับ และหลักไตรสิกขาจัดได้ว่าเป็นหัวใจหรือแก่นกลางของพระพุทธศาสนาในบรรดาหลักคำสอนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องของการพัฒนาหรือการศึกษาทุกมิติ หากนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา

ชีวิตทั้งในแง่ปัจเจกและสังคมก็จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิต คุณค่าและคุณานุประโยชน์อย่างมหาศาลแบบองค์รวมได้ และสามารถนำชีวิตและสังคมโดยรวมก้าวเข้าไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทุกด้านได้อย่างแท้จริง

2.3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การที่ภาพลักษณ์เมืองขอนแก่นมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน มีความแตกต่างจากจังหวัดอื่น เป็นที่ยอมรับของสังคม หรืออาจเรียกได้ว่า มีจุดขายเฉพาะตัว ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าและส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจให้เป็นที่ไปในทางที่ดีและในขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาสังคมด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง ทำให้กลายเป็นเมืองที่พัฒนาโดยสมบูรณ์แบบสอดคล้องกับที่ เบญจวรรณ สุพันธ์ทอง (2555 : 105) ได้ศึกษาการใช้อัตลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่จังหวัดอุดรธานี คือ อัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของจังหวัดอุดรธานีในด้านต่างๆ ที่สำคัญทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ แหล่งมรดกโลกและอุทยานประวัติศาสตร์ วัดป่าที่ได้รับความสำคัญจากคนไทย สินค้าหัตถกรรมที่มาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ อาหารขึ้นชื่อที่ได้รับความนิยมจากคนจำนวนมาก การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทั้งทางบกและทางอากาศ การเป็นเมืองที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจและการลงทุนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง งานศิลปกรรมสินไซในจังหวัดขอนแก่น ทำให้ต้องค้นคว้าจากกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์โดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นและการสื่อความหมายผ่านงานศิลปกรรม ดังนี้

1. เทศบาลนครขอนแก่นได้เริ่มกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์สินไซ จากการศึกษาหาข้อมูลทั้งจากวรรณกรรมลายลักษณ์และจากหลักฐานทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น คือ ฮูปแต้มสิมวัดไชยศรี แสดงให้เห็นว่า กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์สินไซนี้ต้องเริ่มจากพื้นฐานความรู้ทางวัฒนธรรมที่อัดแน่นอย่างเต็มที่ ซึ่งต้องศึกษาให้รู้ลึกถึงแก่นของเรื่องสินไซเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้ถูกต้องและไม่บิดเบือนไปจากคุณค่าของวรรณกรรมที่ติดอยู่แล้ว

2. การเผยแพร่งานศิลปกรรมออกมาเป็นรูปธรรมนั้นคือ ประติมากรรมเสาไฟฟ้า และงานละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสินไซ แสดงให้เห็นว่าเป็นกระบวนการแปรวรรณกรรมจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรมโดยเลือกใช้งานศิลปกรรมที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างงานประติมากรรม และงานนาฏกรรมที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในความหมายที่ต้องการสื่อผ่านตัวละครได้อย่างชัดเจน นั่นคือ กตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง

3. การขยายผลโดยอาศัยเทศกาลสำคัญเป็นสื่อ ประกอบด้วย งานบุญฮีตเดือน 3 สินไซ บุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน และ งานประติมากรรม สินไซตบประทายโลก ในเทศกาลสงกรานต์ แสดงให้เห็นว่า ในการขยายผลต้องอาศัยพลวัตทางสังคมเป็นตัวช่วยส่งเสริม เพื่อสร้างการรับรู้และยอมรับในอัตลักษณ์เป็นวงกว้าง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ (2559) เรื่อง การประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนสองฝั่งโขงในกระแสโลกาภิวัตน์ พบว่า สำหรับในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย ได้มีการฟื้นฟู และประยุกต์สินไซเพื่อสร้างอัตลักษณ์เมืองและอัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านกระแสโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม และเพื่อฟื้นฟูความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นให้กลับคืนมา ดังนั้นการแสวงหารากเหง้าทางวัฒนธรรมโดยนำสินไซมาปรับใช้ จึงเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถตอบสนองต่อชุมชนที่เคยถูกระงับจากอำนาจรัฐส่วนกลางและอำนาจของโลกาภิวัตน์จากภายนอก และงานวิจัยของ ศักราช พ้าขาว (2553) เรื่องการปรับเปลี่ยนละครดำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถูกหลอมรวมจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิตที่มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผีและยี่ดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ทำให้ชุมชนไทใหญ่เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของตนเอง

จากการกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์สินไซโดยใช้งานศิลปกรรมในหลายรูปแบบเป็นเครื่องมือทำให้เห็นว่า งานศิลปกรรมสามารถสื่อความหมายในอัตลักษณ์ ซึ่งการมีอัตลักษณ์ทำให้สามารถคาดหวังผลในการพัฒนาเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ที่จะเจริญต่อไปในทิศทางที่ดีด้วยการมีรากฐานที่เข้มแข็งจากวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาโดยการพัฒนาจากตนเองไปสู่สังคมย่อมจะทำให้เป็นการพัฒนาที่มั่นคงกว่าการพัฒนาด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับงานวิจัยของ คำแหง วิสุทธางกูร (2554) เรื่อง สินไซ : บุคลาธิษฐานที่สะท้อนสารัตถะสำคัญทางปรัชญาในพระพุทธศาสนา พบว่า การนำเสนอแนวคิดทางปรัชญาแบบบุคลาธิษฐานที่เป็นหัวใจสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยสื่อสารผ่านตัวละครหลักของเรื่องทั้งสามคน โดยตัวละคร สีโห ได้สะท้อนความคิดเรื่อง สมานิตี ตัวละครสินไซ สะท้อนความคิดเรื่อง ปัญญา ส่วนหอยสังข์ สะท้อนความคิดเรื่อง ศิล ตามลำดับ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องของการพัฒนาหรือการศึกษาทุกมิติ หากนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตทั้งในแง่ปัจเจกและสังคมก็จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิต คุณค่าและคุณานุประโยชน์อย่างมหาศาลแบบองค์รวมได้ และสามารถนำชีวิตและสังคมโดยรวมก้าวเข้าไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทุกด้านได้อย่างแท้จริง และงานวิจัยของ ศรีัญญา กิตติวัฒน์โชติ (2557) เรื่อง การสะท้อนอัตลักษณ์ส่วนบุคคลผ่านงานเขียน กรณีศึกษา คุณวิกรม กรมดิษฐ์ พบว่า ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ของคุณวิกรม กรมดิษฐ์ ผ่านงานเขียนนั้นเป็นเหมือนกระบวนการสร้างและการนิยามอัตลักษณ์ในรูปแบบใหม่ภายใต้ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อันเนื่องมาจากผลพวงของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้อัตลักษณ์เต็มไปด้วยความหลากหลาย ซับซ้อน ไม่คงทนถาวร และเปลี่ยนแปลงไปมาตลอดเวลา จนทำให้ต้องทำความเข้าใจและทบทวนอัตลักษณ์อยู่เสมอ โดยมองว่าเรื่องอัตลักษณ์เป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่สามารถควบคุม จัดการ และพัฒนาไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งการประกอบสร้างอัตลักษณ์นั้นต้องอาศัยความทับซ้อนของอัตลักษณ์ของส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม โดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนานๆ ตัว ตลอดจนรวมไปถึงการทำความเข้าใจกลไกของการสร้างอัตลักษณ์ในลักษณะที่เป็นกลยุทธ์ การเลียนแบบผสมผสาน และวิธีการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในรูปแบบต่างๆ ด้วยเหตุนี้ บทบาทสำคัญของการสื่อสารที่ได้รับการบริหารจัดการที่ดีนั้นจึงถูกมองเป็นเรื่องของกลยุทธ์เฉพาะของบุคคลที่นำมาใช้สร้างความหมายและนิยามตนเองในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ให้มีลักษณะที่แตกต่างและมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการศึกษาวิจัย ชี้ให้เห็นว่า งานศิลปกรรมสื่อนี้ในจังหวัดขอนแก่น เป็นหยิบยกเอาทุนทางวัฒนธรรมมาประกอบสร้างเป็นอัตลักษณ์ เพื่อปกป้องความเป็นตัวตนของจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั่วไปว่า ในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่นนั้น มาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของตนโดยใช้งานศิลปกรรมเป็นสื่อ เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมสื่อนี้ ส่วนมากจะเป็นการมองในมุมมองของการนำเสนอคุณค่าในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่เมื่อศึกษาวรรณกรรมให้ถ่องแท้แล้ว จะพบว่าในวรรณกรรมสื่อนี้ได้กล่าวถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต จึงควรมีการศึกษาในด้านนี้มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะทางด้านวิชาการ

จากการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า งานศิลปกรรมสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมให้มีอัตลักษณ์ ด้วยรูปแบบและบทบาทงานศิลปกรรมที่มีความหลากหลาย ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการและพัฒนาสังคมให้เหมาะสมตามบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กัญญา บุรีรัตน์. สังข์ศิลป์ชัย : ศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. การผลิตทางวัตถุของมารู้. กรุงเทพฯ : คลังนาโนวิทยา, 2551.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ตะวันตก 1. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. แผน นโยบาย ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับสินไซ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2554.
- คำแหง วิสุทธางกูร. สินไซ : บุคลาธิษฐานที่สะท้อนสารัตถะสำคัญทางปรัชญาในพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.
- แคน สาริกา. ชมฮูปแต้ม “สินไซ” สดุดยอวรรณกรรมอีสาน ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด. 2552. <[www.nairoburoo.com/nairoburoo-take flight/tips](http://www.nairoburoo.com/nairoburoo-take-flight/tips)> 2555.
- จันทร์เพ็ญ ทศนียสกุลชัย. อัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ชอบ ดีสวนโคก. วรรณกรรมพื้นบ้านสินไซ ขอนแก่น. กรุงเทพฯ : คลังนาโนวิทยา, 2550.
- ชุติมา บริสุทธิ์. การสร้างเมือง (Machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัยในเมือง Kanazawa. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2558.
- ณัชนรี นุชนิยม. การจัดการศิลปะการแสดงร่วมสมัย ที่สวนศิลป์ บ้านดิน ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2556.
- ดรรารัตน์ เมตตาริกานนท์. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548.
- ดวงเดือน บุญยาวง. สินไซสองฝั่งโขง การเสวนาสินไซเดินทาง จากยุคธรรมิกราชถึงยุคโลกาภิวัตน์. ขอนแก่น : สำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.
- ดวงพร คงพิกุล. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555.
- ทรงวิทย์ พิมพ์करण. “การฟื้นฟูวรรณกรรมสังข์ศิลป์สองฝั่งโขง : จากพิธีเปิดมหรหรรษ์ซีเกมส์สู่การแสดงละครคำกลอน ฉลอง 150 ปี นครหลวงเวียงจันทน์,” วารสารมิตรภาพไทยลาว. 17(1) : 23 ; มกราคม-มีนาคม, 2553.
- . สินไซสองฝั่งโขง. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2559.
- ทรงวุฒิ ศรีวิไล. สินไซ. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2556.
- เทพพร มังธานี. จิตรกรรมกับความเชื่อ ความผูกพันของชาวอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.
- ธีรารัตน์ พรหมดวงดี. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องวรรณกรรมสินไซ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554.

- บัญชา เกียรติจรุงพันธ์. “นัยทางธรรมในวรรณกรรมเรื่องสินไซ,” สารนิพนธ์ภาพไทย-ลาว. 15(4) : 15 ; ตุลาคม - ธันวาคม, 2551.
- บุญชม ศรีสะอาด. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2552.
- บุญมา แฉ่งฉายา. ประติมากรรมพื้นฐาน. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี, 2537.
- เบญจวรรณ สุพันธ์ทอง. การใช้อัตลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555.
- ประคอง เจริญจิตรกรรม. “ทศชาติชาดกกับจิตรกรรมฝาผนัง,” ใน วรรณกรรมศึกษา. หน้า 180. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- ประวิทย์ ฤทธิบูลย์. นาฏศิลป์ไทย : สื่อทางวัฒนธรรมที่มากกว่าความบันเทิง. กรุงเทพฯ : Journal Art Klong Hok, 2558.
- ปิยนัส สุดี. “อุปแต้ม : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนกลาง,” วารสารศิลปกรรมบูรพา. 2(1) : 44-49 ; เมษายน, 2557.
- ปรีชา พิณทอง. สังข์ศิลป์ชัย. อุบลราชธานี : ศิริธรรม, 2522.
- พยุร โมกสิกรัตน์. ความรู้เกี่ยวกับประติมากรรม ประมวลสาระชุดวิชาศิลปะกับสังคมไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548.
- พระครูธรรมสารสุเมธ (คำพันธ์ ญาณวีโร). ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2559.
- พัฒนา กิติอาษา. ท้องถิ่นนิยม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546.
- พิทักษ์ น้อยวงศ์. การศึกษารูปแบบและคติความเชื่อเกี่ยวกับธรรมาสันสองฝั่งโขง. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. ประติมากรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- รณภพ เตชะวงศ์. วัสดุและสัญลักษณ์ในจิตรกรรม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2555.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : ศรีวัฒนาอินเตอร์พรีนซ์, 2556.
- . พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2543.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธ์. ทุนทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2539.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.
- วนิดา อ่อนละมัย และสุดสันต์ สุทธิพิศาล. “การปรับใช้วรรณกรรมสินไซโดงมชน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,” วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. 11(2) : ไม่มีเลขหน้า, 2558.

- วรศักดิ์ วรยศ. สืบสานฮีตฮอยหมอลำเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2554.
- วรรณภา ณ สงขลา. การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2528.
- วิเชียร อินทรกระติก. ประติมากรรม. กรุงเทพฯ : อักษรภาพพิมพ์, 2539.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ทัศนศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : ปิรามิด, 2547.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ปาณยา, 2527.
- ศรัญญา กิตติวัฒน์โชติ. การสะท้อนอัตลักษณ์ส่วนบุคคลผ่านงานเขียน กรณีศึกษาคุณวิกรม กรมดิษฐ์. กรุงเทพฯ : ปิรามิด, 2557.
- ศักราช ฟ้าขาว. การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2553.
- ศิริพันธ์ ตาบเพชร. การสำรวจโนนแท่นพระ. ขอนแก่น : สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น, 2541.
- ศิลป์ พีระศรี. ศิลปะสงเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์การทหารราบที่ 3, 2515.
- สมบัติ พลายน้อย. จิตรกรรมฝาผนังในอีสาน. กรุงเทพฯ : ศิลปะบรรณาการ, 2526.
- สายฝน ควรผดุง. อัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2535.
- สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส. สินไชฐานที่มั่นทางวัฒนธรรมของชาวลาว-อีสาน. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, 2555.
- สำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น. วัดในอีสาน ฐานข้อมูลทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นด้านพุทธศิลป์ในอีสาน. ขอนแก่น : สำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.
- สุชาติ เกาทอง. ศิลปะกับมนุษย์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.
- สุทธิ กาบพิลา. การผลิตทางวัตถุของมาร์ก. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2558
- สุพจน์ โตนวล. ก่อนก้าวแรกของการรับรู้และชื่นชมผลงานประติมากรรม. กรุงเทพฯ : ปิรามิด, 2539.
- สุภาพร วีระปรายากร. ลิมอีสาน : รูปแบบการอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมโดยมีส่วนร่วมของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- สุมาลี เอกชนนิยม. อุปแต้มลิมอีสานงานศิลป์สองฝั่งโขง. กรุงเทพฯ : มติชน, 2548.
- สุญาดา สุนทรศารทูล. รูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- เสฐียร โกเศศ. ชีวิตชาวไทยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2515.
- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์. คุณธรรมที่เสนอผ่านตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสินไช. ขอนแก่น : พระธรรมชนันท์, 2552.

- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ และคณะ. พฤติกรรมความเชื่อของประชาชนเกี่ยวกับวรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัย.
ขอนแก่น : พระธรรมขันธ์, 2553.
- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ และทักษิณาร์ ไกรราช. เครือข่ายการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างและการใช้
ความรู้จากวรรณกรรมเรื่องสินไซ สู่การพัฒนาสังคมของชาวจังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 2558.
- อดุลย์ บุญฉ่ำ. ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน. เอกสารประกอบการสอน. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2556.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. อัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2543.
- อัสนีย์ ชูอรุณ. จิตรกรรมร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2549.
- อิทธิพล ตั้งโฉลก. จิตรกรรมชั้นสูง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550.
- Grisword, M. D. The Murine Testicular Transcriptome : Characterizing Gene Expression
in the Testis During. New York : The Internet in Context Sage, 2004.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างภาพประกอบวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ภาคผนวก ข
ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) วัดไชยศรี บ้านสาวะถี

ภาคผนวก ค
ภาพประติมากรรมเสาไฟฟ้าวรรณกรรมสินไซในจังหวัดขอนแก่น

ภาคผนวก ง
ภาพประติมากรรมทราย สีนไช ตบประทายโลก

ภาคผนวก จ
การจัดแสดงละครเวทีเฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา เรื่องสินไซ และบทละครเรื่องสินไซ

เทศบาลนครขอนแก่น ขอเชิญชม
ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ

สินไซ

มหากาพย์เรื่องยิ่งใหญ่ของคนลุ่มน้ำโขง
"การศรัทธาภัยอันตรายทั่ว รักแสนเสวีร้างเผ่าพันธุ์"

8-9-10
กุมภาพันธ์ 2554
รอบ 13.00 และ 18.00 น.
วันและสองรอบ ณ
Khonkaen Hall ชั้น 5
Central Plaza
ขอนแก่น

อำนาจการสร้างโดย เทศบาลนครขอนแก่น บัตรราคา 500 800 1200 บาท (สำรองที่นั่งเพื่อชมฟรี)
จองบัตรได้ที่ เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ central plaza ขอนแก่น ตั้งแต่วันที่ 24 ม.ค. เป็นต้นไป
สอบถามรายละเอียด ฝ่ายประชาสัมพันธ์เทศบาล 043-221667 และสำนักการศึกษา 043-221202 ต่อ 1603

สนับสนุนโดย
central plaza
KHONKAEN
www.sinsaiclub.co.cc

สินไซ
"ภารกิจสุดขอบฟ้า.....
หมื่นสมุทร แสนภูผา ข้าจะฝ่าข้ามไป"

สีโห
"ตัวข้า คือ ศาสตร์รามหาปรีดาลัย"

สังข์ทอง
"ซ่อนเร้น รำแดง ทลิกเพลงทุกกลอุทัย"

บทละครเรื่องสินไช

- “..... ปางนั้นมีเมืองชื่อเป็งจาล ปกครองโดยท้าวสุทราข มีมเหสีนามว่า จันทา มีขนิษฐาชื่อ นางสุนทนา ท้าวสุทราขรักและหวงน้ำสาว เจ้าเมืองใดมาสู่ขอก็ไม่ยกยกให้ วันหนึ่งนางสุนทนา พร้อมไพร่พลและนางสนมในวังได้ออกไปเที่ยวชมอุทยาน ยักษ์กุมภภัณฑ์ ได้เข้ามาลักอุ้มนางไปที่ปราสาทอยู่ด้วยกันจนมีราชธิดาชื่อ นางสีดาจันทร์ เมื่อนางสีดาจันทร์ เป็นสา ท้าวสุทราขได้มาสู่ขอเป็นคู่ยังนครบาดาล
- ท้าวสุทราขออกบวช เดินป่าจนถึงจำปานคร ทราบข่าวว่าผู้ลักลอบนาง สุนทนา ไปคือยักษ์กุมภภัณฑ์ ท้าวสุทราขได้พบลูกสาวทั้ง 7 นางของเศรษฐีและเกิดความรัก ต่อนางทั้ง 7 จึงคืนเมืองเป็งจาลและลาสิกขาบท สั่งให้เสนาอำมาตย์ไปขอนางทั้ง 7 คน ในธิดาทั้ง 7 ที่มาเป็นมเหสี มีธิดาองค์สุดท้ายชื่อ นางปทุมมา ได้รักษาศีลและอำนาจของศีล ทำให้พระอินทร์ประทานเทพที่เป็นลูกของพระองค์ลงมาเกิดในท้องนางและในท้องนางจันทา อีกหนึ่งองค์
- นางมเหสีทั้ง 6 ให้กำเนิดโอรส 6 คน เมื่อเติบโตเป็นหนุ่ม ท้าวสุทราขใช้ให้ โอรสทั้ง 6 คนไปเรียนวิชาก่อน โอรสทั้ง 6 ได้เดินทางมาถึงที่อยู่ของสินไช ได้ถามไถ่ความ ว่าเป็นที่นองกัน สินไชจึงพาโอรสทั้ง 6 ไปพบมารดาทั้งสอง โอรสทั้ง 6 คนได้บอกให้สินไช แผลงศรไปที่ชานพระนคร เพื่อถวายบังคมพระบิดาแล้วทั้ง 6 คนจะช่วยกันกราบทูลแก่ พระบิดาว่าสินไชเป็นผู้มีฤทธิ์ ยอมแผลงศรตามคำขอของโอรสทั้ง 6 เมื่อโอรสทั้ง 6 คนเดินทางกลับถึงเมืองเป็งจาล ได้กราบทูลท้าวสุทราขว่า การแผลงศรนี้เป็นฤทธิ์ของพวกตน ท้าวสุทราขจึงมีรับสั่งให้ทั้งหมดไปตามหานางสุนทนา โอรสทั้ง 6 ไปหาสินไชและบอกว่า เป็นคำสั่งของท้าวสุทราข สินไชจึงลาแม่และป้าออกเดินทางไปพร้อมกับสังข์ทองและสีโท
- ระหว่างเดินทางสินไชได้สู้กับงูชวงและได้ฆ่างูตาย สังข์ทองนำหน้าไปก่อน จนถึงน้ำใหญ่ สินไชให้สีโทกับ 6 กุมารรออยู่ที่ฝั่งน้ำ ส่วนตนเดินทางข้ามแม่น้ำกว้าง 1 โยชน์ ข้ามแม่น้ำกว้าง 6 โยชน์ ได้สมสู่อยู่กับนางกินรีเกียงคำ 7 คินจึงลานาง สินไช ชี้สังข์ทองข้ามแม่น้ำกว้าง 7 โยชน์ ถึงเมืองอนิราช ได้เข้าไปหานางสุนทนาและพบกับ ยักษ์กุมภภัณฑ์จนชนะ และพานางสุนทนาการกลับมาหาโอรสทั้ง 6
- นางสุนทนาขอให้สินไชไปรับธิดาของนางที่อยู่เมืองนาคกลับเมือง เป็งจาลด้วย สังข์ทองและสินไชมาถึงเมืองนาคทำเล่นสกากับท้าวสุทราข สินไชเล่น สกาชนะจึงขอนางสีดาจันทร์แทนบ้านเมือง ท้าวสุทราขไม่ยอม จึงเกิดรบกัน สินไช ใช้ธนูไปเรียกครุฑมาช่วย ท้าวสุทราขยอมแพ้และยอมยกนางสีดาจันทร์ให้สินไชและ นางสีดาจันทร์เดินทางกลับไปเมืองอนิราช เมื่อจัดพิธีศพยักษ์กุมภภัณฑ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว สินไชได้ตั้งให้ไวญเวทเป็นผู้ครองเมืองอนิราชแทนยักษ์กุมภภัณฑ์ แล้วก็พากัน เดินทางออกจากเมืองอนิราชไป
- การเดินทางเร็วขึ้น เพราะว่าพระอินทร์ช่วยย่นระยะทางให้ เจ็ดวัน ก็เดินทางมาถึงฝั่งน้ำที่สีโทและโอรสหกคนรออยู่ จึงพากันหยุดพัก โอรสทั้ง 6 คิดกำจัด สินไช จึงชวนสินไชไปเล่นน้ำ แล้วผลักสินไชตกเหวพระอินทร์ต้องมาช่วยชุบชีวิตให้สินไช และนำไปไว้ยังเมืองอินทปัตถ์

- ท้าวฤๅษราชออกมาต้อนรับการกลับถึงเมือง โอรสทั้ง 6 เล่าเรื่องเอา
ความดีใส่ตน นางสุนันทา นางสีดาจันทร์เอาแต่ร้องไห้ เมื่อท้าวฤๅษราชถามกุมารทั้งหก
ได้ตอบว่านางคิดถึงยักษ์กุมภัณฑ์ และแค้นพวกตนที่พานางจากสามีมา ท้าวฤๅษราชได้
ถามนางสุนันทาบ้าง นางจึงเล่าความจริงให้ทรงทราบ
- ต่อมาเมื่อคำสำเภาของ 3 สิ่งมามอบให้ ท้าวฤๅษราชโกรธมาก สั่งให้
จับตัวโอรสทั้ง 6 มารดาทั้ง 6 รวมทั้งโอรและหมอบทำเสน่ห์ ส่วนตนได้ออกติดตามสินไช
โดยนางสุนันทาและนางสีดาจันทร์เป็นผู้นำทางมาจนถึงที่สินไชถูกโอรสทั้ง 6 ผลักตกเหว
ท้าวฤๅษราชได้สั่งให้ทำพิธีพลิกกรรม เพื่อให้เทวดาช่วยหา สินมีหุทิพย์ได้ยินเสียง กองทัพ
จำนวนมาก จึงให้นาคมาดู นาคแปลงร่างเป็นชาวเมือง จึงรู้ว่าท้าวฤๅษราชยกทัพมาตาม
หาสินไช นาคจึงส่งให้สินไชทราบ
- ในเมืองอินทปัตถ์มีการเนรมิตตกแต่งให้สวยงามต้อนรับท้าวฤๅษราช ซึ่งได้
ยอมรับผิดที่ขับไล่ลูกเมียออกจากเมืองตั้งแต่ลูกยังเด็ก ขณะเดียวกันด้วยความรักและ
ผูกพันที่วรุณราชมีต่อนางสีดาจันทร์ หลังจากที่นางสีดาจันทร์จากวรุณราชไป ทำให้
วรุณราชล้มป่วยลง รักษาเยียวยาด้วยยาอย่างดีก็ไม่มีทีท่าว่าอาการป่วยจะหาย พวกเสนา
อำมาตย์นาคชั้นผู้ใหญ่ทนดูสภาพของวรุณราชต่อไปไม่ไหว จึงตัดสินใจมากราบทูลให้
สินไชทรงทราบและทูลขอนางสีดาจันทร์กลับไปเป็นนางพญานาค
- สินไชเห็นว่าวรุณราชเป็นผู้มีความดีจึงยอมยกนางสีดาจันทร์กลับคืนให้
วรุณราชจึงหายจากอาการป่วยและได้แต่งตั้งให้นางสีดาจันทร์เป็นใหญ่เหนือนางใดใน
เมืองนาค มีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญ นางสีดาจันทร์ได้สั่งสอนชายเมืองนาคให้รักษาศีล
ฟังธรรม นางสีดาจันทร์จึงเป็นนางพญานาคอยู่เคียงคู่กับวรุณราชผู้สามีอย่างมีความสุข
ภายใต้พื้นพิภพตลอดไป
- ท้าวฤๅษราชได้ขอคืนดีกับนางปทุมมา และนางจันทา มอบเมืองเบ็ญจาล
ให้สินไชปกครองอย่างมีความสุขสืบต่อมา.....”

การวางตัวละคร : ในการจัดละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ได้กำหนดนักแสดงไว้ตามตัวละคร ประกอบด้วย ตัวละครสีโห ตัวละครสังข์ทอง ตัวละครสินไซ ตัวละครท้าว กุศราข ตัวละครนางจันทาเทวีตัวละครนางเกียงคำ ตัวละครยักษ์กุมภกันท์ ตัวละครท้าวทั้ง 6 และตัวละครท้าววรุณราช เป็นหลักการจัดฉากละครเวทีในการแสดงครั้งนี้ ผู้กำกับการแสดง (นายธนวรรธ ชาญกุล) ได้กำหนดฉาก รวมทั้งหมด 15 ฉาก ประกอบด้วย

ฉากที่ 1 : ฉากบ้านตา (การเปิดเรื่อง) ความเล่าของบทและการแสดง

เป็นเรื่องราวที่อดีตนักวิชาการและนักละครคนหนึ่งในภาคอีสาน เหตุเกิดขึ้นเมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วและไปอยู่กับครอบครัวที่กรุงเทพฯ แต่เกิดเหตุทะเลาะกับสามีลูกสาวจึงได้พาลูกเดินทางกลับมาเยี่ยมตา ผู้เป็นพ่อ วันหนึ่งเมื่อเธอพาลูกสาวไปเที่ยวดูหมอลำ เธอได้พบว่าเหตุการณ์วุ่นวายการทะเลาะเบาะแว้งมีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ทั้งในเมืองหลวงและที่ต่าง ๆ แม้แต่ในชีวิตของเธอเอง เมื่อกลับบ้านตาได้เล่านิทานเรื่อง “สินไซ” ที่กำลังเตรียมทำเป็นละครให้หลานสาวฟัง เพื่อให้หลานสาว ลูกสาว หรือแม้แต่ตัวเอง ได้เรียนรู้อะไรบ้างอย่าง นั่นคือสิ่งที่ในหลวง ที่ตาเคารพนับถือ เผ่าสั่งสอนพสกนิกรของพระองค์ให้ “รู้จัก สามัคคี” นั่นเอง

ฉากที่ 2 : เมืองเป็งจาลนครา ความเล่าของบทและการแสดง

.....เวลานี้ นครเป็งจาลมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง และร่มเย็นเป็นสุข แต่ทว่าในหัวของผู้ครองเมือง “ท้าวกุศราข” มีแต่ความรุ่มร้อนและเคืองแค้นยิ่งนัก เนื่องจาก “สุนทนา” ผู้เป็นขนิษฐา และมีสิริโฉมงดงามยิ่งนัก ได้ถูกยักษ์ “กุมภกันท์” เหาะมาจับตัวไป จนกระทั่งพระองค์ได้พระโอรสที่เพื่อประสูติจากมเหสีทั้ง 8 แต่ก็ยังไม่สามารถระงับความทุกข์โศกได้ เพราะยังไม่รู้ชะตากรรมของน้องสาวว่าดีหรือร้ายประการใด

ฉากที่ 3 : สุนทนาน้อง (เมืองอนโรราช / เมืองยักษ์) ความเล่าของบทและการแสดง

.....ที่เมืองอนโรราช สุนทนาซึ่งทำจิตใจอยู่ร่วมกับกุมภกันท์ได้แล้ว ได้ตั้งครุฑและคลอตบุตรเป็นหญิง ชื่อ “สีดาจันทร์” ต่อมาได้เป็นมเหสีของ “ท้าววรุณราช” เจ้าเมืองบาดาล

ฉากที่ 4 : 9 โอรสประสูติ (เมืองเป็งจาล) ความเล่าของบทและการแสดง

.....มเหสีทั้ง 8 ของท้าวกุศราขได้คลอดพระโอรสออกมาทั้งสิ้น 9 พระองค์ โดยนางจันทาเทวีมีเฮสีเอก คลอดโอรสออกมาเป็นคชสีห์ (สีโห) และนางลุน มเหสีน้องเล็กในพี่น้อง 7 คน คลอดโอรส ออกมาเป็นแฝด คือ เด็กชายกับหอยสังข์ (สินไซกับสังข์ทอง) ส่วนมเหสีอีกหกนางคลอดโอรสมาเป็นเด็กชายทั้งหก

ฉากที่ 5 : เนรเทศ 5 แม่ลูก (เมืองเป็งจาล) ความเล่าของบทและการแสดง

.....ด้วยฤทธิ์ยาเสน่ห์และการดิดลีนบนโหรจากมเหสีทั้งหก ทำให้ท้าวกุศราข เข้าใจผิดว่า โอรสทั้งสาม คือ สังข์ทอง สีโห และสินไซ เป็นกาลีบ้านกาลีเมือง จะต้องเอาไปประหาร แต่นางจันทาเทวีและนางลุนขอความเมตตาร้องขอให้เลี้ยงไว้ หากไม่เช่นนั้นนางก็ขอยู่เคียงข้างลูก ทั้งสองมเหสีและสามโอรสจึงถูกขับไล่ให้ไปอยู่ป่า

(ฉากแทรก ตาเล่าเรื่องห้าแม่ลูกไปอยู่ป่า ตาเล่าให้หลานสาวและลูกสาวฟังถึง

เหตุการณ์ที่ทั้งห้าแม่ลูก ต้องเดินทางเข้าป่าและตระกะกำลำบากเป็นอย่างยิ่ง แต่ด้วยความสงสารของเหล่าเทพดาพรอินทร์จึงให้ท้าววิษณุกรรม เนรมิตปราสาทกลางป่า ให้เหล่าแม่ลูกได้อาศัย และตั้งชื่อโอรสทั้งสามว่า สินไซ สังข์ทอง และสีโท

ฉากที่ 6 : เปิดตัวสินไซ สังข์ทอง สีโท วยหนุ่ม (ในป่า – ภาพช่วงกลางวัน) ความเล่าของบทและการแสดง

..... โอรสทั้งหกได้รับพระบัญชาจากท้าวฤๅษณ์ให้เดินทางไปตามหานางสุนันทา และพากลับมาให้ได้ ทกโอรสเดินทางเข้าป่ามาจนพบสินไซ สังข์ และสีโท และได้หลอกสามกุมารว่า เสด็จพ่อสั่งให้ไปรับตัวเรา แล้วจะยกเมืองให้ พร้อมทั้งรับแม่กลับไปอยู่ด้วย และจะลืมเรื่องเก่าทั้งหมด ด้วยความกตัญญูและอยากช่วยอา สามกุมารและทกโอรสจึงออกเดินทาง เพื่อตามหานางสุนันทาและจะพากลับให้ได้

ฉากที่ 7 : ลาแม่กะป้า (ในป่า – ภาพช่วงกลางวัน) ความเล่าของบทและการแสดง

..... สามกุมารเข้าไปลาแม่และป้าก่อนออกเดินทาง ทั้งสองร้องไห้ส่งสอนลูกด้วยความอาลัย

ฉากที่ 8 : ด่านงูชวง (ในป่า-กลางวัน) ความเล่าของบทและการแสดง

..... 9 กุมารเดินทางเข้าไปในด่านของ “งูชวง” พญางูยักษ์ที่มีฤทธิ์เดชพันไฟได้ มีดวงตาคำแดงลุกโชนดั่งเพลิง และสามารถวายุไปในอากาศ มันต้องการกินเหล่ากุมารทั้งหลายที่บุกรุกเข้ามาในเขตของมัน จึงเกิดการต่อสู้กันขึ้นจนในที่สุดสินไซ สังข์ทอง และสีโท ก็เอาชนะงูชวงได้ โดยถูกรศของสินไซฆ่าตายท่ามกลางความตระหนกของอีกหกกุมาร

ฉากที่ 9 : ยักษ์ขินี ความเล่าของบทและการแสดง

..... สินไซและสังข์ทองเดินทางต่อไป ส่วนหกกุมารหวาดกลัวไม่กล้าเดินทางต่อ สินไซจึงให้รออูรมฝั่งแม่น้ำ โดยให้สีโทเฝ้าไว้ เพราะไม่ไว้ใจ เกรงว่าหกกุมารจะแอบไปทำในสิ่งที่ไม่ดีอีก สินไซและสังข์ทองสองพี่น้องเดินทางล่วงหน้าเข้าไปในเขตยักษ์ขินี ซึ่งเป็นนางยักษ์ที่มีวามงามและมีอายุมากกว่าทั้งสองกุมารหลายเท่า นางยักษ์เนรมิตศาลอันงดงาม พร้อมทั้งอาหารต่าง ๆ ไว้เพื่อหลอกสินไซพร้อมทั้งแปลงกายเป็นสตรีโสกา เชื่อเชิญให้สินไซพักดื่มกินและยอมเป็นสามีนาง สินไซพินิจแหวตา นางยักษ์ก็เห็นว่าไว้วิ้ววของความป็นมนุษย์ มีเพียงความพยายามกระด้างแบบยักษ์ เมื่อรู้ดังนี้แล้วสินไซและสังข์ทองจึงพยายามหนีไปจากแดนแห่งนี้ แต่นางยักษ์ขินีก็พยายามจะจับสินไซมาเป็นสามีให้ได้ ในที่สุดสินไซก็หนีข้ามเขตแดนไปพ้นโดยมีนางยักษ์ติดตามมาตาเพราะความโกรธจนสุดเขตแดนของตน

ฉากที่ 10 : แดนกินรี (หนองน้ำ- ทิวทัศน์สวยงามตั้งทิพย์) ความเล่าของบทและการแสดง

..... สินไซเดินทางมาถึงถิ่นนางกินรี เฝ้าพันธูครั้งคนครั้งนงที่มีรูปร่างหน้าตางดงามยิ่งนัก พบนาง “เกียงคำ” หรือ “เจียงคำ” และบริวารกินรีอีก 500 นาง สินไซเข้าเฝ้าโถมจนได้นางเกียงคำเป็นเมีย รวมทั้งเหล่ากินรีทั้งสิ้นด้วย และอยู่ที่นี่เป็นเวลา 7 วัน ด้วยความสุขสันติ แต่แล้วก็ต้องตัดสินใจออกเดินทางต่อเพื่อทำภารกิจให้สำเร็จ พร้อมทั้งสัญญาว่าจะกลับมารับเกียงคำ เมื่อภารกิจลุล่วงแล้ว

ฉากที่ 11 : บ้านตา ความเล่าของบทและการแสดง

..... ตาเล่าเรื่องสรุปการเดินทางให้หลานกับแม่ฟัง และเล่าว่าในที่สุดก็เดินทางมาถึงด่านที่สำคัญที่สุด คือ ด่านของยักษ์กุมภกันท์

ฉากที่ 12 : ด่านยักษ์กุมภกันท์ ความเล่าของบทและการแสดง

..... ที่เมืองอโนราช กุมภกันท์นอนหลับอยู่เคียงสุมนทา แล้วเกิดฝันร้ายเป็นกลางบอกว่า จะสูญเสียสิ่งที่ตนรัก แต่แล้วก็คิดว่านั่นเป็นเพียงความฝัน จึงออกไปหากินตามปกติ และบอกให้สุมนทา อยู่แต่ในวัง และให้ระวังตัวด้วย เมื่อยักษ์กุมภกันท์ออกไปแล้ว สินไช้ก็ลอบเข้าไปหานางสุมนทา และเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้นางฟัง เพื่อพานางกลับเมืองเป็งจาล แต่กุมภกันท์ก็กลับมาพอดี สินไช้จึงไปซ่อนตัวอยู่ที่กองดอกไม้ ที่กุมภกันท์เก็บมาให้สุมนทาเสมอ ๆ เวลาออกไป สินไช้จึงออกจากที่ซ่อนและพานางสุมนทาออกไป ทั้ง ๆ ที่นางสุมนทายังอาลัยอาวรณ์ยักษ์กุมภกันท์ผู้เป็นสามี จึงแกล้งลืมสิ่งของถึงสามครั้ง ในที่สุดสินไช้ก็พานางไปซ่อนในถ้ำนอกเมืองและปิดปากถ้ำไว้ แล้วกลับไปฆ่ายักษ์กุมภกันท์ สินไช้ได้ใช้พระขรรค์ฟันคอกุมภกันท์ขาดกระเด็น

ฉากที่ 13 : มหาสงคราม ความเล่าของบทและการแสดง

..... สีโหรีบเหาะมาช่วยทันที ทำให้ฝ่ายสินไช้ได้เปรียบขึ้นอย่างมาก ในที่สุดสามพี่น้องก็ฆ่ายักษ์ล้มตายเกือบหมด เหลือแต่กุมภกันท์เพียงผู้เดียว กุมภกันท์ขว้างขวานเพชรใส่สินไช้ สังข์เอาตัวเข้าขวางขวานเพชรนั้นจึงสะท้อนกลับมาถูกกุมภกันท์ถึงแก่ความตาย

ฉากที่ 14 : สินไช้ชิงตัวนางสีดาจันทร์ (เมืองนาค บรรยายภาคใต้) ความเล่าของบทและการแสดง

..... สินไช้เดินทางไปทำท้าววรุณราช ผู้ครองนครบาดาลเล่นสกา เพื่อชิงตัวนางสีดาจันทร์ โดยมีเงื่อนไขว่า หากตนแพ้จะมอบของวิเศษ 3 อย่าง ที่นำติดตัวมาได้แก่ พระขรรค์ ศร และสังข์ทองให้แก่ท้าววรุณราช แต่หากวรุณราชแพ้จะต้องเมืองบาดาลให้สินไช้ ท้าววรุณราชสู้ไม่ได้ จึงเรียกฝูงนาคทั้งหลายมารุมทำร้ายสินไช้ แต่สินไช้มีพวกเป็นฝูงครุฑ จึงแผลงศรไปเรียกครุฑมาช่วย ในที่สุดฝูงครุฑก็ปราบฝูงนาคได้หมด ท้าววรุณราชจึงยอมแพ้ ยกเมืองบาดาลให้สินไช้ แต่สินไช้ก็คืนเมืองกลับคืนให้ท้าววรุณราชปกครองต่อไป และขอรับนางสีดาจันทร์กลับไปเมืองเป็งจาล

ฉากที่ 15 : ต้มสินไช้ 9 - พระอินทร์จับควร (เมืองอโนราช) ความเล่าของบทและการแสดง

..... กุมภกันท์จับสุมนทากับสินไช้มาที่เมืองอโนราช และกำลังจะต้มสินไช้กิน แต่สังข์ทอง และสีโหรีตามมาช่วยได้ทัน และนำพระขรรค์มาให้สินไช้ สินไช้จึงมีอิทธิฤทธิ์อีกครั้ง สามพี่น้องและหมู่ยักษ์ได้ต่อสู้กันอีกจนวุ่นวายไปทั้งสามโลก พระอินทร์จึงลงมาไกล่เกลี่ยจบความให้ยุติศึกสงครามเสีย เพื่อไม่ให้มีการล้มตายกันอีกต่อไป และไม่ให้ฝูงมังกรรวมกันไปไม่รู้จบ และสั่งให้กุมภกันท์คืนสุมนทาให้สินไช้ แต่ท้าวสินไช้ก็มีทางออก คือ ให้กุมภกันท์ยกขันทองมาสู่ขอตามประเพณี และให้กุมภกันท์พิสูจน์ความตั้งใจของตนด้วยการสร้างสะพานเงินสะพานทองทอดมาจากเมืองอโนราชถึงเมืองเป็งจาล ตั้งแต่นั้นมาท้าวสินไช้ก็ปกครองบ้านเมืองอย่างสงบสุข และเมืองยักษ์กับคนก็ผูกมิตรเชื่อมความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่นั้น

ภาคผนวก ฉ
ภาพประกอบการจัดงานบุญฮีตเดือน 3 สิ้นไชบุญข้าวจี วิถีวัฒนธรรมอีสาน

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์งานวิจัย เรื่อง ศิลปกรรมสีน้ไขในจังหวัดขอนแก่น

แบบสัมภาษณ์
งานวิจัยเรื่อง ศิลปกรรมสีน้ำในจังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ ใช้สัมภาษณ์ผู้นำเทศบาลนครขอนแก่น และปราชญ์วรรณกรรมสีน้ำขอนแก่น เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล และผู้วิจัยได้กำหนดข้อความไว้ดังนี้

คำถามข้อที่ 1 ขอทราบความเป็นมาของวรรณกรรมสีน้ำ และความสัมพันธ์ระหว่างสีน้ำกับเมืองขอนแก่น

.....

.....

.....

.....

.....

คำถามข้อที่ 2 ขอทราบความเป็นมาของงานศิลปกรรมสีน้ำที่ปรากฏในเมืองขอนแก่นในเชิงประจักษ์ และชัดเจน

.....

.....

.....

.....

.....

คำถามข้อที่ 3 ขอทราบแนวความคิดการจัดงานช่วงเทศกาลหรือการจัดงานประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ หรือการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสีน้ำ

.....

.....

.....

.....

.....

คำถามข้อที่ 4 ขอทราบการส่งเสริม สนับสนุน และการประชาสัมพันธ์สีน้ำในจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้เป็นที่รู้จักและจดจำอย่างแพร่หลาย

.....

.....

.....

.....

คำถามข้อที่ 5 ขอทราบแนวทางการพัฒนาสินค้าให้คงอยู่กับเมืองขอนแก่น มีกระบวนการที่จะดำเนินการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
น.ส.พิมพ์วัลย์ พลหงษ์
ผู้วิจัย

ภาคผนวก ซ
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- ธนวรรธ ขายกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิมพ์วัลย์ พลงหงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.
- พระครูบุญชยากร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิมพ์วัลย์ พลงหงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2557 และวันที่ 20 กรกฎาคม 2559.
- พีระพล พัฒนาพีระเดช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิมพ์วัลย์ พลงหงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2557.
- เรืองชัย ตราชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิมพ์วัลย์ พลงหงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2557 และวันที่ 10 สิงหาคม 2557.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวพิมพ์ลัญช์ พลหงษ์
วันเกิด	วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2526
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 6 ถนนธรรมวงศ์สวัสดิ์ ซอย 5/1 ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2544	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2548	ปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศป.บ.) สาขาวิชานาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2560	ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

